

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**FARKLI ANNE BABA TUTUMLARININ OKUL ÖNCESİ
EĞİTİM ÇAĞINDAKİ ÇOCUKLARIN ÖZGÜVEN
DUYGUSUNUN GELİŞİMİNE ETKİSİ
(Aksaray İli Örneği)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. ABDÜLKADİR KABADAYI

HAZIRLAYAN
AYŞE GÜNALP

KONYA-2007

ÖZET

Araştırma, Aksaray il merkezindeki 3 ilköğretim okulunda yapılmıştır. Anketin geliştirilme aşamasında öncelikle geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, ardından anne babalara ve bu alanda uzman olan rehberlik psikolojik danışma hizmetleri alanında görev yapan bireylere sorulan açık uçlu sorularla 75 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ankette dört ayrı ana baba tutumunu belirleyen soru gruplarına yer verilmiştir. Ankette alt başlıklar olarak belirlenen bu ana-baba tutumları şunlardır:

1. Baskıcı-Otoriter Ana-Baba Tutumu
2. Koruyucu Ana-Baba Tutumu
3. İlgisiz-Kayıtsız Ana-Baba Tutumu
4. Demokratik Ana-Baba Tutumu

Maddeler detaylı bir incelemeden sonra her tutuma eşit 15'er madde olacak şekilde belirlenmiş ve madde sayısı 60'a indirilmiştir. Daha sonra 5 dereceli Likert tipi 60 maddelik Ana Baba tutumları Anketi uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşünde her maddenin almış olduğu puanlar SPSS 7.5 İstatistik Paket Programında değerlendirilerek anketin geçerliliğini düşüren, uzmanların düşük puan vermiş olduğu maddelerden 9 tanesi değiştirilerek tekrar uzman görüşüne sunulmuştur. Beş dereceli ATBÖ (Ana-Baba Tutumları Belirleme Ölçeği)'nün geçerliliğine ilişkin kanıtlar elde edilerek, ölçek kullanıma hazır hale gelmiştir. Hazırlanmış olan anketin uygulanması için gerekli izinler alınarak Aksaray il merkezindeki belirlenen okullarda 5-6 yaş grubu sekiz sınıfta bulunan 160 öğrencinin velisine uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden 130 tanesi geriye dönmüş ve 100 tanesi değerlendirilmeye alınmıştır. Anketin uygulama aşamasında maddelerin puanlanması Katılıyorum: 3, Kısmen Katılıyorum: 2, Katılmıyorum:1 olacak şekilde, 1 ile 3 arası derecelendirilmiştir. Anketin güvenilirlik kanıtını ortaya koyabilmek için, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.75 bulunmuştur. Diğer bir güvenilirlik ölçme yöntemi olan test yarılama yöntemi sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayısı 0,81'dir. Bu katsayılar literatürce iyi kabul edilen değerler içerisinde yer almaktadır.

Verilerin analizinde Varyans Analizi yapılmıştır. Tutumlar arasındaki ortalama farkları tespit edilmiştir. Ortalamalar arası farkın önem kontrolünde 0.05'lik önem düzeyi benimsenmiştir. Ana baba tutumlarının çocukların özgüven duygularının gelişimine olan etkisini ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmış ve Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir:

Varyans Analizi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Uygulanmış olan ana baba tutumları anketinde ailelerin Demokratik ana baba tutumunu benimseme düzeyleri belirlenen diğer tutumları benimseme düzeylerinden daha yüksektir.

Korelasyon analizi sonucunda ise demokratik ana baba tutumunun, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine anlamlı ve pozitif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer tutumlarının ise çocukların özgüven duygularının gelişimine anlamlı ve negatif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

The objective of the research is to determine the effect of different parental attitudes to the development of feeling of self-confidence of the children of the pre-school educational period .

The research has been done at 3 schools of primary education in the province of Aksaray . In the phase of development of the questionnaire , in the very beginning , a comprehensive search of literature has been done and then a clause pool consisting of 75 clauses has been formed by the open-ended questions asked to parents and those who are specialists in the field of counselling services for guidance and psychology . The questionnaire includes the question groups to determine four different parental attitudes .

These parental attitudes which are determined as subtitles in the questionnaire are as follows :

1. Oppressive-Authoritarian Parental Attitude
2. Protective Parental Attitude
3. Apathetic Parental Attitude
4. Democratic Parental Attitude

The clauses , after a detailed study , have been determined as 15 ones equal to each attitude and in that way , clause number has been deducted to sixty. Later, the questionnaire of parental attitudes composed of sixty clauses with 5 degree-likert type has been submitted to the specialists of the field to be examined. The points that each clause got in the specialists' view have been evaluated via SPSS 7.5 Statistical Packet Programme and 9 items of the clauses, which have lowered the validity of the Questionnaire and which the specialists have given low points, have been changed and resubmitted to the specialists' view. The criterion have become available after getting proofs related to the validity of 5 degree Parental Attitudes Determining Scale (PATs). By getting necessary permissions, the questionnaire already prepared, has been conducted with the parents of 160 students belonging to 8 classes of 5-6 age groups at schools determined in the province of Aksaray. 130 of the

questionnaire sheets conducted have been returned. 100 of them have been taken into consideration. Grading the clauses at the stage of putting the questionnaire into practice was among 1 and 3 in number as “Agree:3, Partly agree:2, Disagree:1.” In order to prove that the questionnaire is reliable, Cronbach Alpha interior coherence coefficient have been calculated and found as 0.75. The reliability coefficient obtained by test interval method, another method of measuring reliability is 0.81. These coefficients are within the degrees accepted as positive in literature.

While analyzing the data, variance analysis was used and average differences among the attitudes were established. Significance level with 0.05 was adopted at the stage of significance control of the difference among averages. Correlation analysis was done and Pearson Correlation Coefficient was calculated in order to measure the effect of parental attitudes towards the development of children’s self-confidences. The findings obtained by the research were summed up as follows:

With a view to determining the levels of the students’ self-confidence, whose parents the questionnaire was conducted, an observation list of self-confidence was prepared by their class teachers. By doing correlation analysis, the relationship between parental attitudes and the students’ development of self-confidence was examined carefully.

As a result of the correlation analysis, it is established that democratic parental attitude has a significant and positive effect to the development of the self-confidence of the children of 5-6 age group attending pre-school educational institutions. Yet, it is also established that other kinds of attitudes referred to have significant and negative effect to the development of children’s self-confidences.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	VIII
ÖNSÖZ.....	IX

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Amacı	3
Problem Cümlesi.....	3
Alt Problemler	3
Hipotezler	3
Araştırmanın Sayıtlıları	3
Araştırmanın Sınırlılıkları	4
Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	4
Temel Kavramlara İlişkin Tanımlar	5

BÖLÜM II

Okul Öncesi Eğitime Giriş.....	6
Okul Öncesi Eğitim ve Önemi	6
Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Görevleri	8
İlk Çocukluk Dönemi ve Bu Dönem Gelişiminin Genel Özellikleri1	10
Okul Öncesi Dönemde Çocuk Gelişiminin Çeşitli Boyutları	11
1. Bedensel Gelişim.....	12
2. Devinimsel Gelişim	14
3. Bilişsel Gelişim	15

3. 1. 2-7 Yaş Arası İşlem Öncesi Dönem	16
4. Duygusal Gelişim	17
5. Sosyal Gelişim	20
6. Dil Gelişimi	22
6.1. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	24
6.1.1. Sağlık	24
6.1.2. Zeka	24
6.1.3. Sosyo-Ekonomik Koşullar.....	24
6.1.4. Cinsiyet	24
6.1.5. Aile İlişkileri	25
6.1.6. Konuşmaya Teşvik	25
7. Cinsel Gelişim	25
8. Törel (ahlaki) Gelişim.....	26
Çocukta Özgüven Duygusunun Gelişimi	28
Özgüven Eğitiminde Anne Babanın Rolü	32
Aile İçinde Çocuk.....	34
1. Anne-Çocuk İlişkisi	36
2. Baba-Çocuk İlişkisi	37
Okul Öncesi Dönemde Çocukların Gelişimsel Özelliklerini Etkileyen Farklı	
Anne Baba Tutumları	39
1. Baskıcı-Otoriter Tutum	41
2. Gevşek Tutum (Çocuk merkezli aile).....	45
3. Dengesiz-Kararsız Tutum	47
4. Aşırı Koruyucu Tutum	49
5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum	52
6. Demokratik Tutum.....	52
Yurt içinde ve Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar	55

BÖLÜM III

YÖNTEM	60
3.1 Evren ve Örneklem.....	60
3.2 Veri Toplama Aracı	60

3.3.1. Ana Baba Tutumları Belirleme Anketi	61
3.3.1. 1. Ana Baba Tutumları Anketinin Geçerliliği	62
3.3.1. 2. Ana Baba Tutumları anketinin Güvenirliliği	63
3.3.2. Özgüven Gözlem Listesi	64
3.3. 2. 1. Özgüven Gözlem Listesinin Güvenirliliği.....	64
3.3.3. Veri Toplama İşlemi	64
3.4. Verilerin Analizi.....	65

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	67
---------------	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA ve YORUM	73
-------------------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	77
------------------------	----

KAYNAKÇA.....	79
---------------	----

EKLER	84
-------------	----

Ek 1. Ana Baba Tutumları Belirleme Anketi

Ek 2. Özgüven Gözlem Listesi

Ek 3. İzin Yazıları

TABLÖLER LİSTESİ

1. 0. İç ve dış özgüveni ifade eden davranışlar tablosu	29
2. 0. Okula giden çocuklarda özgüvenin zayıf olduğunu gösteren işaretler.....	31
3. 0. Okul öncesi eğitim çağındaki çocukların anne baba tutumları frekans dağılım tablosu	67
4. 0. Ana-baba tutumları gruplar arası ve grup içi ortalama farkları tablosu.	68
5. 0. Ana-baba tutumları arasındaki ortalama farklarını karşılaştırma Tablosu.....	68
6. 0. Okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven puanları frekans dağılım tablosu	70
7. 0. Anne-baba tutumları ile özgüven arasındaki ilişki tablosu.....	71

ÖNSÖZ

Çocuk ile onu yetiştiren anne ve babası arasındaki ilişkiler çocuğun gelişiminde oldukça önemli bir etkidir. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğun tüm gelişim alanları mümkün olduğunca desteklenmelidir. Bu dönem çocuğun bedensel, sosyal, duygusal, bilişsel ve dil gelişiminin temellerinin atıldığı çocuğun kendine olan özgüven ve benlik saygısının oluştuğu bir dönemdir.

Çocuğun karşılaşmış olduğu ilk sosyal çevresi ailesidir. Bu ilk sosyal çevre çocuğa vermiş olduğu tepkileriyle ve göstermiş olduğu davranışlarıyla onun bütün gelişim sürecini etkiler. Çünkü çocuk yaşamış olduğu sosyal çevreye göre davranışlarını şekillendirir. İnsan davranışlarının temel taşlarından biri olan özgüven duygusu da bu ilk sosyal çevrede pekişir. Bireyin gelecek yaşantılarına ve yaşam üslubuna önemli derecede yön veren özgüven duygusu, anne babanın çocuğa göstermiş olduğu tavır ve davranışlarla yakından ilişkilidir. Bu düşünceler doğrultusunda, bu araştırmada farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularını gelişimine olan etkisi incelendi.

Araştırma süresince önerileri ve katkılarını esirgemeyen, zamanını benimle paylaşan değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir KABADAYI'ya içten teşekkür ederim.

Hayatım boyunca, bana yol gösteren ve eğitimimde emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Çalışmamın her aşamasında bana sonsuz bir sabır ve ilgiyle destek olan sevgili eşim Sayın Eyüp GÜNALP ve değerli anne ve babama teşekkürlerimi sunarım.

Konya,2007

Ayşe GÜNALP

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocukta özgüven doğumla gelişmeye başlar, erken yaşlarda da kesinlik kazanır ve 9-10 yaşına kadar gelişmeye devam eder. Özgüven hayat boyu gelişmeyle devam eden bir olgudur. Çocuklar ergenlikle beraber özgüvenlerini değerlendirmeye ve şekillendirmeye başlar. İlk yıllarda ailenin çocuğa verdiği mesajlar doğrultusunda gelişen özgüven, çocuğun okula başlamasıyla ailenin yanı sıra öğretmen ve arkadaşları gibi diğer kaynaklardan beslenir (Özbey, 2004).

Çocuk, yaşamındaki önemli yetişkinlerle arasındaki ilişkinin etkilerini içinde taşıyarak sınıfa girer. En önemli ilişki anne babasıyla olan ilişkisidir (ve bu ilişki yaşamsal bir önem taşır). Çocuk büyükannesi, büyük babası (özellikle de aynı çatı altında yaşıyorlarsa), teyzeleri, halaları, amcaları, dayıları ve çocuk bakıcılarıyla yaşadığı deneyimlerden de etkilenecek, özgüvenini bu ilişkilerin aynasında geliştirecektir. Okula gelene kadar kendine bir benlik saptamış olacaktır. Bu benlik öğretmenleri ve akranlarıyla yaşayacağı deneyimlerden de etkilenecektir.

Okulda öğrenme zorluğu yaşayan çocuklardan birçoğunun özgüven sorunu olduğu artık biliniyor ve çocuğun eğitimsel gelişmesini sağlayabilmek için öncelikle özgüvenin geliştirilmesi büyük önem taşıyor. Öğretmen çocuğun özgüvenini artırmak için pek çok şey yapabilir. Ancak çocuğun en fazla ihtiyaç duyduğu şey anne babası tarafından sevilme, benimsenme ve onları etkilemek olduğu için, anne babasının ilgisi şarttır. Öte yandan okula giden çocuğun özgüveni zayıfsa, ebeveynin (gerçek anne babası, koruyucu ailesi veya kendisini evlat edinmiş olanlar) özgüveninin de zayıf olma olasılığı yüksektir. Özgüven düzeyi yüksek olan anne, baba ve öğretmen çocuğun özgüvenini artırır ama ne yazık ki bazen bunun tersi de söz konusudur. Çocuğun anne babası ve yaşamındaki diğer önemli yetişkinler farkında olsalar da olmasalar da bu süreç yaşanır (Humphreys, 2002).

Doğumdan sonra çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir. Davranış modellerini çocuk burada bulur, yaşar ve öğrenir. İyi-kötü, doğru-yanlış, günah-sevap ve diğer toplumsal

değerler burada kazanılır. Ayrıca çocuğun fiziksel ihtiyaçları olan barınma, korunma, beslenme, uyku, giyinme, oyun burada karşılanırken psikolojik ve sosyal ihtiyaçları olan güven, sevmeye, bağımsızlık, bir gruba ait olma, sorumluluk, iş başarma, belirsizlikten korunma, kuralları öğrenme, saygıyı, hakları ve ödevleri, mülkiyet hissini ilk defa bu kurumda öğrenir ve tatmin eder.

Çocuğun sevgi potansiyeli 0-2 yaşlarında hızla dolmaktadır. Hayat boyu dağıtacağı bu duygu sıcak, sevgi dolu aile ortamından alınır. Kişiliğin sağlıklı temelleri bu ortamda atılmaktadır. Sevgi ile büyüyen çocuk hayata güvenmeyi ve diğer insanlara sevgiyle yaklaşmayı öğrenir. Temel güven duygusu böyle bir aile ortamında gelişir, olgunlaşır ve hayat boyu devam eder. Aile içindeki bireylerin etkileşimi çocuğun aile içindeki konumunu belirler. Çocuk toplumsal bir birey olarak kendine bir model arar ve bunu aile içinde bulur. İlk modeller ana babalardır. (Kırkinciöğlu, 2003).

Anne-baba-çocuk ilişkisi, temelde anne babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklar arasında uyum bozukluğuna neden olan birçok yeterli ve uygun olmayan davranışlara ilk anne-baba-çocuk ilişkilerinin yol açtığı saptanmıştır.

Çocuklarının, kendisine önem veren, kendine yeterli davranabilen, özgüvenli bir birey olarak yetişmesinde, anne babanın davranışlarının büyük etkisi vardır. İç saygı, benlik kavramının değerlendirilmesine bağlı olarak geliştiğine göre, bu değerlendirmenin çıkış noktası anne babanın çocuklarına gösterdikleri sevgidir (Kasatura, 1998).

Çocuklarınızın güçlü bir özgüvenle yetişmelerine destek olmak ebeveyn olarak en önemli görevlerinizden biridir. Özgüveni güçlü bir çocuk mutlu ve başarılı bir yetişkin olma şansını yakalamış demektir (Mckay ve Fanning, 1998).

Son yıllarda yapılmış olan çalışmalar, anne baba tutumlarının, çocuğun özgüveninin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Okulöncesi eğitim çağındaki çocuğun özgüveninin gelişmesinde, anne baba tutumlarının etkisini bilmek bu dönemde yaşanacak pek çok sorunun çözümüne büyük ölçüde katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, farklı anne baba tutumlarının, okulöncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine olan etkisini tespit etmektir. Bu amaçla yanıt aranacak sorular şunlardır:

1. Okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların anne-babalarının sahip olduğu tutumlar nelerdir?
2. Okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında farklılık var mıdır?
3. Okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların anne baba tutumlarının özgüven duygusunun gelişimine etkisi var mıdır?

Problem Cümlesi

Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine etkisi var mıdır?

Hipotezler

1. Okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar farklı anne baba tutumlarına sahiptir.
2. Okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında farklılık vardır.
3. Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine, etkisi vardır.

Araştırmanın Sayıtları

Araştırmanın dayandığı temel sayıtlar şunlardır:

1. Bilgi toplama aracı uygulanan anne babaların, ana baba tutumları anketinde yer alan soruları içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

2. Okul öncesi dönemde farklı anne baba tutumlarına sahip olan çocukların, özgüven duygularının gelişimlerinin de farklı olacağı varsayılmıştır.

3. Farklı anne baba tutumlarının, çocukların özgüven duygularının gelişiminde etkili olabileceği varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

* Araştırma Aksaray İlinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu örneklem grubuyla sınırlıdır.

* Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine, anne-baba tutumlarının etkisini ölçmek ile sınırlıdır.

* Araştırma anne-babaların, anne-baba tutumları anketine verecekleri cevaplarla sınırlıdır.

* Araştırma çalışma yaptığımız okullarda, görev alan okul öncesi öğretmenlerinin, çocuklarda özgüven duygusunun gelişimine yönelik gözlem listesine verecekleri cevaplarla sınırlıdır.

Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Bu araştırmayla toplanacak verilerin:

1. Öğretmenlerin okul öncesi dönemde, öğrencilerin ebeveynlerinin sahip oldukları anne baba tutumlarını bilerek, öğrencilerine nasıl davranacakları konusuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygularının gelişiminde hangi anne baba tutumlarının etkili olduğunun bilinmesinin, ebeveynlerin çocuk yetiştirmede sergiledikleri tutumları etkileyeceği düşünülmektedir.

3. Okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen anne baba tutumlarının tespit edilmesi, bu konuda çocukların yaşamış olduğu sorunların çözümünde ışık tutacağı düşünülmektedir.

4. Bu alanda yapılmış çalışmalara katkı sağlayacağı, bundan sonra yapılacak çalışmaları aydınlatacağı düşünülmektedir.

Temel Kavramlara İlişkin Tanımlar

Araştırma içinde sıkça geçen bazı kavramların araştırmada kullanılışlarına göre anlamları şunlardır:

Okul öncesi eğitim: Okul öncesi eğitim; çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen sıfır-altı yaş arasındaki dönemi kapsar. Çocukların daha sonraki yaşamlarında çok önemli bir yeri olan; bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, kişiliğin şekillendiği “Erken çocukluk çağı” diye adlandırılan gelişim ve eğitim süreci olarak tanımlanabilir (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2003).

Özgüven: Genel anlamda bireyin kendi yeteneklerini, duygularını tanıması, kendini sevmesi ve kendini tanıması olarak tanımlanır (Özbey, 2004).

Tutum: Bireylerin eşya, kişi, grup, fikir veya kurumların kabul ya da reddetmeye olan bir çeşit hazır oluş hali ya da eğilimidir (Özgüven, 1998).

BÖLÜM II

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın içeriğini oluşturan, okul öncesi eğitim ve önemi, okul öncesi dönem çocuklarının gelişim görevleri ve özellikleri, çocukta özgüven duygusunun gelişimi, özgüven eğitiminde anne babanın rolü, aile içinde çocuk ve okul öncesi dönemde çocukların gelişimsel özelliklerini etkileyen farklı anne baba tutumları ile ilgili kuramsal bilgiler ve ilgili konularda Türkiye ve yurt dışında yapılan araştırma özetlerine yer verilmiştir.

Okul Öncesi Eğitime Giriş

Okul öncesi dönem insan yaşamında çok önemlidir. Bu dönemdeki eğitim, çocuğun gelecek yaşamını büyük ölçüde etkiler. Sağlıklı, mutlu ve yaratıcı insanlar yetiştirebilmek için bu dönemi tanımak ve en iyi şekilde değerlendirmek gerekir. Okul öncesi eğitim; çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen sıfırdan altı yaş arasındaki dönemi kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında çok önemli bir yeri olan; bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, büyük ölçüde kişiliğin şekillendiği “Erken çocukluk çağı” diye adlandırılan gelişim ve eğitim süreci olarak tanımlanabilir (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2003).

Okul Öncesi Eğitim ve Önemi

Aile içinde çocuğun koşulları ne denli iyi ve elverişli olursa olsun, çocuğun yaşlılarıyla birlikte uygun bir ortamda ve uzman eğitimcilerin gözetiminde temel öğrenim olan ilkokula hazırlamak, daha olumlu sonuçlar vermektedir.

Yaşamın özellikle ilk üç yılında, annenin çocuğun eğitimiyle meşgul olması, hiçbir kişi ve kurumdan yardım istememesi kuşkusuz en sağlıklı yoldur. Ancak yaşam koşulları nedeniyle, annenin aileye ekonomik katkıda bulunmak üzere çalıştığı durumlarda bakıcıdan yararlanma seçeneği birçok eğitimsel yanlışı da beraberinde getirmektedir. Çocuk kendisine bakan kimseyi model aldığından, onun konuşmasındaki dilbilgisi hatalarını, örf ve âdetini taklit yoluyla kolayca öğrenebilecektir. Daha da önemlisi anneye en çok gereksinim duyduğu bu dönemde anneye fiziksel temastan ve

duygusal etkileşimden uzak büyüyecek, bu da çocuğun kişiliğini ve duygusal gelişimini önemli bir biçimde etkileyecektir (Yavuzer, 1995a).

Doğumu izleyen ilk yılların insan hayatı yönünden önemi binmektedir. Bu açıdan sağlıklı bir bebek dünyaya getiren bir anne için, bebeğini ilk günden tanımaya çalışmak, ona büyümesi ve gelişmesi için uygun desteği vermek önemli olmanın ötesinde bir zorunluluktur (Oktay, 2002).

Okul öncesi eğitim, ailede ve kurumlar da verilmektedir. Başlangıçta, çocuğun gelişiminde aile çevresi birinci derecede etkili olmakla birlikte daha sonraki yıllarda aile çevresi çocuğun tüm gelişim ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalabilir. Bu durumda devreye, çocukların yaşlılarıyla kendi çevrelerini oluşturup gelişimlerini en sağlıklı, en doğal biçimde yaşayabilecekleri bir ortam sağlayan okul öncesi eğitim kurumları girmektedir.

Okul öncesi eğitim çocuğun, kendi bedensel yapısını tanıması, özbakım ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve vücudunu etkili bir şekilde kullanabilmesine yardımcı olur (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2003).

Sosyal gelişme açısından baktığımızda ise bu yaş çocuğunun ilk çevresini, aile bireyleri oluşturmaktadır. İçinde bulunduğu sosyal çevrenin kendini kabul etmesi ve bu çevrede kişilik kazanması çocuğun en önemli amaçlarından birini oluşturmaktadır. Çocuğun bu açıdan gelişmesi okul öncesi kurumunun işlevleri arasındadır; çevreye intibakı, bu çevrede etkin olması, çevresine kendi gücü oranında katkıda bulunması, toplumdaki büyük-küçük kişilerle iyi ilişkiler kurması okul öncesi kurumunun amacı olmalıdır (Tos, 2001).

Okul öncesi eğitim; çocuğun cinsel kimliğini kazanarak, benlik kavramını geliştirmesini, kendini ifade etmesine fırsat verecek ortamlar hazırlayarak özdenetimini geliştirmesi ve kendine güvenli bağımsız bir kişilik kazanmasını destekler. Ayrıca çevre uyarıcıları sunarak çocuğun akıl yürütme yeteneğini, yaratıcılığını ve hayal gücünün gelişimini sağlamada Okul öncesi eğitim etkilidir.

Okul öncesi eğitim, çocuğun çevresindeki kişilerle sağlıklı iletişim kurmasına, duygu ve düşüncelerini karşısındakine rahatlıkla ifade edebilmesine fırsat vererek, dil becerilerini geliştirir (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2003).

3-6 yaş çocukların eğitimini gerçekleştiren anaokulunu, annenin yokluğunu giderecek bir kurum olarak değil de, annenin tek başına çocuğun üzerindeki ilk yıllardaki rolüne katkıda bulunan ve bu rolü yaygınlaştıran bir kurum olarak değerlendirmek gerekir. Anaokulunu, ilkokula hazırlık olmaktan çok, ailenin dışına atılan bir adım olarak düşünülmelidir.

Froebel'in de dediği gibi anaokulunda çocuk, yalnız destek ve gözetim ile (bilgi aktarmaya önem verilmediği için çocuk kısıtlanıp belli bir doğrultuda zorlanmadığı için) kendi eğilimleri yönünde gelişir, olgunlaşır. Böylece çocuk, ilkokul çağında daha düzenli ve güdümlü öğretime hazır olur (Yörükoğlu, 1977).

Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim görevleri

Eğer birey şimdiki ve gelecekteki güçlük ve sorunlarla başarılı bir biçimde uğraşacaksa, bebeklikten ilk ve orta çocukluğa, ergenlikten ileri yetişkinliğe, bütün dönemlerin özel türde davranışlarını kazanmalıdır. Bunlar gelişim görevleri olarak adlandırılır. Robert Hawighurst gelişim görevini, bireyin yaşamının belirli bir döneminde ortaya çıkan, başarılı olmaları mutluluğa ve sonraki görevlerin başarılmasına başarısız olmaları bireyde mutsuzluğa, toplumca onaylanmamaya ve sonraki görevlerde güçlüğü yol açan özel bir sorunlar dizisi olarak tanımlar.

Okul öncesi çocukluktan orta çocukluğa geçişe hazırlanırken birçok bilişsel görevi başarması beklenir: Toplumsal ve fiziksel gerçekliğe ilişkin basit kavramlar oluşturmaya öğrenme, doğru ile yanlış ayırmayı öğrenme, bir vicdan geliştirmeyi öğrenme, konuşmayı öğrenmedir (Gander ve Gardiner, 2004).

Gelişim görevleri, insanın gelişim çağlarına göre hangi gelişim düzeyinde bulunması ve hangi alanlardaki gelişimi gerçekleştirmesi gerektiğini gösterir. Gelişim

görevleri geneldir. Bu genel çerçeve içerisinde geniş bireysel ayrılıklar vardır. Bu nedenle bazı insanlar daha erken ya da geç gerçekleştirebilirler (Başaran,1966).

Gelişim görevlerinin birçoğu döneme özgüdür. O dönemde kişiye bununla ilgili gelişim fırsatı verildiği takdirde en iyi şekilde başarabilir. Herhangi bir gelişim görevinin zamanında başarılmasını hem o sırada üzerinde çalışılan başka gelişim ödevlerinin gerçekleşmesini kolaylaştırır; hem de ileriki gelişme ödevlerinin gerçekleşmesine uygun zemin hazırlar. Bu durumun tersi de geçerlidir.

Okul öncesi dönemde çocukların başarması gereken gelişim görevlerini maddeler halinde belirtecek olursak (Yeşilyaprak, 2000):

1. Olgunlaşmaya bağlı olarak dil ve ifade yeterliliğini geliştirme
2. Yemek yeme, kendi başına giyinebilme, temizlik gibi özbakım becerilerini geliştirme
3. El-göz koordinasyonunu sağlama
4. Cinsel farklılıkları öğrenme ve cinsel kimliği kazanmaya başlama
5. Büyük ölçüde anne babalarını model alarak; yaşlıları, kardeşleri ebeveyn ve öğretmenleriyle ilişki kurmayı öğrenme, onlara yönelik duyguların farkında olmaya başlama
6. Seilmeyi, sevmeyi ve sevgiyi paylaşma ve ifade etme yollarını öğrenme
7. Yanlış ve doğruya ilişkin toplumsal kuralları ve toplumsal rolleri öğrenmeye başlamadır.

Anasınıfı öğretmeni planlanmış yaşantılar ve uygun koşullarda oluşturulmuş ortamlarla çocukların bu döneme özgü gelişim görevlerini geliştirmesine yardımcı olur. Bunu sağlarken çocukların o dönemdeki gelişim özelliklerini iyi bilmeli, bireysel farkları dikkate almalı ve gelişimi destekleyici koşulları yaratabilmelidir.

İlk çocukluk dönemi ve bu dönem gelişiminin genel özellikleri

Bazen, okul öncesi yıllar olarak adlandırılan ilk çocukluk kavramı genellikle iki-altı yaş arası çocukları belirtir. Bu, toplumsal ilişkilerde olduğu kadar, bilişte dilde ve kişilik gelişiminde önemli değişkenlerin olduğu bir zamandır (Gander ve Gardiner, 2004).

Okul öncesi dönemin genel karakteristiği, gelişmenin oldukça hızlı olduğu şeklinde ifade edilebilir. İlk bir yılda çocuğun uyku, yemek, temizlik gibi temel yaşam faaliyetlerinin belirli bir düzene girmesi söz konusudur. Bunu izleyen yıllarda ise bu yaşamsal faaliyetlerin karşılanması ile ilgili alışkanlıklar kazanılır. Başlangıçta dış dünyayı annesine göre algılayan bebek giderek kendi bedenini annesininkinden ayırmaya başarabilir. Birinci yaştan sonra yürüme, ikinci yaşta konuşma yeteneği işlevsel hale gelir ve böylece çocuk, yaşamı başkalarına bağımlı, her türlü ihtiyacı çevresindekiler tarafından karşılanan bir canlıdan çevresi ile ilgili, kendisine ilgi ve sevgi gösterilmesini bekleyen, giderek kendine ait işleri başarma konusunda gelişme kaydeden bir çocuğa dönüşür. 5-6 yaşlarına geldiğinde ise artık başkalarının farkında olan, yetişkinlerle olduğu kadar yaşlıları ile de bir arada olmaktan hoşlanan bir bireydir. Yaşamın ilk yıllarında yalnızca bedeniyle kurduğu iletişimi giderek sözel hale gelir (Oktay, 2002).

İlk çocukluk çağına adım atan çocuk, benlik duygusu geliştirmiştir. Kız ya da erkek olduğunun bilincindedir. Daha önceki yıllarda anneye bağımlı olan çocuk, kendi cinsinden anne ya da babayla özdeşleşerek kendi kişiliğini ve cinsel kimliğini oluşturuyor. Ancak bu olumlu özdeşleşme, önce çocuğun, anne babasının sağlıklı birer kişilik ve kimlik sahibi olmasına; sonra da kız ve erkek çocuğun, anne ve babasıyla olumlu, yakın ve sıcak ilişki içinde olmasına bağlıdır. Bu dönemin sonuna doğru çocuk bir başına oyun oynamaktan artık hoşlanmıyor. Genişleyen oyun gruplarında yer alıyor ve oyunlarda kuralları çocuklar kendileri koyuyorlar (Bakırcıoğlu, 2002).

Oyun çağı adı da verilen 3-6 yaşlar arası, çocukluğun en canlı, en sevimli ve en renkli dönemlerinden biridir. Bu dönemde çocuk konuşkan, hareketli, cıvılcıvılcı ve yaşam doludur. Canlı ve zengin bir hayal gücü, sonsuz bir öğrenme yeteneği,

çevresindeki her şeye açık bir merakı vardır. Gün boyunca yorulmadan oynar, oynar. Sürekli bir yaratıcılık ve deneme içindedir. Kafası ve bedeni tükenmek bilmeyen bir enerjiyle durmadan çalışır. Söz dinlemeye yatkın, işbirliğine ve yardıma hazırdır. Kendi benliğinin ve cinsel kimliğinin farkına varmaya başlamıştır. Kendi cinsinden anne ya da babaya benzeme çabası içindedir. Kız ya da erkek gibi davranmaya özen gösterir. İyi-kötü, doğru-yanlış kavramlarını ayırt etmeye başlamıştır. Ana babaya bağımlılığı azalmış, kendine yeterli ve daha başına buyruk olmuştur (Yörükoğlu, 1977).

Okul öncesi dönemde çocuk gelişiminin çeşitli boyutları

Birey (insan) kalıtımla getirdiği gizilgüçlerini kültürel bir çevre içinde geliştirerek kişiliğini kazanır. Bireyin gelişimi bütünlük içinde oluşur. Bireyi ruh ve beden olarak ayırmak, ya da bireyin bir yönünün diğer yönlerinden bağımsız olarak geliştiğini söylemek olanaksızdır. Bireyin gelişimini gelişim çağlarına göre beden, duygu, zihin gibi gelişim alanlarına göre ayırmak, yalnızca bireyin tanınmasında incelemeyi kolaylaştırmak içindir (Başaran, 1966).

Çocuğun gelişmesi, fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal yönleri ile bir bütündür. Okul öncesi dönemde gelişimin tüm yüzleri arasında karşılıklı bir etkileşim ve karmaşık bir ilişki vardır. Bu dönem gelişimin farklı yönlerinin birbirleriyle ilişkisinin en fazla olduğu bir dönemdir. Hareket gelişiminin en dikkati çeken gelişim yüzü olarak öne çıktığı bu dönemde, zihinsel gelişim de başlangıçta adeta hareket gelişiminin içinde gibi görünür. Duygusal gelişim sosyal gelişime sıkı sıkıya bağlıdır. Dil gelişimi hem konuşma organlarının gelişmesi, hem de çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevre ve bu çevrede yaşanan etkileşimle ilgilidir. Bu nedenle okul öncesi dönemde gelişim alanlarını birbiriyle ilişkili olarak değerlendirmek gerekir (Oktay, 2002). Bu bilgilerin ışığında Okul öncesi dönemde desteklenmesi gereken gelişim alanlarını ana başlıklar halinde verip açıklamalarına geçeceğiz:

1. Bedensel Gelişim
2. Devimsel Gelişim
3. Bilişsel Gelişim

4. Duygusal Gelişim
5. Sosyal Gelişim
6. Dil Gelişimi
7. Cinsel Gelişim
8. Törel (ahlaki) Gelişim

1. Bedensel Gelişim: Gelişim yaşamın başlangıcından sonuna kadar devam eden dinamik bir süreçtir. Gelişimin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönleri vardır. Bedensel gelişim, gelişimin diğer yönlerinin temelini oluşturur. Çünkü sağlıklı bir gelişim için sağlıklı bir bedene gereksinim vardır. Bireyin her gelişim döneminin kendine özgü gelişim ödevlerini yaparken bedenini kullanma zorunluluğu vardır. Çocuğun yürüme davranışını zamanında ve uygun bir biçimde yerine getirmesi yaşına uygun kas, iskelet ve sinir sistemlerinin büyüme ve gelişimine bağlıdır.

Okul öncesi dönemde büyüme ve gelişim diğer yaşam dönemlerine göre en hızlı olma özelliğine sahiptir. Okul öncesi dönemde bedensel gelişme hızı, bebeklik dönemine göre yavaşlar. Yaşamın ilk ve üçüncü yılları arasında büyüme üçüncü ve beşinci yılları arasındaki büyümenin yaklaşık iki katıdır. Üç yaşlarında kızlar ortalama 94 cm uzunluğunda 13 kg ağırlığındadır. Altı yaşlarına geldiklerinde boyları 115 cm'yi, ağırlıkları ise 15 kg'ı bulur. Erkek çocukları ise kızlardan biraz daha uzun ve ağırdırlar.

Okul öncesi dönemde beden orantılarında da değişiklikler göze çarpar. İki yaşında baş toplam beden boyutunun yaklaşık dörtte birini kapsar, beş buçuk yaşında bu oran altıda bire düşerek, çocuk bebeklik görünümünden uzaklaşmaya başlar. Altı yaşlarında ise, organların birbiriyle orantıları bir yetişkini andırmaya başlar (Bilgin, 2002). Çocukluk çağında kemiklerin hem boyu hem yoğunluğu artar. Uzun kemiklerin her biri başlangıçta kıkırdak halindedir. Çocuğun yaşı arttıkça bu kıkırdaklar kemikleşir, kemikler gittikçe daha yoğunlaşır, sertleşir. Dişlerin de karakteristik bir büyüme oranı vardır. Çocuk 5-6 yaşlarında iken daimi dişler süt dişlerini yerlerinden itmeye başlarlar. Bu zamandan itibaren ergenliğe kadar çocuk her yıl bir veya iki diş kazanır. Kemiklerde ve kaslarda bu tür değişimler olurken vücutta diğer gelişmeler de yer alır. Çocuk olgunlaştıkça kan dolaşımı, sindirim, sinir sistemleriyle salgı bezlerinde de gelişmeler

olur (Cole ,Morgan, 2001). Doğuşunda çocuğun tüm devimleri refleks düzeyindedir. Çocuğun bağırmayı, emmesi, yutması, idrar kaçırmayı, öksürmesi vb. devimleri reflekslerdir. Çocuk büyüdükçe, bu refleksler yavaş yavaş yerini bilinçli davranışlara bırakır. Sinir sistemi, bebeklik ve ilk çocukluk çağında gelişimini oldukça tamamlar. İkinci çocukluk ve ergenlik çağında sinir sistemindeki gelişme daha çok büyüyen bedene göre sinir liflerinin uzaması ve kalınlaşması biçimindedir. Bebeğin ilk yaptığı davranış solunum yapmaya başlamasıdır. Bebeğin soluyuşu yetişkininkinden daha hızlıdır. Bebeğin solunması çok derin ve düzgün değildir. Yaşı ilerledikçe çocuğun soluyuşu daha derinleşmeye, düzgünleşmeye göğüsteki esneklik artmaya başlar. Bebeklik çağında çocuk, ana sütünde bulunan proteini, yağı ve karbonhidratı sindirebilir. Çocuğun yaşı ilerledikçe başka yiyecekler içinde verilen besinleri sindirebilme gücü de artar. İlk çocukluk çağında büyük kaslar küçük kaslara göre daha iyi çalışır. Bu yüzden çocuklar geniş ve büyük devimleri yapmada, küçük ve ince devimleri yapmadan daha beceriklidirler (Başaran, 1966).

Bedensel büyüme ve gelişmenin bireyin kişiliği üzerinde, çok önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü karmaşık bir sistem ve alt sistemlerden oluşan bedensel yapı, insanın yaşaması için gerekli olan tüm işlevler ve davranışları için bir temel oluşturur. Dolayısıyla bedensel büyüme ve gelişme bireyin tüm olarak gelişmesini de etkiler, kişilik bu etkileşim sonucunda oluşur.

Eğitimle uğraşan herkesin özellikle de öğretmenlerin önce insanın bedensel yönden büyümesini ve gelişmesini bilmesi gerekmektedir. Örneğin, ilköğrenimine başlayan çocuğun, kalem tutup yazı yazmayı başarabilmesi kas, iskelet ve sinir sistemlerinin büyüme ve gelişimine bağlıdır. Bu nedenle öğretim ortamında ortaya çıkabilecek bazı sorunların nedeni olarak bedensel büyüme ve gelişme gösterilebilir. Bunu öğretmenlerin bilmesi öğrencinin sorunun çözülebilmesi için doğru bir yaklaşım içinde bulunmasını sağlar. Öğrenciyi “tembel”, “başarısız” olarak tanımlamak yerine bedensel büyüme ve gelişmesine yardımcı olacak çalışmalarda bulunabilir. İnsan yapısını ve onun nasıl büyüyüp olgunlaştığını incelemeyen sağlık ve öğrenme sorunlarını, bireyin bir bütün olarak gelişmesini anlamak çok güçtür (Bilgin, 2002).

2. Devinimsel (Psikomotor) Gelişim: Bireyin yaşayabilmek için yaptığı eylemler, devinimsel gelişimine dayanır. Devinim bireyin bütün etkinliklerinin ve çoğu davranışlarının temelidir. Devinimsel gelişim, bireyin organlarının işleyişini, denetim altına almada gösterdiği becerikliliğin artmasıdır. Devinimsel gelişimde duyum, sinir ve kas sistemleri eşgüdüm içinde çalışır.

Doğduğunda bebeğin bedeni üzerinde hiçbir denetimi yoktur. Bedenin denetim altına alınması hem bedenin yeter olgunluğa ulaşmasına hem de öğrenmeye bağlıdır. Bebek doğduğu zaman iki tür devinim yapar: 1).Bedenin genel devinimleri 2).Refleks devinimler. Bebek, yaşını ilk haftalarında kolunu bacaklarını oynatır; belini kıvrır, oynatır, karnını çeker, başını sağa sola döndürür. Bedenin böyle denetimsiz rast gele oynatılması bebeğin genel beden devinimlerini oluşturur. Bebeği devinimlerinde bir düzen yoktur. Sırtüstü yatan bir bebek, karnına dokunulduğu zaman kolunu açıp kapatır, ayağının altı gıcıklandığında ayak parmaklarını açarak ayağını hızla çeker; eline bir şey verildiği zaman sıkı sıkıya kavrar. Bunlar da refleks devinimlerdir. Birinci ayın sonuna doğru bebekte ilk denetimli devinimlerin başladığı görülür. Bebek yattığı yerden başını, ilgisini çeken yöne doğru çevirebilir. Bedenin denetim altına alınmasında bireysel ayrılıklar vardır. Çocuklar, oturma, sürünme, emekleme, ayakta durma, yürüme, koşma, gibi devinimleri beş yaşına kadar başarırlar (Başaran, 1966).

2-6 yaşlar arası bir başka deyişle çocuğun yürümeye başlamasından sonraki dönem, yoğun bir motor gelişim evresidir. Gelişmesi ve büyümesi ilerleyen çocuk, beden kısımlarını kullanarak ve aralarında koordinasyon sağlayarak yeni ve daha karmaşık beceriler edinir.

3-4 yaş arasında çocuk parmak uçlarında yürümeyi başarabildiği gibi, normal yürümede adımları daha uygun ve iki yaşa oranla uzundur. Geri geri yürümeyi de kolaylıkla becerir. Ani dönüş ve duruşları becerebildiğinden koşmadaki başarısı artar. Merdiven tırmanma becerisinde ilerleme görülür. 4-5 yaş arasında çocuk uzun adımlarla ve ayağını basarken yetişkin gibi kullanarak yürür. Enerjik olan 4-5 yaş çocuğu tırmanma, sıçrama, atlama, hızla bisiklet pedallama ve takla atma gibi tüm bedensel etkinlikleri sever. Parmak uçlarında oldukça dengelidir. 5-6 yaş arsında

hareketleri koordinasyonu düzgündür. Çocuk daha çok duvar ve tahta üzerinde yürüme, iki tekerlekli bisiklete binmek gibi denge etkinlikleriyle ilgilidir. Hareketle ilgili gelişim 6 yaşından sonra iyice yavaşlar ve azalır (Yavuzer, 1999).

Okul öncesi dönemde kaba motor hareketleri sağlayan kaslar, ince motor hareketleri sağlayan kaslara oranla daha fazladır. Buna bağlı olarak, çocuklar, rahatlıkla koşup zıplayabilmelerine karşın, dar bir tahta üzerinde denge sağlamak gibi daha üst düzeyde motor koordinasyon gerektiren hareketleri yapmakta güçlük çekerler, ince motor kasların koordineli bir biçimde, tam olarak işlevini yerine getirebilmeleri, ancak ergenlik döneminde gerçekleşebilir. Gelişimsel olarak çocuklar, henüz gözlerini küçük nesneler ya da ayrıntılar üzerinde odaklayabilmek için de yeterli olgunluğa ulaşmamışlardır, bu nedenle el-göz uyumları yetersizdir. Bu dönemde erkek çocuklar kızlardan daha uzun ve ağır olmalarına karşın kız çocuklarının ince motor kaslarının gelişimi erkek çocuklardan biraz daha ileridir. Bu nedenle aynı yaşlarda farklı cinsiyetteki çocukların ince motor becerisi gerektiren düğme iliklemek, makas kullanmak gibi işlerdeki başarılarını karıştırmamak gerekir.

Çocuklar temel hareket ve becerilerin çoğunu okul öncesi dönemde kazanırlar. Üç yaşındaki çocukların çoğu fazla döküp saçmadan kendi yemeklerini yiyebilirler. Üç yaşından itibaren çocukların çoğu giysilerini çıkarabilir; dört yaşında ise hem giyinebilir hem de çıkarabilirler. Çocukların birçoğunun bu tür eylemleri belli bir yaşa geldikleri halde yapamamalarının nedeni, ana babalarının onlara fırsat tanımamalarından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan okul öncesi öğretmenine de önemli görevler düşmektedir. Öğrencilerinin bedensel ve devinimsel gelişimlerine yönelik olarak şu üç açıdan sorumlulukları bulunmaktadır:

- *Öğrencilerin gelişimsel özelliklerini tanıma ve izleme
- *Gelişimi kolaylaştıracak bir öğrenme ortamı ve uygun etkinlikler oluşturma
- *Gelişimde aksayan yönleri saptama, gerekli önleme ve müdahale yaklaşımları ile gelişimin sağlıklı sürmesine yardımcı olmaktır (Bilgin, 2002).

3. Bilişsel Gelişim: Doğduğunda hemen hiçbir zihinsel etkinliği olmayan bireyin, yaşı ilerledikçe çevre etkinliklerini bellemede, anlamada, usavurmada ve yargılamada

geliştiği gözlenebilmektedir. Bireyin bu zihinsel gelişimi, onun hem doğuştan getirdiği zihin gücüne, hem de çevresiyle etkileşimi sonucunda edindiği yaşantılara dayanmaktadır (Başaran, 1966).

Bilişsel gelişim kavramı, organizmanın doğumundan başlayarak, kendini ve çevresini anlama ve yorumlama biçiminde nitelik ve içerik açısından giderek yetkinleşen süreçler toplamı olarak tanımlanabilir. Bilişsel gelişim terimi kendini ve dünyayı anlama, ayrıca yaşamı anlamlandırmaya yönelik her tür düşünsel ve duygusal etkinliği kapsamaktadır. Bilişsel gelişimi, düşünme ve akıl yürütme yöntemlerinde gözlenen evrelere göre sınıflayan ilk psikolog Piaget'tir. Çocukların dünyanın edilgen bir parçası olmadığı, ancak iç dünyalarının yetişkinlerden farklı olduğu görüşünü savunan Piaget, bilişsel gelişimi dört evreye ayırmıştır. Bunlar sırasıyla duysal motor, işlem öncesi, somut işlemsel ve formal işlemsel evrelerdir (Aydın, 2000).

Bebeklerin algı ve hareket yetenekleri onların ilk zihinsel gelişiminin başlamasına ve gelişmesine yardımcı olur. Duyusal yeterliliklerin önemi açıktır, çünkü bebekler görme, işitme, dokunma, tat ve koku aracılığı ile dünya hakkında bilgi edinirler. Hareket yeteneği, sahip oldukları duysal bilginin miktarını ve türünü artırarak onlara karşılaştıkları şeyleri işleme ve keşfetme olanağı verir. Bu yetenekler onlara hareketlilik de sağlar. Piaget'e göre çocuk için yeni olan her şey bilişsel dengeyi bozar, özümleme ve uyum süreçleri ile bu denge yeniden kurulur. Böylece, keşfetme ve anlama sürecine bağlı olarak davranışlar yeniden organize edilir. Böylece yaşamak için dünyayı tanımak, anlamak çabası; yeni şemalar oluşturarak, özümleme ve uyum sağlayarak, öğrenilenleri organize ederek sürer. Bu süreç içinde birey bilişsel dengeleri korumaya, yeniden kurarak sürdürmeye çalışır. Bu ise, çevreyle ve dünya ile, yaşamla uzlaşma oluşumudur. Çünkü bu uzlaşma sağlanamazsa organizma sağlıklı ve dengeli yaşayamaz (Küçükkaragöz, 2002). Okul öncesi dönemde (2-7 yaş) çocuk bilişsel gelişim evrelerinden işlem öncesi evrede yer alır. Bu evrenin özelliklerine kısaca değinecek olursak:

3. 1. 2-7 Yaş Arası İşlem Öncesi Dönem: Bu evrede çocuk, dile ve sembolik düşünce yeteneğine sahiptir. Artık o eylemdeki başarısının yanında imaj ve sembollere

de yer verir. İşlem öncesi dönem çocuğu başka bir çocuğun ya da erişkinin görüşlerini alma konusunda zorluğa uğrar. Çocuk bir objeye başka biri tarafından farklı bir gözle bakılacağını tahmin edemez. Yetişkin ve yaşlıları ile serbestçe etkileşimde bulunabilir, ancak bu etkileşim benmerkezcidir. Zihinsel olarak kendi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Piaget'e göre mantıksal düşünme işlemi bu dönemde gelişmemiştir. Bu dönemde çocuklar nesnelerin görüşünün etkisi altındadırlar. Henüz korunum (değişmezlik) için gerekli zihinsel kavrama sürecinden yoksundurlar. Bu ilkeyi kazanmış bir birey, herhangi bir nesnenin şeklinin değişmesinin etkisi altında kalmaksızın onun aynı kaldığını anlayabilir. Bu dönemde bulunan çocuk, korunum ya da tersine dönebilirlik için gerekli olan mantıksal düşünme yeteneğinden yoksundur. İşlem öncesi evrede çocuk, nesneleri başka şeylerin simgesi gibi kullanmaya başlar. Örneğin bir değneğe binip at diye dolaşabilir. Bu evrede çocuk gözle görülebilecek bir yerde bulunmayan bir nesneyi veya insanı temsil eden bir sembol veya kelime geliştirebilirler. Sembolik ve inşa oyunlarına yönelir. Maddeleri tek ve belirgin özellikleriyle sınıflandırabilir. Yine bu dönemde çocuk parçayla bütünü aynı anda düşünememektedir (Yavuzer, 1999).

Okul öncesi çocuğun biliş dünyası yaratıcı, özgür ve düşseldir. Hayal gücü sürekli olarak çalışır. Bu yolla dünyayı kavrayışı gelişir. Çocuğun tiyatro tarzı oyunları, taklitleri, fiziksel etkinlikleri ve nesnelerle yaptıkları oyunlar cesaretlendirilmelidir. Çocuğa benmerkezcilikten çıkaran paylaşma ve işbirliğine dayalı oyunlar oynatılmalı ve bu oyunlar teşvik edilmelidir. Kullanılması gereken materyaller grafik, resim v.b. türde görsel olmalıdır. Çocuğu zamansız olarak işlem öncesi dönemden bir sonraki döneme sırf 6 yaşına geldiği için geçirmek mümkün değildir. Çünkü bazı çocuklar 1-2 yıl sonra okumak için gerekli olan bilişsel becerileri geliştirebilirken bazı çocuklar bu düzeye 6 yaşından önce ulaşabilmektedir (Küçükkaragöz, 2002). Bu noktada ebeveynler ve öğretmenler çocukların bireysel farklılıklarını dikkate alarak hareket etmeli ve gereksiz baskılardan kaçınmalıdırlar.

4. Duygusal Gelişim: Duygu, bireyin iç ve dış dünyadan etkilenmesi sonucunda genel olarak “hoşlanma” ya da “acı duyma” biçiminde beliren tepkilerdir. Bireyin temel gereksinimleriyle ve onun bir sonucu olan davranışlarla ilgilidir. Duyguları incelemek

insan davranışına egemen olmayı kolaylaştırır. Duygunun birdenbire ve şiddetli olanlarına “coşku (heyecan)” denir. Korku, öfke, üzüntü ve sevinç, şiddetli olanlarına da coşku denir. Korku, öfke, üzüntü ve sevinç coşkunun ayrı birer türüdür.

Hoşlanma ve acı duyma duyguları çocukta doğumla birlikte görülür. Yeni doğan çocuğun hoşlanma ve acı duyma duyguları özellikle yıkanırken açık olarak görülür. Alıştıktan sonra ılık suda yıkanırken hoşlanma belirtileri göstermesi bunu kanıtlar (Binbaşioğlu, 1995).

Çocuk doğumundan sonra ilk tepkisini ağlayarak gösterir. Çocuk altı ıslandığı, üşüdüğü, sancılandığı ve acıktığında, ağlayarak elemiini belli etmeye çalışır. İkinci yaşın sonuna doğru elem veren durumlara karşı çocuğun öfkelenmesi belirgin bir duygu olarak ortaya çıkar. 1-2 yaşındaki bir çocuğun elindeki oyuncacı alındığı zaman ağladığı, tepindiğı, kendini yerlere attığı görülebilir.

Okul öncesi çağı bütün duygu türlerinin ortaya çıktığı çağdır. Öfke, kıskançlık, yabancılara ya da bazı kimselere karşı nefret, inatçılık bu çağda kendini en yoğun biçimiyle gösterir. Aile çevresinin, bu tür duyguların oluşmasında büyük etkisi vardır. Bu yüzden çocuklar arasında oldukça bireysel ayrılıklar görülür.

Çocuk öfke gösterisiyle istediklerini elde etmeyi öğrenince, öfkenin çocukta yerleşmeye başladığı görülür. Sevmediğı bir işin yapılması kendisinden istendiğinde, çocuk öfkelenince bundan vazgeçilirse, gelecek kez çocuğun yine öfke yoluyla karşı koyduğu görülür. Böylece çocuk öfkelenmeye koşullanır. İlk çocukluk çağı, çocuklarda kıskançlığın beslendiğı çağdır. İlk çocukluk çağında, ana-babanın ya da yakınlarının yakın ilgisini, kendisinden başkalarına çevirmelerine yönelen bütün davranışları, çocukta kıskançlığın doğmasına ve çevrilen ilginin oranına göre de yeğınleşmesine neden olur.

Çocuk doğuşundan birkaç ay sonra, yüksek seslere ağlayarak tepkide bulunur. Korku davranışlarına benzeyen bu tepki, aslında korku değildir, kendisine elem veren bir duruma karşı yapılan tepkidir. Korku ancak bir yaşıandan sonra çocuklarda

görölmeye başlar (Başaran, 1966). Okul öncesi dönemde, çocukların korkularında farklılaşma ve artmalar göröölür. Bu dönemde en sık rastlana korkular arasında, hırsız, hayali yaratıklar, köpek, karanlık, motor güröltüsü, şimşek, ani ses ve yalnız kalma sayılabilir. Çeşitli araştırmalar, genellikle korkuların 6 yaşından 12 yaşına kadar giderek azaldığını göstermektedir. Çocuğun başından geçen olumsuz bir olay veya deneyim, onda bazı korkuların oluşmasına yol açabilir. Tehdit ederek çocuğu yönlendirmeye çalışmak da korkuya neden olan bir başka etkidir. İleri düzeyde yerleşmiş korkular, başarılı bir eğitim yöntemi, çocuğa verilecek sevgi, güven ve kendine güvenme duygusuyla giderilebilir. Korkunun tedavisi uzun süreye gereksinim gösterir. Korkan çocuk korkuları nedeniyle eleştirilmemeli ve alay konusu yapılmamalıdır. Çocuğu korku duyduğu objeyle karşı karşıya getirmeye çalışmak da hatalı bir yöntemdir. Onun korktuğu objeden uzaklaşmasına izin verilmeli ve ona güven duygusu aşılanmalıdır (Yavuzer, 1999).

Çocuğun ihtiyaçlarının zamanında giderilmemesi, olur olmaz nedenlerle davranışlarının engellenmesi ailenin çocuğa aşırı düşkünlüğü, çocukta saldırganlık duygusunun oluşmasında etkilidir. Ailenin çocukta bu duygunun yatışması için yapması gerekenler:

- *İhtiyaçları zamanında karşılanmalı,
- *Fiziksel cezalar verilmemeli,
- *Var olan enerjisini harcaması için açık hava oyunlarına yönltilmeli,
- *Güven duygusu geliştirilmeli,
- *Çocuğun karşısında saldırgan davranışlar sergilenmemeli,
- *Kişilerarası olumlu ilişkiler kurması sağlanmalı,
- *şiddet, saldırı içeren yayınlardan uzak tutulmalıdır.

Çocuğun duygusal yaşamı, yani sevinçleri, öfkeleri, korkuları, zamanla, onun kişilik özelliklerinin temel davranışları olur ya da onlara şekil verir. Çocuğun içinde yaşadığı “sevgi” iklimi, onda “güven” ve “güvensizlik duyguları yaratabilir. Sevildiğini anlayan çocuklarda “güven”, sevilmediğini anlayan çocuklarda da “güvensizlik” duyguları yaratabilir. “Sevgisizlik” duygusu oluşması, genellikle, sevgi ikliminin bir

sonucudur. Aile ve okul çevresi böyle bir iklim sağlamalıdır. Kazalardan yahut kötü hareketlerden doğan korku, yahut suçluluk duygusu da, çocuğun başarılı bir iş yapmasıyla “kendine güven” duygusuna çevrilebilir.

Çocuk yaşamının duygusal alanı, diğer alanlardan gelen bütün kuvvetlerin yer aldığı bir alandır. Bu nedenle çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, toplumsal ve ahlaksal alanlarında gösterdiği başarı ve başarısızlıklar, çocuk üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yapmaktadır. Çocuğun aile ve okul ortamında yaşadığı sevgi iklimi, çocuğun duygusal yaşamını geliştirmekte ve o da diğer alanlardaki öğrenme ve gelişme çabalarının başarı ile sonuçlanmasına katkıda bulunmaktadır (Binbaşıoğlu, 2000).

5. Sosyal Gelişim: Bebeğin kendini fark ederek, diğer insanlarla ilişkiye girmesi ile başlayan sosyal etkileşim süreci, yaşam boyu devam eder. Sosyal gelişim geniş ölçüde bilişsel ve ahlaki gelişim öğeleriyle paralellik gösterir. Diğer bir anlatımla bireyin başka insanlarla üretken ve sağlıklı ilişkiler kurması, bilişsel ve ahlaki akıl yürütme süreciyle yakından ilgilidir.

Bireyin diğer insanlarla uyumlu ve tutarlı ilişkiler kurması için, öncelikle kendisiyle uyumlu ve tutarlı olması gerekir. Bunun için birey, bebeklik döneminden itibaren uygun yaşantısal deneyimler geçirmelidir. Bu durum, kişinin temel gereksinim ve beklentilerinin doğru biçimde karşılanmasına bağlıdır. İlk sosyal temas anneye kurulur. Dolayısıyla bebeğin gereksinimlerinin anne tarafından karşılanma biçimi (sert ya da yumuşak, az ya da çok duyarlı davranma); sosyal gelişimi geniş ölçüde etkiler. Özellikle 0-1 yaş dönemi çocuklarında temel gereksinim, güvenlidir. Bebek güvenlik gereksinimini gidermek için anneye dokunmak ve onun varlığını, sıcaklığını duyumsamak ister. Bebeğin varlığını sürdürmek için anneye duyduğu gereksinim, onun ilk sosyal ilişkisidir. Bu ilişki yapısı anneye bağımlılık olarak adlandırılır.

Anneye bağlanma güvenli ve güvensiz olmak üzere iki şekilde olur. Güvenli bağlanma da bebeğin gereksinimleri uygun zaman ve yoğunlukta karşılanmıştır. Güvensiz bağlanmada ise anne bebeğin gereksinimlerini belli bir düzenlilik ve tutarlılık içinde karşılamamıştır. Araştırmalar güvenli bağlanan bebeklerin ilerde bireyselleşme,

toplumsallaşma ve sosyal uyum becerilerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak temel gereksinimleri (sevgi, kabul görme, açlık, susuzluk) anne tarafından yeterli ve uygun bir biçimde karşılanamayan bebekler, edilgen bir kişilik yapısı geliştirmeye daha yatkındırlar (Aydın, 2000).

2-6 yaş arasındaki ilk çocukluk evresinde çocuk sosyal ilişkisinin nasıl kurulduğunu, ev dışındaki insanlarla özellikle kendi yaşıtlarıyla nasıl beraber olunacağını öğrenmeye başlar, uyum ve işbirliği gelişir. İlk çocukluk döneminde çocuğun diğer kimselerle olan çok sayıdaki ilişkisi, onun sosyal gelişimini artırır.

Bu nedenle anaokuluna giden çocuklar, arkadaşlarıyla çok sayıda ilişki kuracaklarından, sosyal faaliyetleri aile ve komşu düzeyinde sınırlı olan çocuklara oranla daha iyi bir toplumsal uyum gösterirler (Yavuzer, 1999).

Çocukların yetişkinlerden çok, kendi yaşıtlarıyla beraber olma isteklerinin her geçen yıl giderek arttığı gözlenmektedir. 2 yaşına kadar çocuklar yalnız oynarlar 3-4 yaşlarında grup halinde oynamaya, oynarken birbirleriyle konuşmaya ve grup içinde oynamak istediklerini seçmeye meyillidirler. 2 yaş dolaylarında başlayan sorgu çağı, 4 yaşında en yüksek düzeye ulaşır. Bu evrede çocuk “nasıl” ve “niçin” sorularını ısrarla sorar. Anne baba çocuğun sorularını hassasiyetle ele alıp yanıtlamalıdır. İlk çocukluk evresinin düğüm noktasını, aile ve çocuk için “altın yaş” olarak nitelendirilen 5 yaş oluşturur. 5 yaş çocuğu çevresine dostça bir yaklaşım içindedir ve yüksek düzeyde toplumsallaşmış bir birey görünümündedir (Yavuzer, 1999).

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Sürecin gerçekte doğumdan hemen sonra başlayıp bir insanın yaşamı boyunca sürmesine karşın etkilediği davranışların çoğu ilk çocukluk döneminde özellikle belirgin hale gelir. Bunlar arasında, ana baba-çocuk, çocuk-kardeşler, çocuk-yaşıtlar arası etkileşimler vardır. Çocukların içinde yetiştikleri aile tipi onların yaşayacakları toplumsal ilişki türünü ve sayısını büyük ölçüde belirleyecektir.

Anne babanın birey olarak kişilik özellikleriyle karışmış biçimde aile biriminin yapısı, bir ailenin çocuk yetiştirme yaklaşımını kısmen belirler. Gerçekten birkaç on yılın araştırmaları ana baba davranışının iki temel boyutunun süre giden varlığını desteklemektedir. Bunlardan birincisi olan *kabul-ret* boyutu, sıcak (kabul edici ya da onaylayıcı) ya da düşmanca (reddedici ya da onaylamayıcı) olabilen ana baba davranışları üzerinde odaklaşır. Sıcak bir ilişki çocukların sorumlu ve kendi kendini denetleyebilir bir kişilik geliştirmelerine yardım eder, düşmanca ilişki ise saldırganlığı destekleme eğilimindedir (Gander ve Gardiner, 2004).

İkinci boyut olan *denetim-özerklik* boyutu, ana babaların davranış kurallarını yürütmede ne kadar kısıtlayıcı ya da izin verici oldukları üzerinde odaklaşır. Sıkı denetim kullanan ana babalar, genellikle iyi davranışlı, ama oldukça bağımlı çocuklar yetiştirirler. İzin verici ana babalar sokulgan ve atılkan, ama oldukça saldırgan çocuklara sahip olma eğilimindedirler. Diğer bir önemli noktada anne babanın kullandığı disiplin türünden çok, disiplininin tutarlı olup olmamasıdır. Disiplinde tutarlılık çocukların neyi yapıp neyi yapamayacaklarını öğrenmelerini sağlar ve böylece çocuklar daha az engellenme ve incinme duygusu yaşarlar. Ana babalar hangi davranışın kabul edilebilir ve kabul edilemez olduğu konusunda aralarında anlaşarak ve böylesi kurallara uyulup uyulmadığını gözleyerek, çocukların bu toplumsallaşma çabalarına katkıda bulunabilirler (Gander ve Gardiner, 2004).

Çocuğun davranışlarının tutarlı olması, anne babanın davranışlarının tutarlı ve kararlı olmasıyla oldukça yüksek düzeyde ilişkilidir. Bu konuda anne babanın çocuk eğitimi konusunda aynı fikirde olmaları ve ortak bir eğitim yöntemini birlikte uygulamaları, çocuğun değişen durumlara vereceği tepkilerin daha mantıklı ve istendik olmasını sağlayacaktır.

6. Dil Gelişimi: Dil bir semboller dizisidir. Düşünce ise, bu dilsel semboller kanalıyla şekillenen zihinsel etkinliklerin ürünüdür. Dolayısıyla dil düşüncüyü yapılandırır (Aydın, 2000).

Diğer gelişim alanlarında olduğu gibi, dil gelişiminde de aynı yaştaki çocuklar benzer özellikler gösterirler, bunlar genel olarak sözcük sayısı, kurdukları cümle yapısı, ses tonlamaları ve vurgulamaları olarak sayılabilir. Bu nedenle bu benzerlikleri göz önüne alan gelişim psikologları, dil gelişiminin bilişsel gelişime paralel olarak ortaya çıktığını kabul eder.

Yeni doğmuş bebeklerin çıkardıkları sesler farklı tonlu ağlamalarla sınırlıdır. Üç aylık bebekler keyifli oldukları anda bunu belirten sesler çıkarmaya çalışırlar, altı aylık bebeklerin çıkardıkları sesler ise daha uzun sürelidir. Bir yaşına geldiklerinde bebeklerin çıkardıkları seslerdeki tonlamalar ve vurgulardan anneleri anlamlı ifadeler çıkarmaya başlarlar. Bebekler 12 aylıkken ilk anlamlı sözcüklerini söylerler. 12 ayın sonunda bebeklerin sözcük dağarcığında ortalama 3-18 ayın sonunda 20 kadar sözcük bulunmaktadır. 2 yaş sonunda sözcük sayısı 200 civarındadır. 5 yaş sonunda ise 2000'i bulur. Bir buçuk yaşından sonra sözcük dağarcığında hızlı bir gelişme olur. Bu durum dil gelişiminin diğer alanlardaki gelişimle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle motor gelişimle, dil gelişimi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Fiziksel gelişimle birlikte bilişsel gelişim, dil gelişimine zemin hazırlamaktadır (Küçükkaragöz, 2002).

Çocukta alıcı dil ifade edici dilden önce gelişmektedir. Çocuğun konuşulan dili anlayabilmesini etkileyen bazı faktörler vardır. Alıcı dil gelişimi desteklemek için anne babaların çocukla konuşurken kısa ve basit cümleler kurmaları, sözel ifadeleri tekrarlamaları, açıklama, genişletme ve soru sorma yöntemlerini kullanmaları ve bol uyarıcı bir ortam yaratmaları önemlidir. Bu noktada oyun; dinleme, gözlemleme, taklit etme, kavram oluşumu ve sembolik anlama gibi dil gelişiminin temelini oluşturan becerilerin gelişimine yardım eder. Ayrıca oyun çocuk için bir yaratma ortamıdır ve onun yaratıcılığını geliştirir. Çocuklar çevrelerinde gelişen olayları oyun ortamında sergilemekle kalmaz, kendi duygularını da tüm açıklığıyla ortaya dökerler. Çocuğun sözle anlatamadığı kaygılarını dile getirdiği, en etkili anlatım aracı oyundur (Baykoç Dönmez ve diğerleri, 1997).

İlk cümleler yalnızca bir sözcüklüktür ve bunların mimiklerle birleştirilmesiyle bir cümle meydana gelir. Örneğin çocuk bebeğe bakarak “ver” derse, biz bunu “bebeği ver” şeklinde anlarız. Cümleler genellikle 4 yaşında tamamlanır. Cümlelerin uzaması ise, çocuk 9,5 yaşına gelene kadar devam eder. 2 yaşına kadar 2 ya da 3 sözcüklük cümleler, bu yaştan sonra 6-8 sözcüklük cümleler haline gelir (Yavuzer, 1999). İlk çocukluk döneminin sonuna gelindiğinde küçük çocukların çoğu yapı ve gramer açısından yetişkinlerinki gibi cümleleri anlayabilir ve yaratabilir. Bu dönem boyunca sözcük bilgisi de artışı sürdürür (Gander ve Gardiner, 2004).

6. 1. Dil gelişimini etkileyen faktörler

6. 1. 1. Sağlık: Şiddetli ve uzun hastalıklar, çocuğun konuşmasını bir ya da iki yıl erteleyebilir. Hastalık nedeniyle başkalarıyla haberleşmesinin kısıtlanması da onun konuşmasını geciktirir.

6. 1. 2. Zeka: 2 yaşına kadar çocuğun çıkardıkları seslerle zekasının ilişkisi olmamasına karşın, 2 yaşından sonra dil gelişimiyle IQ arasında sıkı bir ilişki olduğu görüşü ağır basmaktadır.

6. 1. 3. Sosyo-ekonomik koşullar: Sosyo-ekonomik durumu iyi ailelerin çocukları erken ve düzgün konuşurlar. Çocuğun dil gelişiminde önemli rol oynayan çevresel faktörlerin yanı sıra, çocuğun okuduğu kitap sayısı, ana babanın onunla meşgul olma derecesi ve oynadığı oyunların da rolü söz konusudur. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan aileler iyi konuşmaya daha çok önem verdiklerinden, çocuklarına daha iyi model olurlar ve çocuklarının daha çabuk ve düzgün konuşması için çaba harcarlar.

6. 1. 4. Cinsiyet: Konuşma konusunda erkek çocuklar her zaman kızlara göre geride kalırlar. Onların cümleleri daha kısa ve daha çok yanlışlı, sözcük dağarcıkları ise daha kısırdır. Çocukluk sırasında sıkı anne-kız ilişkisi de kızların daha çabuk ve yanlışsız konuşmasında yardımcıdır.

6. 1. 5. Aile ilişkileri: Bakımevlerinde büyüyen çocuklar, aile içinde büyüyen çocuklara oranla daha çok ağlarlar fakat daha az hecelerler. Bunların daha geç konuşmaları göstermiştir ki, sıkı kişisel ilişkiler dil gelişiminde önemli etkindir. Aile bireyleri (özellikle anne) ile çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiler dil gelişimini oldukça etkiler. Bu konuda ailenin genişliği de önemlidir. Ailede tek olan çocuk, daha çabuk, iyi ve düzgün konuşma olanağına sahiptir. Çünkü tek çocuk annenin ilgi merkezidir.

6. 1. 6. Konuşmaya teşvik: Kendileriyle konuşulan ve ilgi gösterilen çocuklar konuşmak için cesaretlenirler. Çocuğu konuşmaya teşvik eden birçok yol vardır. Annelerin belirttiklerine göre, okul öncesi çocuğa kitap okunduğunda, TV seyretmesine izin verildiğinde ve oyun grupları içine sokulduğunda, çocuğun konuşmak için daha çok cesaretlendiği görülmüştür (Yavuzer, 1999).

7. Cinsel Gelişim: Cinsel gelişim bireyin gelişiminin önemli bir yönüdür. Cinsel gelişimini sağlıklı yürütemeyen birey, davranışlarında da bozukluklar gösterir. Yaşamı boyunca, bireyin karşılaştığı cinsel engellemeler ve sorunlar, çevreye uyumunda olumsuz sonuçlar doğurur.

Okulöncesi çocuğun cinsel konulara ilgisi, 3 yaşlarından başlayarak 5-6 yaşlarına kadar oldukça güçlü bir meraka dönüşür. Evde, komşuda bir çocuğun doğması, hayvanların yavru lamaları, filmler, resimler, bu konuda yetişkinlerin ve kendi arkadaşlarının konuşmaları, çocuğun üretim organlarına karşı ilgisi ve bunlarla oynaması, karşı cinsin kendisinden ayrı olduğunu görmesi ve buna benzer konular çocuğun cinsel konulara karşı merakını yükselten kaynaklardır. Özellikle sorulara karşı inandırıcı cevaplar alamaması, susturulmak istenmesi, çocuğun bu merakının yeğ inleşmesine neden olur. Ayrıca bu davranışlar çocukta ilk suçluluk duygusunun ve cinsel gelişime karşı olumsuz tutumun kaynağı olmaktadır (Başaran, 1966).

Küçük çocuklar kendi bedenleriyle çok yakından ilgilidirler. Okul öncesi çocuk, çevredeki dünya kadar, kendi hakkında da bilgi sahibi olmaya güçlü bir istek duyar. Doğumdan sonraki birinci yılda bebeğin ilk cinsel duyguları yıkanma ve altının değiştirilmesi sırasında ortaya çıkar. 18 aydan 2,5 yaşına kadar uygulanan tuvalet

eğitimi, hem çocuğun hem annenin ilgisini yeniden cinsel organlara yöneltir. Bebek altının ıslak olmaması gerektiğini öğrenirken, mesanesinin dolu olduğunu ve onun yakınındaki organlarda bir tür cinsel duygular uyanmasına neden olan baskıyı fark etmeye başlar.

Bazı anne-babalar bu erken cinsel ilgiden rahatsız olur ve bunun anormal olduğundan endişelenir. Oysa bebeklerin bu davranışı tümüyle doğal, normal ve sağlıklıdır. Cinsel eğitim bu noktada başlar (Yavuzer, 1999).

Çocuğun cinsel konulardaki merakı, öteki konulardaki merakı gibi yerinde ve sağlıklıdır. Bu dünyayı tanıma ihtiyacından doğmaktadır. Yetişkin yalan yanlış yanıt verir, skandal yaratırsa gelişim bozukluğa uğrar. Ana-babalar, çocuğun cevapları anlamayacağını düşünürler. Oysa kısa, gerçek ve net cevaplar bu tehlikeye yol açmaz.

Cinsel eğitim ne çok erken, ne de çok geç olmalıdır. Çocuğun gelişim düzeyine uymayan bilgi güçlük yaratır. Çocuğa istediği anda basit, kısa, gerçek ve endişesiz cevaplar verilmelidir. Sözel bilgi, çocuğa bir şey sakladığı izlenimi vermemelidir. Basit, kesin, somut bilgi zihni karıştırmaz. Burada önemli bir nokta da çocuğun anne babaya güven duymasıdır. Sorduğu sorulara dürüst yanıtlar aldığında çocuğun güveni desteklenir, eğiticinin rolü, bastırılan gizi ortaya çıkarmak değil, çocuğu bu konuda bilinçlendirmektir (Yavuzer, 1995b).

8. Törel (Ahlaki) Gelişim: Ahlak kişilerin toplumsal davranışıyla ilgilidir. En önemli özelliği de insanlar arası ilişkilerden doğmuş olmasıdır. Bu ilişkileri düzenleyen kurallara da ahlak kuralları denir. Ahlak kuralları ahlakın doğuştan değil sonradan kazanılan bir değer olduğunu gösterir. Çocuk doğduktan sonra önce sezmeye sonra anlamaya ve daha sonraları da yorumlamaya ve uygulamaya çalışır. Bu da bir eğitim sonucu olur.

Toplum kuralları gibi ahlakın öğrenilmesi, yirminci yüzyılın ünlü çocuk psikologu Jean Piaget'in bulgularıyla da ortaya çıktığına göre, çocuğun belli bir zihinsel gelişim düzeyine erişmesiyle mümkündür. Çocuk kendi davranışlarını niçin yaptığını

açıklayabilecek hale geldiği zaman ahlaki da öğrenmiş olacaktır. Bu da zihinsel bir etkinliği, yani muhakemeyi gerektirir.

7-8 yaşlarından önce çocuğa benmerkezcilik egemendir. Bu bir düşünce şeklidir. Vereceği kararlar buna göre şekillenir. Davranışın altında yatan nedenler bununla ilgilidir. Bu zamanda çocuk mantık kurallarına göre düşünemez (Binbaşıoğlu, 2000).

Ahlaki akıl yürütmeye ilişkin gelişim kuramlarından en etkili ikisi Jean Piaget'nin ve Lawrence Kohlberg'in kuramlarıdır. Piaget ahlaki akıl yürütmenin ilk çocuklukla ergenlik arasında, gitgide anlamlı bir biçimde değiştiği sonucuna varmıştır. Ahlaki gelişimi çeşitli evrelere ayırmıştır. Çocuklar okul öncesi dönemde birinci evre olan ahlaki gerçekçilik evresinde yer alırlar. Bu evrede kuralların değişmez, sabit, uyulması zorunlu olduğu inancı belirginlik kazanır, kuralları değiştirmek ya da çiğnemek yanlıştır, kurallara uymak doğrudur. Yaklaşık 2-7 yaşlar arasındaki bu evrede çocuklar çoğu kez kuralları tam olarak anlamazlar, uyduklarını düşünüyor bile olsalar kurallara uymakta yetersiz kalabilirler.

Bu evredeki çocuklar doğru ve yanlışın sabit olduğuna ve karşılıklı olarak birbirini dışladıklarına inanırlar. Bir şey ya doğrudur ya yanlış. Doğru ve yanlış başkalarının da kendileri gibi gördüğüne inanırlar. Okul öncesi çağıdaki çocuklar bir eylemin doğru yada yanlış olduğuna, sonucunun büyüklüğüne göre karar verirler.

Kohlberg'in kuramına göre, ahlaki akıl yürütmenin gelişiminde üç genel düzey boyunca ilerleriz. İlk çocukluk dönemindeki çocuklar gelenek öncesi düzeyde yani birinci evrede yer alırlar. Birinci evrede “iyi-kötü”, yetişkinlerin bunları nasıl göreceğine ve üzücü sonuçlardan kaçınmaya bağlıdır. Çocuklarda içsel bir doğru ve yanlış duygusu yoktur; bir eylemin gerisindeki güdüyü düşünemez ve eylemin kendisi üzerinde odaklaşamazlar. Komşunun bahçesine dayak yiyecekleri için girmezler, eğer girmiyorlarsa bunun nedeni girmemeleri gerektiği değildir (Gander ve Gardiner, 2004).

Okul öncesi çağda, olumlu bir disiplin, çocuğun törel (ahlaki) gelişimini sağlamada bir zorunluluktur. Çünkü olumlu bir disiplin, kırıncı ya da çocuğu dar kalıplara sokucu

olmaktan çok, törel gelişimi sağlayıcı ve yapıcı bir eğitim düzenidir. Ana babanın, belli disiplin ilkelerinin olmayışı, rasgele ve kararsızlık içinde bazı önlemleri almaları, çocuğu şaşırtmaktadır. Çocuğu şaşırtan durumlar şunlardır:

1. Çocuğun çevresindekiler, bazen onun yaptığı herhangi bir davranışın kötü ya da yanlış olduğunu söylerler, fakat başka bir zaman aynı davranışı yaptığında hiçbir tepki göstermez, ya da çocuğun yaptığı davranışı kabul ederlerse.

2. Evde yapılmasına izin verilen davranışların dışarıda, başkalarının yanında yapılması ya da dışarıda yapılmasına izin verilen davranışların evde yapılması yasaklanırsa.

3. Çocuk büyüklerin rahatça yaptıkları davranışların, neden kendisine yasaklandığını anlayamazsa.

Eğer ailede demokratik bir hava varsa, çocukların doğru ve yanlış davranışları öğrenmede ve bunlardan doğru davranışları yapmada oldukça başarılı olduğu görülmektedir. Demokratik bir disipline sahip olan ailelerde büyüyen çocuklar, ne yapmak istediklerini iyi bilmekte; yanlış davranışları yapmaktan kendilerini alıkoyabilmekte, başkalarının haklarına daha çok saygılı olabilmektedirler. Cezalandırmaya dayanan çok sıkı bir disiplinin çocuğa uygulanması, onu mutsuzluğa, uyumsuzluğa ve suç işlemeye daha çok yöneltir (Başaran, 1966).

Çocukta Özgüven Duygusunun Gelişimi

Genel anlamda özgüven bireyin kendi yeteneklerini, duygularını tanıması, kendini sevmesi ve kendine güvenmesi olarak tanımlanır. Ancak Lindenfield (1997), iç özgüven ve dış özgüven olmak üzere iki değişik özgüven olduğunu söyler. İç özgüven, kendimizden memnun ve kendimizle barışık olduğumuza dair inancımız ve bu konuda hissettiklerimiz; dış özgüven ise, dışarıya kendimizden emin olduğumuz şeklinde verdiğimiz görüntü ve davranışlardır. İç özgüveni ve dış özgüveni sağlam olan kişiler, aşağıdaki tabloda gösterilen özellikleri geliştirmişlerdir (Akt. Özbey, 2004).

Tablo 1: İç ve dış özgüveni ifade eden davranışlar tablosu

Özgüven	
İç özgüven	Dış Özgüven
Kendini sevmek	İletişim becerileri
Kendini tanıma	Kendini iyi ifade edebilme
Kendine açık hedefler koyma	Kendini ortaya koyabilme
Pozitif düşünme	Duygularını kontrol edebilme

Özgüven psikolojik olarak var olabilmenin esasını oluşturur. Benlik bilinci insanı hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biridir: Diğer bir deyişle, kişi kim olduğunu tanımlama ve söz konusu kimliği beğenip beğenmediğine karar verme yeteneğine sahiptir. Özgüven sorunu, insanın bu yargılama yeteneğini kapsar (Mckay ve Fanning, 1998).

Çocukta özgüven doğumla gelişmeye başlar, erken yaşlarda da kesinlik kazanır ve 9-10 yaşına kadar gelişmeye devam eder. Özgüven hayat boyu gelişmeye devam eden bir olgudur. Çocuklar ergenlikle beraber özgüvenlerini değerlendirmeye ve şekillendirmeye başlar. İlk yıllarda ailenin çocuğa verdiği mesajlar doğrultusunda gelişen özgüven, çocuğun okula başlamasıyla ailenin yanı sıra öğretmen ve arkadaşları gibi diğer kaynaklardan beslenir. Özgüven, kişiden kişiye farklılık gösteren karmaşık bir süreçtir. Bazılarında iç özgüven daha çok gelişirken, bazılarında dış özgüven fazla gelişir. Örneğin, çocuğun çaba ve başarıları takdir edilirken fiziksel görünümü sürekli eleştirilirse, özgüvenin bir yönü gelişir, bir yönü gelişmez (Özbey, 2004).

Değişik yaş ve gruplarda binlerce kişi üzerinde yapılan yüzlerce araştırma ile özgüveni oluşturan nedenler, özgüvene en fazla kimlerin sahip olduğu, bunun ne kadar önemli olduğu ve nasıl arttırılabileceği gibi konulara açıklık getirilmeye çalışıldı.

Küçük yaştaki çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar, yaşamın ilk üç veya dört yılında ebeveynlerin çocuk yetiştirme şeklinin bu ilk yıllarında çocuğun sahip olduğu özgüveni belirlediğini göstermiştir. Daha büyük yaştaki çocuklar, ergenler ve yetişkinler

üzerinde yürütülen çalışmalar, ise bu konuda kesin bir yargıya varmanın güç olduğunu ortaya koymuştur (Mackey ve Fanning, 1998).

Çocuk, yaşamındaki önemli yetişkinlerle arasındaki ilişkinin etkilerini içinde taşıyarak sınıfa girer. En önemli ilişki anne babasıyla olan ilişkisidir (yaşamsal bir önem taşır). Çocuk büyükannesi, büyük babası (özellikle de aynı çatı altında yaşıyorlarsa), teyzeleri, halaları, amcaları, dayıları ve çocuk bakıcılarıyla yaşadığı deneyimlerden de etkilenecek, özgüvenini bu ilişkilerin aynasında geliştirecektir. Okula gelene kadar kendine bir benlik saptamış olacaktır. Bu benlik öğretmenleri ve akranlarıyla yaşayacağı deneyimlerden de etkilenecektir.

Okula öğrenme zorluğu yaşayan çocuklardan birçoğunun özgüven sorunu olduğu artık biliniyor ve çocuğun eğitimsel gelişmesini sağlayabilmek için öncelikle özgüvenin geliştirilmesi büyük önem taşıyor. Öğretmen çocuğun özgüvenini artırmak için pek çok şey yapabilir. Ancak çocuğun en fazla ihtiyaç duyduğu şey anne babası tarafından sevilmek, benimsenmek ve onları etkilemek olduğu için, anne babasının ilgisi şarttır. Öte yandan okula giden çocuğun özgüveni zayıfsa, ebeveynin (gerçek anne babası, koruyucu ailesi veya kendisini evlat edinmiş olanlar) özgüveninin de zayıf olma olasılığı yüksektir. Özgüven düzeyi yüksek olan anne, baba ve öğretmen çocuğun özgüvenini artırır ama ne yazık ki bazen bunun tersi de söz konusudur. Çocuğun anne babası ve yaşamındaki diğer önemli yetişkinler farkında olsalar da olmasalar da bu süreç yaşanır (Humphreys, 2002).

Özgüvenin iki merkezi boyutu vardır: ‘sevilebilir olma duygusu’, ‘yeterli olma duygusu’. Okula giden çocuğunuz, utangaç, çekingen, aşırı sessiz, dikkat çekmemeye çalışan biri mi; yoksa insana yapışan, saldırgan ve zorba bir çocuk mu? Bu göstergelerin tümü, çocuğun sevilebilir olduğundan kuşku duyduğunu göstermektedir. Çocuğunuz yeni bir mücadeleye girmekten ürüyor ve buna karşı mı koyuyor? Başarısız olmaktan mı korkuyor? Hata yaptığı zaman hemen keyfi mi kaçıyor? Bu göstergeler çocuğun yeterliliğinden kuşku duyduğunun ifadesidir (Humphreys, 2002) .

Tablo 2: Okula giden çocuklarda özgüvenin zayıf olduğunu gösteren işaretler

Aşırı kontrol Göstergeleri	KontROLSÜZLÜK göstergeleri
<ul style="list-style-type: none"> *Utangaç ve içine kapanık *Olağan dışı sessiz *Yeni aktivitelere girmekte isteksiz *Annesine, babasına veya her ikisine yapışan *Başka çocuklarla kaynaşmakta sıkıntı çeken *Yeni durumlarla karşılaştığında ürkek ve çekingen davranan *Davranışlarının olumlu bir biçimde düzeltilmesinden bile hemen incinen *Davranışlarının olumsuz bir biçimde düzeltilmesinden aşırı rahatsız olan *Kendini aşağı görme alışkanlığı edinmiş *Hayale dalma eğiliminde *Yanlış yapmaktan ve başarısızlıktan ödü kopan *Daima insanları memnun etme çabası içinde olan *Karın ağrısından ve bulantıdan şikayetçi 	<ul style="list-style-type: none"> *Saldırgan *Düzenli aralıklarla sinir krizi geçiren *Zorba *Düzenli olarak okuldan kaçan *Kendisinden bir şey istendiği zaman işbirliği yapmayan *Sık sık güven tazelemek ve yardım almak isteyen *Sürekli sevilip sevilmediğini, istenip istenmediğini soran *Anne babasının hoş görmeyeceğini bile bile derslerini ihmal eden *Kendi hataları için başkalarını suçlayan *Kendisine ve başkalarına ait eşyaları hor kullanan *Evdeki ve okuldaki görevlerini yerine getirirken dikkatsiz ve özensiz davranan

Özgüveni gelişmiş çocuk, elde ettiği başarıları karşılığında övülmeyi ister ve övülmekten hoşlanır. Başkalarının kendisiyle ilgilenmesini ister. Özgüveni gelişmemiş biri çok az başarıya imza attığı için yeterince övgü almamıştır. Bu nedenle elde ettiği başarılarından sonra gelen övgüleri geri çevirebilir. Yani övülmeyi sevmez ve başkasının ilgisini çekmekten hoşnut olmaz.

Özgüvenli kişi yeteneklerinin farkındadır. Neyi yapabileceğini, neyi yapamayacağını bilir. Yani güçlü ve zayıf yanlarını tanır. Yeteneklerini çok iyi kullanır. Girişken olduğu için yeni şeyler denemekten çekinmez. Özgüveni gelişmemiş kişi

kendini yeterince tanımadığı için yeteneklerinin farkında değildir. Neyi başarabileceğini bilmez. Onun bildiği tek şey, hiçbir şey yapamayacağıdır. Kendinde gurur kaynağı olabilecek bir yan bulamaz. İçe kapanık ve depresyona daha yatkındır.

Özgüveni sağlam kişi, başkalarını kıskanmaz ve onların yaşamlarını olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınır. Hatta başkalarının mutlu olması için gayret eder; ancak özgüveni gelişmemiş kişi başkasını kıskanır. Kendi mutluluğu için çalışmaz; çünkü işin başında mutsuzluğu kabullenmiş ve değişmeyeceğine kendisini şartlandırmıştır (Özbey, 2004).

Özgüven Eğitiminde Anne Babanın Rolü

Çocukların kendilerini güvenle ifade edebilmeyi öğrenmeleri için toplumda yerleşmiş bir kanı olan uslu çocuk iyi çocuk yorumunu değiştirmek gerekir. Özgüven eğitimi konusunda anne babanın görevleri şu şekilde sıralanabilir (Kasatura, 2002) :

- *Çocukların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmak, onları yüreklendirmek
- *Kendilerini önemsemek
- *Gerektiğinde şikayet edebilmek
- *Değişmeye hakları olduğunu bilmek
- *Çocuklarına örnek olmak
- *Çocuğa ihtiyacı olan desteği vermek
- *Yapıcı eleştiriler yapmak
- *Görüş alanını genişletmelerine yardımcı olmak
- *Hayata hazırlamak
- *Bağımsızlaşmalarına yardımcı olmak
- *Kötümserlik aşılammak
- *Sorunlarını çözme yollarını öğretmek
- *Duygularını kontrol etmelerine yardımcı olmak
- *Karar vermelerine yardımcı olmak

Çocuklar sizin onlara sunduğunuz örnekler sayesinde kendilerine değer vermeyi öğrenirler. Kendinizi bağışlamak için gerekli özgüvene sahipseniz, onlar da kendilerini

başılamayı öğreneceklerdir. Kendi görünümünüz ve davranışlarınız hakkında olumlu bir tavır benimser ve kendinizi olduğu gibi kabul ederseniz, çocuklarınız da aynı şekilde davranmayı öğreneceklerdir. Kendinizi korumak için belirli sınırlar koymanızı sağlayacak bir özgüvene sahip olduğunuz takdirde çocuklarınız da sizi bu konuda örnek alacaklardır (Mckay ve Fanning, 1998).

Yörükoğlu (1985)'na göre etkileşim bozukluklarında benliğin algılanmasında da bozukluk meydana gelir. Güvensizlik, değersizlik ve suçluluk duyguları ile biçimlenen benlik kavramı, bireyin kendisine ve çevresine karşı güvensizlik duygusu geliştirmesine ve uyum yapma yeteneğinin zayıflamasına neden olur. Aile bireylerinin özellikle anne ve babanın çocukla olan ilişki biçimleri, çocuğun benliğinin olumlu veya olumsuz yönde gelişimini önemli ölçüde etkiler (Akt. Güngör, 1993).

Anne babanın özgüven düzeyi, çocuklarının özgüven sorunlarına verdikleri tepkiyi büyük ölçüde belirleyen bir faktördür. Ebeveyn kendi değerinden ve yeteneklerinden kuşkuluyorsa, çocuklarından aşırı isteklerde bulunabilir; onları aşırı koruma, bazen de ihmal etme eğiliminde olabilir. Bu davranışlar, çocukların da özgüven sıkıntılarına sahip olmasıyla sonuçlanır.

Çocuğuna eğitimdeki performansı konusunda baskı yapan anne babaların farkında olmadan çocuğun özgüvenini zedeledikleri ve çocuğun daha fazla incinmemek için kaçınma veya telafiye sığınmasına yol açtıkları belirlenmiştir. Aşırı talepler ortaya koyan ebeveyn çocuğunu güvensizliğe ve tedirginliğe iter ama aşırı korumacı ebeveyn de çocukta aynı zayıflıkların ortaya çıkmasına neden olur (Humphreys, 2002).

Çoğu anne baba, çocuğunun gözle görünür bir beceriye sahip olduğu halde, öğrenmek için neden hiçbir çaba harcamadığını bir türlü anlayamaz. Aslında özgüveni yüksek olan çocuğun öğrenmeye karşı doğal bir merakı vardır ve kendisine yeni bir mücadele alanı sunulduğu zaman ilgi gösterir. Bu tip çocuk hem sosyal ortamlarda hem de eğitime yönelik çalışmalarda kendine güvenir. Oysa, özgüveni orta düzeyde veya zayıf olan çocuk öğrenme hevesini kaybetmiştir. Öğrenmek için çaba harcamak, geçmişte küçük düşmesine ve reddedilmesine yol açmış olan, başarısızlık ve yanlış

yapma riskini göze almak demektir. Anne babanın veya öğretmeninin hoşnutsuzluğuna razı olmak, başarısızlığın getireceği utanç ve cezadan daha güvenlidir. Başarının ve başarısızlığın kendisi, çocuğun motivasyonunu engellemez; ama anne babanın, öğretmenlerin ve diğer önemli yetişkinlerin başarıya veya başarısızlığa verdiği tepkilerin yıkıcı etkileri olabilir (Humphreys, 2002).

Çocuklarının, kendisine önem veren, kendine yeterli davranabilen, özgüvenli bir birey olarak yetişmesinde, anne babanın davranışlarının büyük etkisi vardır. İç saygı, benlik kavramının değerlendirilmesine bağlı olarak geliştiğine göre, bu değerlendirmenin çıkış noktası, anne babanın çocuklarına gösterdikleri sevgidir. Birçok yetişkin, anne babasının verdiği eğitimi değerlendirirken, hep sevgi faktörünü birinci plana almışlardır. Heyecansal ve davranışsal sorunları olan pek çok genç birey, psikolojik danışmanlıkta çocukken sevilmediklerine inandıklarını, bu yüzden çok mutsuz olduklarını ifade etmişlerdir. Şu sözleri pek çoğumuz duymuşuzdur: “Annem babam beni gerçekten sever miydi bilmiyorum. Benim için her türlü fedakarlığı yaptılar ama sanki bir görev duygusuyla yapıyorlardı. Bu kadar fedakarlık yerine, keşke daha çok sevselerdi ya da sevgilerini daha iyi ifade etselerdi.” Çocuklarını çok sevdikleri halde, şımartmamak veya davranış ve sözle ifade etmeyi gereksiz buldukları için sevgilerini göstermemiş pek çok anne baba, çocuklarının benlik saygılarının gelişimine farkında olmadan zarar vermişlerdir (Kasatura, 1998).

Aile İçinde Çocuk

Doğumdan sonra çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir. Davranış modellerini çocuk burada bulur, yaşar ve öğrenir. İyi-kötü, doğru-yanlış, günah-sevap ve diğer toplumsal değerler burada kazanılır. Ayrıca çocuğun fiziksel ihtiyaçları olan barınma, korunma, beslenme, uyku, giyinme, oyun burada karşılanırken psikolojik ve sosyal ihtiyaçları olan güven, sevmeye, bağımsızlık, bir gruba ait olma, sorumluluk, iş başarma, belirsizlikten korunma, kuralları öğrenme, saygıyı, hakları ve ödevleri, mülkiyet hissini ilk defa bu kurumda öğrenir ve tatmin eder.

Çocuğun sevgi potansiyeli 0-2 yaşlarında hızla dolmaktadır. Hayat boyu dağıtacağı bu duygu sıcak, sevgi dolu aile ortamından alınır. Kişiliğin sağlıklı temelleri bu ortamda

atılmaktadır. Sevgi ile büyüyen çocuk hayata güvenmeyi ve diğer insanlara sevgiyle yaklaşmayı öğrenir. Temel güven duygusu böyle bir aile ortamında gelişir, olgunlaşır ve hayat boyu devam eder. Aile içindeki bireylerin etkileşimi çocuğun aile içindeki konumunu belirler. Çocuk toplumsal bir birey olarak kendine bir model arar ve bunu aile içinde bulur. İlk modeller ana babalardır. Çocuğun kişiliğinde ailenin etkisi önemlidir (Kırkıncıoğlu, 2003).

Kişiliğin biçimlenmesinde en önemli çevresel etken ailedir. Aile içindeki anne baba ile çocuk arasındaki ilişkinin özünü oluşturan “Çocuk yetiştirme yöntemleri” bu etkiyi belirler. Ana-baba-çocuk arasındaki etkileşim çocuğun davranışlarını biçimlendirmeyi gerçekleştirirken, gelecekteki davranışları üzerinde de etkili olur. Kişiliğin oluşmasında ana-baba tutumlarının etkisi özellikle çocuğa uygulanan ödül ve cezalar yoluyla somutlaşır (Yeşilyaprak, 1989).

Anne-baba-çocuk ilişkisi, temelde anne babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklar arasında uyum bozukluğuna neden olan birçok yeterli ve uygun olmayan ilk anne-baba-çocuk ilişkilerinin yol açtığı saptanmıştır.

Anne babaların çocuklarına karşı tavırlarını etkileyen başlıca faktörler şöyle sıralanabilir:

*Anne babaların zihinlerinde nasıl bir çocuk istedikleri konusunda daha doğumdan önce, hayali bir çocuk kavramı oluşur. Dünyaya gelen çocuk anne babanın beklentilerine uygun olmadığı takdirde, oluşan kırıklık sonucu, anne ve babada reddetme tavrı gelişir.

*Toplumun kültürel değerleri, çocuklarını yetiştirmek üzerine anne babaları etkiler.

*Üstlendikleri ebeveyn rolünden haz duyan ve görevlerini gereğince yaptıklarına inanan anne babaların, çocuklarına karşı takındıkları tavırlar, çocuklarını nasıl yetiştireceklerini bilmeyen, güvensiz ve kendini yetersiz hisseden anne babalara oranla daha başarılı ve olumludur.

*Çocukların sayısı, cinsiyet ve kişilik özelliklerinden memnun olan anne ve babalar, memnun olmayanlara oranla daha uygun tavırlara sahiptir.

Bütün bunların dışında, kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumlarında rol oynayabilir. Yine aile içinde eşler arasındaki ilişki, çocuklara karşı takınılan tavır etkileyen bir başka faktördür. Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş kimselerdir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler; mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlarlar. Bunun tersine uyum bozukluğu gösteren çocuklar, genellikle başarısız bir anne baba çocuk ilişkisinin ürünüdürler (Yavuzer, 1996).

1. Anne-Çocuk ilişkisi

Annenin çocukla ilişkisinin en önemli evresi, doğumdan hemen önce başlayıp, doğumdan sonraki aylarda süregelen ilişkidir. Burada annenin başta eşinin desteği olmak üzere toplumca destek ve yardıma ihtiyacı vardır. Anne çocuk ilişkisinde fiziksel temas büyük önem taşır. Annenin beden kokusu, ısısı, çocuğu alış biçimi bu iletişimde çok önemlidir. Özellikle 0-3 yaş arasında olması gereken bu yakın ilişkinin gerçekleşmemesi, gelecekte görülebilen birtakım davranış bozukluklarının sebebi olarak gösterilmektedir. Yine bu dönemde annenin yokluğundan kaynaklanan “duygusal yoksunluk”, gerek zihinsel gerek duygusal ve sosyal gelişim gerilemesine ve gecikmesine neden olabilmektedir.

Hayatın ilk yılında bebeğin psiko-sosyal görevi, güvenmeyi öğrenmektir. Bebek ile annesi arasındaki ilişkiden doğan güven duygusu, insanın ileride kuracağı kişiler arası ilişkilerin temelini oluşturur. Bebeğin ihtiyaçlarına annenin yerinde ve zamanında yönelebilmesi, onun sıkıntılarını giderebilmesi, sözsüz dilini anlayabilmesi anneyle bebek arasında kurulan karşılıklı anlayış ve güvenin temelini oluşturur (Yavuzer, 1995).

Anne bebek arasındaki ilişki öncelikle bebeğin fiziksel ve ruhsal gereksinimlerini doyurur. Her çocuk biyolojik ve genetik yapısı, zeka, duygusal ve sosyal gelişimi açısından başkalarından, hatta öz kardeşlerinden farklıdır. Bu nedenle çocuk

yetiştirmenin ustalığı, her çocuğa göre ayrı ve her çocuğun içinde bulunduğu döneme uygun düşecek biçimde farklı davranabilmekte yatar (Ekşi, 1990).

Sağlıklı anne çocuk ilişkisinin oluşumunda annenin ruh sağlığı büyük önem taşımaktadır. Mutsuz bir evlilik sonucu, annenin eşinden yeterli ilgi görememesi, ailenin ekonomik sıkıntıları, babanın, çocuğun doğumunu isteksiz bir şekilde karşılaması, annenin gerginliğini artıran, dolayısıyla anne çocuk ilişkisini zedeleyen etmenlerdir.

İki yıl içinde anne-çocuk arasındaki duygusal ilişkiler, gelişmenin temelini oluşturur. Bebeğine karşı sıcak bir yaklaşım içindeki anne, dil gelişimi açısından “cıvıldaama” evresini yaşayan 3 ay dolaylarındaki bebeğiyle adeta sohbet eder. Bu iletişim gelişiminin tümünü özellikle dil gelişimini olumlu açıdan etkiler.

Annenin okşayarak, besleyerek, oynayarak çocuğuyla kurduğu diyalog, duygusal doyumun sağlanması ve anne-çocuk arasındaki köprünün pekişmesine neden olur. Schaffer, en başarılı anne çocuk ilişkisinin bebeğin doğal faaliyetlerine annenin geliştirdiği cevapla başladığını vurgular. Bowlby, gelişimin temelinde anne ile çocuk arasındaki sıcak ilişkinin bulunduğunu savunur. Bowlby’e göre bu ilişki doyum ve haz nedenidir (Akt. Yavuzer, 1995b).

2. Baba-Çocuk ilişkisi

Baba olma kavramını değişime uğratan ve babanın çocuğun eğitimindeki rolüne ilginin artmasına yol açan pek çok etken vardır. Bunlar; politik, sosyal, ekonomik alandaki değişimlerin kadın-erkek rollerini etkilemesi, çalışan anne sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışması bu etkenler arasında gösterilebilir.

Babanın çocuğun gelişim ve eğitimindeki rolü ve önemine olan ilginin artması baba-çocuk etkileşiminin doğasının ne olduğu ve anne-çocuk etkileşiminden hangi açılardan farklı olduğu sorusunu gündeme getirmiştir. Anne babanın çocuk eğitiminde üstlendiği roller birbirini tamamlar ve destekler niteliktedir. Anne babaların her ikisi de çocuğun zekâ gelişimini etkilemekte ancak bunu farklı yollarla yapmaktadırlar. Bir

araştırmacı babanın genellikle bir oyun arkadaşı olarak, annenin de konuşarak, okuyarak bebeği uyardığına dikkati çekmektedir.

Uzun süreli çalışmalardan alınan bulgular, çocuğun yaşamının ilk dönemlerindeki babanın davranışlarının niteliğinin daha sonraki dönemde çocuğun zihinsel işlevlerini etkilediğini göstermektedir. Babanın bakım ve ilgisi ile özellikle erkek çocuğun zeka gelişimi arasında olumlu yönde bir ilişki varken, babanın kısıtlayıcı oluşu ile çocuğun zeka gelişimi arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunmuştur (Güngörmüş, 1995).

Okul öncesi dönemde çocuk, kendini özdeş tutacağı model olarak, anne ve babasını alır, onların özellikleriyle, değer yargılarını örnek olarak benimser, hareket, tutum, konuşma gibi davranışlarını taklit etmeye uğraşır. Okul öncesi dönemde anne babasını böylesine etkili bir model olarak alması, çocuğun gelecekteki kişilik yapısını, duygu ve düşüncesini doğrudan etkiler.

İlk çocukluk döneminde görülen en önemli gelişmelerden biri, kız çocuğunun anneye, erkek çocuğun babaya olan hayranlığından kaynaklanan taklit ve kendini onlarla özdeş tutma eğilimidir. Kız çocuğu annesi gibi giyinmek, davranışlarını onunkilere benzetmek; erkek çocuk ise babası gibi olmak, onun gibi davranmak ister. Babaya hayrandır, dünyada babasından güçlü, becerikli, akıllı üstün bir kimse yoktur. Güçlü kuvvetli bir babayla kendisini özdeş tutması, çocuk için önemli bir güven kaynağıdır.

Yapılan alıştırmalar baba çocuk ilişkisinin çocuğun bilişsel gelişimi ve okul başarısını büyük ölçüde etkilediğini vurgulamakta, babasıyla yakın ve nitelikli bir ilişkiye sahip olan çocukların okul başarılarıyla, bilişsel gelişimlerinin olumlu açıdan etkilendiği belirtilmektedir. Bütün bunların ötesinde baba, çocuğun kişiliğinin gelişiminde özdeşim modeli olması sebebiyle büyük bir önem taşır (Yavuzer, 1995b).

Genelde baba yoksunluğunun çocuğun psiko-seksüel gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğu bulunmuştur. Özellikle baba yoksunluğunun yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkması erkek çocukları daha ciddi bir şekilde etkilemektedir. Babası olan ve

olmayan erkek çocuklar karşılaştırıldığında, babasız çocukların diğerlerine oranla daha bağımlı, daha az saldırgan, akran ilişkilerinde daha zayıf oldukları, ahlaki yargı açısından daha az gelişmiş oldukları ve okuldaki başarılarının düşük ve ayrıca daha az bir maskülen (erkeksi) kimliğe sahip oldukları görülmektedir. Babası otoriter ve az ilgilenen çocuklarda utangaçlık, çekinme gibi kişilik özelliklerine daha sık rastlanmaktadır. Çocuklardaki uyumsuzluk eğiliminin oluşumunda ve biçiminde babanın tavır alışması en az annenin tavır alışması kadar etkili olmaktadır.

Çocuğun zeka, kişilik ve cinsel gelişimini tek faktörle açıklamak doğru değildir. Önemli olan babanın da anne kadar çocuğun gelişiminde etkin bir rol oynadığıdır. Hem anne hem de babanın birbiriyle uyumlu ve dengeli olarak eğitimde sorumluluk alması çocuğun kendisi ve dünyayla barışık, mutlu bir birey olabilme yolundaki savaşımında en büyük yardımcı olacaktır (Güngörmüş, 1995).

Okul Öncesi Dönemde Çocukların Gelişimsel Özelliklerini Etkileyen Farklı Anne-Baba tutumları

Ailenin çocuk üzerindeki etkileri daha çocuk anne karnındayken başlar. Ailenin çocuğun doğumuna karşı çok isteksiz olması ya da annenin bebeğin gelişine duygusal anlamda tepkilerinin yoğunluğu, kızgınlığı, fiziksel ve ruhsal yorgunluğu, umutsuzluğu gibi bilinçli ya da bilinçsiz düzeyde anne adayını etkiler. Gebe annenin sürekli böylesine kızgınlık, öfke, düş kırıklığı, huzursuzluk duyguları ile yüklüyse, aşırı biçimde huzursuz, korkulu ise, bu heyecanlar anne kanı ve hormonlar yolu ile bebeğe geçer. Böylece annenin duyguları ve tepkileri bebeği daha anne karnındayken etkilemeye başlamış olur (Ekşi, 1990).

Anne-baba tutumlarının en belirgin iki özelliği “duygusal ilişki boyutu ile “denetim boyutu”dur. “Duygusal ilişki” boyutu incelendiğinde, çocuğu merkeze alan kabul edici tutumdan, reddedici tutuma kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde farklılaştığı görülür. Aynı şekilde “denetim boyutu” da kısıtlayıcı tutumdan hoşgörülü tutuma kadar geniş bir alanı kapsar.

Çocuk, sıcak bir etkileşim ortamında ana-babanın onayını alma konusunda isteklidir. Onun sevgisini kaybetmekten korkar. Bu nedenle de onu, sağlıklı bir etkileşim ortamında uygun olan davranış kalıpları doğrultusunda yönlendirilirken sert disiplin kurallarına başvurmaya gerek yoktur.

Sevgi ile beslenme, çocuğun gereksinimlerine karşı duyarlı olmayla eş anlamda kullanılır. Ana-baba sevgisi çocukta, güvenlik, düşük kaygı düzeyi ve yüksek benlik algısı yaratır. Sevgisiz ya da bedensel cezanın uygulandığı aile ortamındaysa yüksek kaygı düzeyi ve gerilim ön plandadır. Cezalandırıcı ailenin yarattığı yüksek gerginlik durumu, çocuğun toplumsallaşma oyununun kurallarını öğrenmesini zorlaştırabilir ya da engelleyebilir.

Sıcak, sevgi dolu aile ortamlarındaki anne-babalar, ilgisiz ve sevgisiz anne babalara oranla çocuklarının davranışlarını, özellikle saldırgan davranışlarını denetlemelerine yardımcı olurlar. Saldırganlığı denetlemek için dayak gibi şiddet uygulama yöntemlerine başvuran anne babalarsa çocuğu hem kınklığa uğratarak daha büyük öfke nöbetlerine yol açarlar hem de ona bir saldırganlık modeli göstermiş olurlar.

Çocukların toplumsal ve zihinsel açıdan yetkin bireyler olmaları isteniyorsa bir ölçüde anne baba denetimi gereklidir. Unutulmamalıdır ki, toplumsallaştırmanın asıl amacı, dış öğeler tarafından yönetilmek yerine kendi kendine yönetimini sağlamaktır. Ana-babanın aşırı kısıtlayıcılığı kadar aşırı serbestliği de toplumsal gelişimi engeller (Yavuzer, 1995b).

Çocuk yetiştirmede ve ailenin çocuğa karşı tutumlarını belirlemede, anne-baba tarafından çocuğun gelişim dönemlerinin özelliklerinin neler olduğunun bilinmesi çok önemlidir. Çocuk erişkinin küçük bir modeli değildir. Çocuğu erişkinden ayıran birçok özellik vardır: çocuğun kanıtlanabilir en güçlü tarafı ve üstünlüğü öğrenme güdüsüdür. Çocuk, Montessori'nin "**emici zihin**" diye adlandırdığı bir yetiye sahip olarak doğar. Kültür, töre, ülkü, duygu, davranış ve inançların "emilip" benimsenmesi, çocuğun doğumuyla altı yaşı arasındaki "emici zihin" döneminde gerçekleşir (Montessori, 1995).

Çocuğun benlik kavramı yetişkinlerin ona yönelttikleri tutumların bir yansımasıdır. Bu nedenle ana-babadan gelen itici tutumlar, çocuğun kendini değersiz bulmasıyla sonuçlanır. İstenen davranışları gösterdiğinde desteklenmeyen çocuk, onaylanan ve onaylanmayan davranışlarının ayrımını yapmakta zorluk çeker. Sonunda umudu keserek, ana-babasının onayını sağlama çabalarından vazgeçer.

Buna karşılık, istenen davranışları gösterdiğinde desteklenen çocuk, onaylanan davranışların hangileri olduğunu öğrenir. Bu ortam, özgüvenli ve otonom (kendi kendini yöneten) bir çocuk yetiştirmenin ön koşuludur. Çocuk yetiştirmede karşılaşılan ebeveyn tutumları şu şekilde gruplanabilir:

1). Baskıcı-Otoriter Tutum:

Anne-baba tutumu konusu ele alındığında, anne babanın çocuğa gösterdiği sevgi kadar, çocuğun davranışlarına uyguladıkları denetim ve disiplinin niteliğini de göz önüne almak önem kazanmaktadır. Otoriter ana babalık etme, çocuklarla tartışmadan, anlaşmadan, bir anlamda pazarlık etmeden, onların istediklerini hiçbir şekilde kabul etmeksizin ana babalar tarafından kararlaştırılan kural ve emirlerin çok sıkı uygulanmasıdır (Ekşi,1990).

Bazı ana-babalar çocuklarından yaş ve kapasitelerinin üstünde beklentilerde bulunmaktadır. Bu maskelenmemiş red olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu tutum içinde olan anne-babalar çocuklarından kusursuz olmalarını beklemekte, okul hayatında üstün başarı beklentisinde bulunmaktadır. Bu tür çocuklar, belirli bir başarı düzeyine sahip olsalar da anne-babaların beklentisi bunun çok üstünde olduğundan, beklenen davranışları gerçekleştirmemekle ve sonuçta kendilerine olan güveni azalmakta ve kendi gözlerinde değersizleşmekte, girişim ve çaba güçlerini yitirmektedirler (Tuzgöl, 1998).

Baskıcı ve itaat odaklı bu tür ebeveyn tutumunda, ana-babanın, kısıtlayıcı ve cezalandırıcı bir yol izlediği, çocuklarını kendi kurallarına uymaları ve saygılı olmaları konusunda uyardıkları görülür. Bu tutum, yetersiz sosyal gelişimin nedenidir. Böyle bir

ortamda tartışmaya yer yoktur. Ana-baba düşüncesini, “Bunu sadece benim söylediğim şekilde yapacaksın, o kadar. Ben anneyim / babayım, sen ise çocuksun” cümlesiyle sınırlar ve istediklerinin yapılması için çocuğu zorlar. Çocuğun istek ve gereksinimlerini dikkate almaz (Yavuzer, 2003).

“Otoriter” aileler, genel nitelikleri yönünden;

a).Çocukların mutlak itaat etmesini, istek ve emirlerini tartışmasız yerine getirmesini beklerler

b).Çocukları ile olan ilişkilerinde candan, samimi davranmak istemezler, sorunları çocukların gözü ile değil, kendi değer yargıları açısından değerlendirme eğilimi gösterirler, çocukları ile ilişkilerinde mesafe olsun isterler.

c).Çocukları hakkında alınacak kararları çocuğa çok fazla söz hakkı tanımadan kendileri alırlar. Çocukların ihtiyaçlarını, beğenilerini dikkate almazlar, çocuklarına serbestçe tercih hakkı tanımazlar, kararları kendileri verirler (Güngör, 2002).

Otoriter anne babalar, çocuğa sert, soğuk ve kesin bir tavırla yaklaşır. Çocuğa karşı hissettikleri sevgilerini, çocuk kendilerinin istediği gibi davrandığı zaman gösterirler. Çocukları ile etkileşimleri oldukça yetersiz ve serttir. Çocuğun duygularını, düşüncelerini ifade etmesine imkan vermezler. Çocuğu koymuş oldukları çok sayıda katı kurala uymaları için zorlarlar. Eğitimde sık sık cezaya yer verirler.

Çocuğun en ufak yaramazlığı ceza ile sonuçlanır. Bazı anne babalar, çocuğa dayak gibi fiziksel cezalarla, bazıları suçlama, ayıplama, utandırma gibi duygusal cezalarla, bazıları da sevdiği etkinliklerden alıkoyma gibi ayrıcalıklardan yoksunlaştırarak cezalandırır. Otoriter anne baba tutumunda çocuk üzerinde aşırı baskı ve sıkı bir disiplin mevcuttur (Razon, 1981).

Sağlıksız ailenin en belirgin özelliği soruşturma ve eleştirmelerin üstünde bir otoritenin herkesin yaşamını etkilemesidir. Çoğunlukla bu otorite babadır. Otorite gizli

aile kurallarını uygulayan ve pekiştiren kişidir. Otoriteye itaat, hiç itiraz etmeden onun dediğini yapma, bir meziyet olarak gösterilir. Kim otoriteyi memnun ederse o değerlidir.

Kişinin duygu ve düşünceleri otoritenin onayını aldığı sürece değerlidir; otoritenin beğenmediğini algılama, duygu ve düşünceler değersizdir. Bu tür aile ortamında çocuk, kendi düşünce ve duygularına güvenmemeyi öğrenirken büyük meziyetin, otorite olan kişiyi memnun etme, onun beklentileri yönünde algılama, düşünme ve duygularını değiştirme olduğunu anlar. Kendi, içi boş, dıştan denetimli biri olma yoluna girmiştir (Cüceloğlu, 2002).

Bu tutumda anne baba katı bir disiplin uyguladığı için çocuk her kurala uymak zorunda bırakılır. Anne ve babadan birisi, ya da her ikisinin baskısı altında olan çocuk, sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık, küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir yapıya sahip olabilir.

“Zor yoluyla denetleme” ve “sevgi esirgeyerek denetleme” boyutlarının egemen olduğu aşırı baskılı ve otoriter aile ortamında, denetlenen çocuk hangi davranışının hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Dolayısıyla, çocuğun kaygılı bir belirsizlik içinde aşırı isyankâr ve aşırı boyun eğici olması mümkündür.

Suçlayan, cezalandıran ve sürekli karışan anne babaların çocuklarının kolayca ağlayan çocuklar olduğu görülür. Baskı altında büyüyen çocuklarda, genellikle isyankar vaziyet alışlarla birlikte, aşağılık duygusu gelişebilir. Böyle bir ortamda yetişen çocuk dıştan denetimli bir kişilik oluşturur (Yavuzer, 1995a).

Bu tutum içinde olan anne babalar çoğu zaman çocukla çatışmaya girerek yüksek düzeyde anksiyete gösteren, başkaları ile başarısız sosyal ilişkiler kuran, birçok kilit alanda sosyal bakımdan gelişmemiş çocukların oluşmasına neden olmaktadır. Çocuğun yaptığı aktivitenin ebeveynlerce çok fazla kontrol edilmesi çocuğun kendisine olan saygısını azaltacağından mutsuz, içe kapanık bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. Bu tutum içinde olan çocuklar kuşkucudurlar, atak değildirler. Kendi kendilerine bağımsız davranış sergileyemedikleri için karamsardırlar (Öğretir, 1999).

Fiziksel cezalandırmanın genellikle çocuğa davranışı ve yarattığı durum çerçevesinde yani bir neden sonuç ilişkisi kurarak, kanıt göstererek inandırma ve rasyonel tartışma içinde uygulanmadığı dikkate alınırse cezanın öfke ve kızgınlık duygularıyla bir arada uygulanan, çoğu kez amacını aşan, çocukta öz saygıyı azaltan, benlik kavramını olumsuzlaştıran bir etken olduğu kabul edilir.

Özellikle babaların çocukla sözel iletişim yerine otoriteye ve güç gösterisine dayanan disiplin türünün ve dayanın uygulayıcısı durumunda oldukları görülmektedir. Böylece neden-sonuç ilişkilerini gösteren bir iletişim ortamının olmaması çocukta, davranışları ile aldığı ceza arasında doğrudan bir ilişki kurmak yerine cezaların anne ya da babanın keyfiliğine bağlı olduğu inancını yerleştirerek dışsal denetimliliğe yol açabilmektedir.

Çocukluk döneminde annenin ısrarlı bir tutum benimseyip çocuğunu başkalarıyla kıyaslayarak, onlardan daha başarılı olmaları için zorlaması doğal olarak çocuk üzerinde psikolojik bir baskı doğuracak, bir stres ve kaygı oluşturacaktır. Hele bu baskının otorite figürü, katı ve cezalandırıcı bir tutuma sahip olan baba tarafından gösterilmesi çocuk için daha fazla bir tehdit unsuru olmaktadır. Böylece kendinden bekleneni yerine getirememeye, anne-babanın sevgisini kaybetmeye, onları hayal kırıklığına uğratma kaygısı ya da fiziksel-duygusal ceza korkusu, kısacası bu baskının yaratacağı olumsuz duygular da çocuğun çaresizliği benimsemesine yol açmakta ve dıştan denetimliliğe neden olmaktadır (Yeşilyaprak, 1989).

Ana babalar her zaman çocukları için gizil modellerdir. Eğer çocuklarını sık sık cezalandırırlarsa çocukların da kendi durumlarına aynı saldırgan yaklaşımı benimsemeleri olasılığı yüksektir (Gander ve Gardiner, 2004).

Sürekli yanlışları vurgulamak yerine, olumlu davranışları da vurgulamak, bunların devamını sağlayacağı gibi, çocuğun anne babaya daha yakın hissetmesine, diğer sözlerini de daha istekli dinlemesine, kendisine olan özgüveninin sarsılmayıp gelişmesine neden olmaktadır. Sadece olumsuz davranışlara verilen olumsuz tepkiler, sadece azar, tehdit, ikaz, sürekli nasihat, ceza ve dayığa dayalı bir eğitimde, çocuk siner,

kendine güvenini kaybeder, kendini ifade etmesini savunmasını öğrenemez, eziklik içinde asileşir.

Kişilik ve yeteneklerini geliştirme olanakları bulamadığı gibi, sosyal yönden de gelişme kabiliyetinden yoksun kalır, girişimciliğini yitirir. Dayak gibi kötü söz, hakaret gibi küçük düşürücü nitelemeler çocuğun benliğini zedelediği gibi, anne-baba ile çocuk arasına çok büyük mesafeler koyar (Navaro, 1987).

Bu tutumla yetiştirilen çocuk anne-babasının eleştirisini almaktan korkmakta, hareketlerine hep dikkat etmekte, yanlış yapma korkusu fazla olmaktadır. Kendi ihtiyaç ve isteklerine değer verilmediğini hissetmekte ve bunu ifade etme şansı olmamaktadır. Otoriter bir aile ortamında yetiştirilen çocuklarda, anne-babaya sevgisizlik, insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmama, kavgacı ve geçimsiz olma, duygularına hakim olamama, alınganlık, birden parlayıverme, güvensizlik, yersiz korku ve kaygılar gibi özelliklere rastlanabilmektedir (Tuzgöl, 1998).

2). Gevşek Tutum (Çocuk Merkezli Tutum) :

İhmalkâr ve aşırı hoşgörölü olmak üzere iki farklı boyutu içerir:

İhmalkâr Tutum: İhmalkâr ebeveyn çocuğun yaşamıyla ilgili değildir. Bu ana babalar için kendi sosyal yaşamları, çocuklarından daha önemlidir. Böyle bir ortamda sosyal yönü zayıf, özellikle benlik kontrolü düşük, bağımsızlığı kolayca elde edemeyen çocuklar yetişir. Bu çocuklar, ana babalarının kendileriyle ilgilenmesine büyük gereksinim duyarlar. İlgisiz kayıtsız aile, saldırganlığı körükler, çocuğun çevresindeki kişi ve eşyaya zarar vermesine neden olabilir.

Aşırı Hoşgörölü Tutum: Bu yaklaşım içerisinde olanlar, çocuklarının karşısında tersi olan, onların ısrarlı isteklerini yerine getiren, onları şımartan, onlara fazlasıyla özgürlük tanıyan, kolaylıkla boyun eğen, yumuşak başlı ve tutarsız davranan, çok aşırı boyutlarda çocuklarını ihmal eden ve terk edebilen ana-babalardır. Görünürde çocuğuyla çok ilgili olan bu ana-babalar, çocukları üzerinde çok başarısız bir kontrol sergilemekte ve az sayıda talepte bulunmaktadır. Böyle bir ortamda sosyal gelişim

yetersizdir. Benlik kontrolü düşüktür. Aşırı hoşgörölü ana babalar, çocukları ne isterlerse yapılmasına izin verir. Tabii bunun sonucu olarak, böylesi ailelerin çocukları, hiçbir zaman kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenemezler. Her zaman kendi yollarının izlenmesini, isteklerinin gerçekleştirilmesini beklerler (Yavuzer, 2003).

Aşırı hoşgörölü ana-baba çocuğun isteklerini hiçbir denetim ve sınırlama getirmeksizin daima kabul eden anne babalardır. Araştırmalara göre bu tutumun sürekliliği de çocuğun gereğinde duygu, istek ve dürtülerinin denetleyebilme yeteneğinin gelişimini olumsuz etkiler, vurucu, kırıcı, agresif davranışların artmasına yol açar. Çünkü çocukların devam eden istekleri ve devamlı patlamaları bazen onların da dayanma sınırlarını çok aşar; bu kez çok sert cezalar uygulanır. Aynı evde hem çok hoşgörölü, hem de çok sert tutumların uygulanması ise, büsbütün karmaşalarla devam eder.

İlgisiz, lakayt, ihmal eden ana babalar da çocukta çok farklı problemlere yol açar. Agresyon, kendine saygı ve kendine denetim azlığı, bozuk aile ilişkileri gibi...

Saldırgan ya da suçlu çocukların aileleri konusunda yapılmış araştırmalar şöyle özetlenebilir: Bu ailelerde çocukların davranışını yeterli biçimde gözleme ve denetlemede yetersizlik söz konusudur. Bazı suçlu çocukların evleri ise “belli kurallardan” yoksundur, çocuklar kendilerinden neler beklendiğini açıkça bilememektedir. Davranış bozukluğu gösteren çocuklar, ana babalarını “kural koymaya yeterli olmayan insanlar” olarak algılamışlardır (Ekşi, 1990).

Çocuk merkezci aileye, genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ya da çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde yetişen tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. Böyle bir ortamda çocuk ailede inisiyatif sahibi olan tek kişidir ve onun isteklerine ailenin diğer fertleri kayıtsız şartsız uyarlar.

Ana-baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin olmaması, çocuğun dengesiz bir ortam içinde abartılmış bir sevgi gösterisiyle büyüyor olması, onun “Doyumsuz” bir birey olmasına neden olur. Ana-baba, oyuncak gibi maddi değer taşıyan objelerle, bu

doyumsuzluğun giderileceğini zanneder. Oysa 300 elektronik oyuncuğuna 301'incisinin eklenmesi, çocuk için çok büyük bir değer taşımaz. O halde önemli olan duygusal doyumdur. Ana-baba ve çocuğun, rollerine, hak ve sorumluluklarına fırsat veren bir ortam içinde yaşamalarıdır.

Aşırı şımartılmış bu çocuklar, daha yaşamlarının ilk gününden itibaren her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı ve isteklerinin buyruk niteliği taşıdığı beklentisini geliştirmişlerdir. Bu çocuklar yetişkin olduklarında da toplumun vermediği hakları kendilerine tanımaya çalışırlar (Yavuzer, 1995b).

Disiplin, sadece kuraları zorlama değildir, toplum içinde problem çözmeyi de içerir. Agresif çocukların aileleri, aile içi krizlerini ve problemlerini çözebilecek becerilerden yoksundur (Ekşi, 1990). Bu tutuma sahip ailelerde gevşek disiplin anlayışı vardır.

Gevşek disiplinde ise “hoş gör, boş ver” anlayışı egemendir. Bu anlayışta “Her şeyi hoş gören, çocuktur her şeyi yapar, çocuk özgür olmalıdır, onun her dediğini yapın, ona sevgi verin yeterlidir” şeklinde yüzeysel ve asılsız temeller vardır. Bu tutumda çocuğun olumsuz davranışları aşırı hoşgörü ile karşılanır. Aşırı gevşek tutumla yetiştirilen çocukların bencil, sabırsız ve anlayışsız oldukları ile sürülmektedir. Aşırı denetim çocuğu pasifleştirirken aşırı hoşgörü çocuğun şımarmasına neden olmakta ve çocuğun olgunlaşmasını engellemektedir.

Burada verilen sevgi, aşırı vericilik ve aşırı koruyuculuk biçimindedir. Disiplin tarzları yalancı bir hoşgörü biçiminde görünürse de aslında ailenin güçsüzlüğünün ve yetersizliğinin bir sonucudur (Yılmaz, 2002).

3). Dengesiz Kararsız Tutum:

Bu tutum anne-baba arasındaki görüş ayrılığı şeklinde ortaya çıkabileceği gibi anne veya babanın şahsında yaşanan değişken davranış biçimi olarak da görünebilir. Bu tutum aşırı hoşgörü ile sert cezalandırma arasında gidip gelme biçiminde görülür. Disiplin vardır ama ne zaman nerede uygulanacağı belli değildir. Bu nedenle çocuk davranışlarının sonunda neler olacağını bilemez. Bu tutum içinde olan anne babalar

çocuğun bir gün önce görmezden geldikleri bir davranışını ertesi gün azarlar ya da cezalandırırlar, bunun nedeni de büyük olasılıkla o zamanki ruhsal durumlarıdır. Dolayısıyla çocuk davranışının doğru ya da yanlış oluşuna değil, “ne zaman yaparsam ceza alırım” diye düşünür. Anne babasının değişik davranış kalıplarına sahip olması, çocukların da bilerek ya da bilmeyerek bu kalıpları benimsemelerine yol açmaktadır. Bu tarz içinde yetişen çocukların kendilerine güvenleri yoktur. Karasız çekingen olabilecekleri gibi başkaldıran, asi davranışlar da sergileyebilirler (Öğretir, 1999).

Anne babanın, çocuğun yanında, “çocuk konusunda” birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşımına diğerinin olumsuz tutumu ya da taraflardan birinin çocuk kayırması, çok sıklıkla rastlanan terbiye yanlışlarındandır.

Bir diğer yanlış ve kararsızlık örneği, anne veya babanın şahsında yaşanır. Böyle bir durumda çocuğa sözünü dinletmek için çaba sarf eden annenin, bir isteğini yaptırmak üzere, önce yumuşak tonda konuştuğu, ardından sesini yükselttiği, çocuğun istediğini hala yerine getirememesi halinde dövdüğü, ardından da diz çöküp özür dilediği görülür (Yavuzer, 1995b).

Disiplinde tutarlılık çocukların neyi yapıp neyi yapamayacaklarını öğrenmelerine yardım eder ve böylece daha az engellenme daha az incinme duygusu yaşanır. Ana babalar hangi davranışların kabul edilebilir ve kabul edilemez olduğu konusunda aralarında anlaşmış olmaları çocuğun toplumsallaşma çabalarına katkıda bulunabilirler (Gander ve Gardiner, 2004).

Çocukların kendi davranışlarını kontrol edebilen bireyler olmalarında tutarlı ebeveyn davranışları çok önemlidir. Ailede bir çocuğun eğitiminden sorumlu olanların davranış ve beklentilerinde tutarsızlığa düşmeleri gelir. Anne tarafından önemsenene ya da hoş görülen bir davranışın baba tarafından yasaklanması çocuğun kişilik gelişimi üzerinde kalıcı olumsuz etkiler oluşturur.

Anne babanın çocuk yetiştirme konusunda sergileyecekleri tutarsızlık ve uyumsuzluk, kısa süre içinde çocuğun anne ve babaya uygun, farklı davranış

standartları geliştirmeleri ile sonuçlanacaktır. Çocuğa konulan makul ve gerekli sınırların, kişilik gelişimi ve kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneğini desteklemesi, anne-babanın davranışlarındaki tutarlılığa bağlıdır (Yılmaz, 2002).

4). Aşırı Koruyucu Tutum:

Anne babanın çocuğu aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve zen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucu ocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Çocuğun yaşamı boyunca sürebilen bu bağımlılık, psiko-sosyal olgunluğu olumsuz açıdan etkiler ve çocuğun kendi kendine yetmesine olanak vermez. Ana babanın aşırı koruyuculuğu çocuğun okul başarısını ve okula uyumunu da etkiler.

Bebekleştirme aşırı korumacı yaklaşımın tipik özelliğidir. 8-9 yaşlarına geldiği halde yemeğini annesinin yedirmesini bekleyen, 11-12 yaşlarında ana-babasıyla aynı yatağı paylaşan, hatta annesi tarafından yıkanan ocuk örneklerimiz vardır. Böyle bir ortamda annenin çocukla i içe geçmiş beraberliği, çocukta bir anne bağımlılığının oluşumuna neden olabilir.

Büyümesine izin verilmeyen bu aşırı koruyucu ortamda, çocuğun “toplumsal gelişimi” engellenmiş olur. Bu da onun arkadaş ilişkilerini olumsuz etkileyebilir ve arkadaşları tarafından dışlanmasına neden olabilir. Gözlemlerimiz aşırı korumacı annenin evliliğinde bulamadığı doyumu, çocuklarıyla olan ilişkilerinde aramakta olduğunu göstermektedir. Bu gereksiz ve sağlıksız özverinin faturası, ilerideki yıllarda annenin yüksek beklenti içine girmesiyle, yine çocuğa kesilmektedir (Yavuzer, 1995a; Yavuzer, 2003).

Annenin aşırı koruyuculuğu birkaç şekilde gelişmektedir. Annenin ilk çocuklarının ölümü veya uzun zaman hiç çocuklarının olmaması bu nedenlerden biridir. Diğer bir neden annenin kendi çocukluğundaki etmenlerdir. Annenin sevgi ve sıcaklıktan yoksun bir ailede büyümüş olması, böylece kendi çocukluklarında yoksun kaldıkları şeyleri vermek isterken aşırı davranmaları buna neden olmaktadır. Yine annenin evlilik

yaşamında çok az yer alan kocalarının olması, böylece baba ile anne arasında birlikte paylaşılan sosyal yaşam azlığı diğer bir etkidir (Ekşi, 1990).

Aşırı korunan çocuklar fazlaca bağımlı olur ve her şeylerini anneden istemeye yönelirler, kendi başına karar vermekten aciz, sormadan, danışmadan bir şey yapmayan, girişim yeteneklerinden yoksun olurlar. El becerilerini geliştiremedikleri için beceriksiz, sakar dolayısıyla güvensiz olurlar. İstediklerini ağlayarak ister, verilmezse verilene kadar ağlar, mızızlanır veya aşırı dediğim dedik, inatçı olmaya yönelirler. Kendini korumayı öğrenemediği için savunmasız, çabuk uyum gösteren, utangaç, çekingen bir kimlik geliştirmeye yönelirler. Veya, aşırı otoriter, etrafını kullanan, sorumsuz ve şımarık kişilikler yetiştirebilirler. Aşırı korunan çocukların ruhsal gelişmeleri de engellenmiş olduğundan, büyüdüklerinde çocuksu, her şeyi bekleyen, talep eden olmazsa aşırı kızıp sinirlenen kişilikler geliştirebilirler (Navaro, 1987).

Koruyucu anneler, çocuklarının her ihtiyaçlarını kendileri yerine getirirler. Beş yaşındaki çocuklarına yemek yedirir, okula giden çocuğunun çantasını taşır ve ödevlerini yapar. Sokakta koşmalarına, başka çocuklarla oynamalarına izin vermezler (Özbey, 2004).

Çocuğu için her şeyi yapan ama ondan hiçbir talepte bulunmayan anne-baba, çocuğun öğrenme ve bağımsız olma konusundaki muhteşem kapasitesine inandığını gösteren hiçbir mesaj iletmemiş olur. Koruma, çocukları sakatlar, onları bağımlı ve çaresiz kılar. Bu çocuklar, sevdiklerini hissediyor olabilirler, ama kendilerini hiçbir konuda yeterli hissetmeyeceklerdir (Humphreys, 2002). Özenli ve sevgi dolu anne-babalar bazen çocuklarına aşırı ilgi gösterebiliyor. Eğer anne iseniz, aşağıdakine benzer durumlarda aşırıya kaçıyor olabilirsiniz (Grizzle, 2000) :

*Çocuğunuzun tabağındaki her şeyi yemesi konusunda ısrarcısınız.

*Çocuğunuzun hareketlerini başına gelebilecek fiziksel zararlardan korumak için engelliyorsunuz.

*Gecede dört-beş kez okul öncesi çağındaki çocuğunun üstünü örtmek için kalkıyorsunuz.

*Ayrı bir yatağı olmasına karşın, çocuğunuzun sizin yatağınızda sizinle birlikte uyumasına izin veriyorsunuz.

*Okul öncesi ya da ilkokul çağındaki çocuğunuzun yanınızdan ayrılmasına hiç izin vermiyorsunuz.

*Çocuğunuza başkası tarafından bakılmasına izin vermiyorsunuz.

*Çocuğunuza hiçbir ev işi sorumluluğu vermiyorsunuz.

*Düzenli olarak çocuğunuzun ev ödevini yapıyorsunuz.

*Çocuğunuzun sizin seçtiğiniz dışındaki arkadaşlarıyla dışarı çıkmasına izin vermiyorsunuz.

Aşırı korumacılık toplumumuzda “iyi” ebeveynlikle eşdeğer tutulmaktadır. “Aman koşma düşersin!...Üzerine hırkanı giy üşürsün!” türünden ikazlar çocuğun kendi algılarına güvenini sarsar. Düşmekten korkmayı öğrenir, düşünce nasıl kalkacağını bilemez, üşümenin daha ne demek olduğunu kestiremeden fazlaca giydirilir ve ilk rüzgarda hastalanır. Yemek konusunda yapılan zorlamalar, anneyle çocuk arsında bir güç kavgasının başlamasına neden olur. Oysa yemek yedirmek ve çocuğun her istenileni yemesini sağlamak ille de iyi ebeveynlik demek değildir.

Annenin bu denli ‘fazla’ var olması, çocuğun sağlıklı gelişimini engeller. Çünkü anne kendini çocuğunun hayatında çok fazla var etmektedir. Çocuğun özerk düşünme, gelişme, hata yapma, hatalarından öğrenme, sorumluluk alma gibi geliştirici birebir yaşam fırsatlarına engel olmaktadır. Anneliği tam zamanlı bir iş ve özellikle de mükemmel yapılması gereken bir iş olarak algılayan bu anlayış, gerek çocuğun gerekse annenin sağlıklı gelişimine önemli bir engeldir. Çocuğun ruhsal ve fiziksel beceri gelişimini engellediği gibi, özerk düşünce ve özgüven geliştirmesine de engel olur. Anne ise birkaç yıl içerisinde kendini tükenmiş, yorgun, yılgın ve çocuğuna içerlemiş, kızgın hissedebilir.

Sonuç olarak aşırı koruma:

1).Çocuğun kişiliğini geliştirmez; bağımlı, talepkar, ürkek, inatçı, istediğini tutturan, mantıksız kavgalar çıkaran, çabuk mutsuz olan bir çocuk ve ileride benzer niteliklere sahip bir yetişkin olur.

2).Anne/babayı ebeveyn rolünün dışına çıkarmaz; birer yetişkin olarak yaşayabilecekleri günlük hayatlarına karı/koca ve kadın/erkek ilişkilerine engel olur. Çocuk odaklı bir yaşamda, anne/baba kendi insanca öz ihtiyaçlarına sağlıklı bir şekilde sahip çıkamazlar (Navaro, 1999).

5). İlgisiz Kayıtsız Tutum:

İlgisiz ve kayıtsız tutum, ana babanın, çocuğu yalnız bırakma, görmezlikten gelme şeklinde dışlaması anlamına gelir. Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda ana-baba-çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir. Ana-babanın ilgisizliği ile çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Bu konuda yapılan araştırma bulgularına göre, ilgisiz ve kayıtsız ana baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirmektedir (Yavuzer, 1995a).

Bu aile tutumunda anne baba çocuğuna karşı ilgisizdir. Çocuğun temel ihtiyaçlarını aksatarak, ona düşmanca duygular besler. İlgisiz anne babalar çocuklarına hiçbir kural koymazlar, çocukların başarılarını dikkate almazlar, hatalarını ise durmadan yüzüne vururlar. Bu ebeveynler çoğunlukla çocuklarıyla ilgilenmiyorlardır. Ya da kendi yaşantıları öyle stres doludur ki çocuklarına yardımcı olmak için gereken enerji ve güce sahip değildirler. Bu tutum içinde yetişen çocuk her zaman başkalarının gözünde başarısız olduğunu düşünür. Sevgi nedir bilmeyen çocuk başkalarını da sevmekte güçlük çeker, bu tutum çocuklarda yardım duygusundan uzak sinirli, duygusal kırıklıkları olan, başkalarına karşı devamlı koruma zorunluluğu olan, özellikle kendinden küçük ve zayıf olanlara karşı olumsuz duygulara sahip ve öz saygısı azlığı gibi durumlara yol açabilir. Ebeveyn hem ilgisiz hem ihmalci ise, çocukta çok fazla saldırgan tutumlar oluşabilir (Öğretir, 1999).

6). Demokratik Tutum (Güven verici, hoşgörülü tutum):

Kağıtçıbaşı (2000), bu tür ebeveyn yaklaşımında, ana-baba çocuklarını destekler ama bunun yanında sınırlarını koymasını da ihmal etmez ve onların hareketlerini

kontrol eder. Ebeveyn ile çocuk arasında sözel iletişim kanalları açıktır. İstek ve görüşlerini açık ve anlaşılır bir şekilde dile getiren ebeveyn, çocukla sıcak bir iletişim içindedir. Çocuğuyla birebir ilişki içindeyken ona karşı ilgilidir ve ona aktif dinleme uygular. Böyle bir ana baba yaklaşımı, çocuğa başarılı bir sosyal gelişim için gerekli olan ortamı hazırlamış olur. Yetkili ana baba tavrı, düzen sağlayıcı denetimi ve sevgiyle birlikte özerkliği de içermesiyle, iki tezat yaklaşım olan denetim ve sevgiyi bir arada barındırmaktadır (Yavuzer, 2003).

Demokratik aile tutumunda, çocukların uyulması gereken kurallar ve standartlara uymalarına yardım edilir. Ana babalar çocukların, çocuklar ana babaların görüşlerine değer verirler. Haklar karşılıklı olma temeline dayandırılır. Sorumluluk bilinci yanında çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesi desteklenir. Demokratik aileler, hoş görülü, güven verici ve destekleyici bir tutum içinde, çocuğun da kabul edeceği mantıklı bir denetime başvururlar. Kesin sınırlamalar yerine, çocuğa söz ve tercih hakkı veren seçenekler sunar ve bu anlayış doğrultusunda isteklerde bulunurlar (Özgüven, 2001).

Kendilerinden neler beklendiğini bilmeyen çocuklar ise, davranma konusunda kendilerini çaresiz ve başarısız hissederler. Çocuğunuzun hatalarını düzeltirken onları reddetme veya aşağılama yolunu seçtiğiniz takdirde, çocuğunuz kendini yeni bilgilere kapatacak veya davranışını düzeltmeye istekli olmayacaktır. Hataları düzeltirken, özgüven dilini kullanmanız, çocuklarınızı hataları konusunda aydınlatırken, kendilerini kötü bir insan olarak hissetmeden, davranışlarını değiştirmeye yönelir. Hatalarının düzeltilmesinde kullanılan dil, çocukları övdüğünüzde kullanılan dile büyük benzerlik gösterir (Mckay ve Fanning, 1998).

Ana babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, onları desteklemeleri, çocukların bazı kısıtlamalar dışında, arzularını diledikleri gibi gerçekleştirmeleri anlamına gelir. Çocuk kabul edilmek ve onaylanmak ister. Eğer aile ortamı ona benliğini tanımlama özgürlüğü veriyorsa, sağlıklı biçimde olgunlaşma yolunda gelişir. Ana-babanın hoşgörüsünün normal bir düzeyde gerçekleşmesi, çocuğun kendine güvenen, yaratıcı, toplumsal bir birey olmasına yardım eder. Böyle bir tutumda evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir (Yavuzer, 1999).

Çocuklarının, kendisine önem veren, kendine yeterli davranabilen, özgüvenli bir birey olarak yetişmesinde, anne babanın davranışlarının büyük etkisi vardır. İç saygı, benlik kavramının değerlendirilmesine bağlı olarak geliştiğine göre, bu değerlendirmenin çıkış noktası, anne babanın, çocuklarına gösterdikleri sevgidir (Kasatura, 1998).

Anne babalar çocuklardan beklentileri, belirli davranış kuralları şeklinde tespit etmek zorundadırlar. Bu kuralların sınırları, nasıl tespit edildiği, çocukların gelişim düzeylerine uygunluğu, doğru davranışı yerleştirmedeki etkililiği üzerinde düşünülmesi gereken konulardır. Ancak bir aile için, çocukların katılımı ile belirlenmiş, çocukların gelişimlerini destekleyen ve onların seviyelerine uygun standartlar içeren, kuralların tespit edilmiş olması sağlıklı bir aile atmosferi için ön koşuldur. Ailede beklenen ve kabul gören davranışlar tanımlandığında çocukların kendi kendilerini kontrol edebilme özellikleri de desteklenmiş olur (Yılmaz, 2002).

Çocuğun yaptığı işler övgü ve küçük ödülleriyle desteklenmelidir. Başarıları takdir edilmeli ve hatta ödüllendirilmeli; ama başarısızlığı yüzüne vurulmamalıdır. Birçok sorunu kendisi çözmelidir. Ebeveyn, çocuk adına sorunları çözerse çocuk, sorumluluğunun bilincine varamaz. Birçok konuda çocuğu sonuca götürmek yerine ona, sonuca giden yol gösterilmelidir. Evle ilgili ve özellikle çocuğu ilgilendiren kararlarda onun da fikri alınmalıdır. Çocuktan öneri beklemek ona sorumluluk yükler (Özbey, 2004). Çocuklarına demokratik bir tutumla yaklaşan anne babalar, ev içindeki kuralları çocuğa açıkça belirtirler. Çocuğun tepkilerini ve duygularını ifade etmesine fırsat verirler. Evde hangi davranışların onaylanacağı bellidir. Belirtilen bu sınırlılıklar içinde çocuğa söz hakkı verirler ve bazı konuların tartışılmasına imkân sağlarlar. Çocukların görüşlerine değer verirler ve kendisi ile ilgili kararlar alması için yönlendirirler. Çocukla sözel iletişime önem verirler ve çocuğa koşulsuz gerçek bir sevgi ile yaklaşırlar (Kuzgun, 1972).

Pek çok ailede, okulda ve sosyal sistemdeki duygusal beslemenin özünü oluşturan koşulu sevgi, katmerli korkular, bağımlılıklar ve özgüven sorunları yaratmaktadır.

Özgüveni orta düzeyde veya zayıf olanlar farkında olamadan, yaşadıkları ve çalıştıkları sistem içinde koşullandırılmaktadır. Bir sosyal sistem içinde sevgi silah gibi kullanılıyorsa koşulludur. Koşulsuz sevgi yalnızca kabul etmek, ilgi göstermek, onaylamak ve kıyaslamak anlamına gelmez; kişiyle davranışı birbirinden ayrı tutarak, özgüveni geliştiren davranışları cesaretlendirmek anlamını da taşır (Humphreys, 2002).

Demokratik aile, ana baba çocukları ile olan etkileşimde “koşulsuz sevgi “ ve “empatik bir anlayış” içindedirler, tutum ve davranışlarını saydam olarak ortaya koyarlar. Ortaya çıkan sorunlar iletişim ve diyalog ile çözümlenir; evde sıcak bir ortam vardır, “paylaşma” ve “işbirliği” içinde uyulacak kurallar belirlenir. Amaç çocuğun gelişimini sağlamak ve sorumluluk duygusu ve bilinci kazandırmaktır. Demokratik ailelerde gerektiğinde çocuğun davranışlarına sınır koyulur. Genellikle anne sevecen ve sıcaktır, baba biraz daha otoriterdir. Baba ile çocuk arasındaki diyalog kesilmez, korku yerine, saygı ve sevgi egemendir (Özgüven, 2001).

Demokratik tutum içinde çocuğun söz hakkı vardır. Duygu ve görüşlerine saygı duyulur. Sevgi ve teşvik görür. Yetişkinler tarafından dinlenir. Böyle bir ortamda çocuk girişim yeteneğine sahip olur. Özgüvenini kazanır ve kendi kendine karar verip sorumluluk taşımasını öğrenir (Yavuzer, 1995a).

Destekleyici tutum, yakınlık ve ilgi göstermek, sözle dokunarak sevgi belirtmek, ortak faaliyetlerde bulunmak anlamını taşır. Çocuğun kendi olarak gelişmesine, kendine özgü anlayış ve görüşlerini ifade etmesine olanak sağlar. Böyle bir ortamda yetişen çocuk, sosyal gelişim açısından yeterli, özgüvenli ve sorumluluğunun bilincindedir (Yavuzer, 2003).

Yurt içinde ve yurt dışında yapılmış olan araştırmalar

Onur (1985), ana baba tutumları boyutunun demokratik ucunda yer alan çocuklardaki özgüvenin, ana baba tutumları boyutunun baskıcı ucunda yer

alanlarınkinden daha yüksek olduğunu, benimseyici tutumla özgüven arasında da olumlu ve yüksek bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada “İlköğretim okul yöneticilerinin özgüven düzeyleri ile liderlik düzeyleri arasındaki ilişki” araştırılmıştır. Araştırmada sonucunda okul müdürlerinin liderlik düzeyleri ile özgüven düzeyleri arasında .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlköğretim okullarımızın daha verimli olabilmesi için yöneticilerimizin liderlik üzerine hizmet içi eğitime ihtiyacı vardır vb. önerilerde bulunulmuştur.

Soner (1995), “Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler” konulu araştırmasında aile uyumu ve öğrenci özgüveninin akademik başarıya olumlu yönde etkisinin olduğunu tespit etmiştir.

Özcan (1966), “İlkokul öğrencilerinin öz güvenleri, akademik başarıları ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler” konulu araştırmasında özgüven, akademik başarı ve anne-baba tutumları arasında yüksek düzeyde korelasyon olduğu belirlemiştir.

Kuzgun (1972), ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisini araştırmıştır. Üniversite öğrencileriyle yaptığı bu araştırmanın sonuçlarına göre, demokratik ana-baba tutumları bireyin kendini gerçekleştirmesi için en uygun ortamı yaratmaktadır. Otoriter ana-baba tutumu ise; bireyin kendini gerçekleştirmesini olumsuz yönde etkilerken, ilgisiz ana-baba tutumu, sevgi yokluğu ile kendini gerçekleştirmeye engelleyici faktör olarak etki ettiği, ancak; sıkı kontrolün olmayışının, bireyin kendini gerçekleştirmesine biraz daha olanak sağladığı görülmektedir.

Onur (1981), “çocuklarda kendine güven” isimli araştırmasında, ana- baba tutumlarını benimseyici-itici, demokratik-baskıcı, bağımsızlığı geliştirici- ket vurucu olmak üzere üç boyutta ele almıştır. Elde edilen bulgulara göre, kendine güvenin gelişmesindeki en önemli etkenin benimseyici tutum olduğu bulunmuştur.

Bilir ve Dabanlı (1981), ergenlik çağındaki gençlerin sosyal gelişimlerine ana-baba tutumlarının etkisinin yönünü araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal

gelişim puanı yüksek olan çocukların demokratik ailelerden geldiği, bunu ilgisiz, otoriter ve tutarsız ailelerin izlediği görülmektedir. Sosyal gelişim açısından cinsiyetler arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Güneysu (1986), ana-baba tutumlarının gençlerin kendini kabul düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; anne tutumunun hem kızların hem de erkeklerin kendini kabul düzeyini aynı şekilde etkilediği, annenin demokratik olma eğilimi arttıkça, gençlerin kendini kabul düzeyinin yükseldiği, azaldıkça da kendini kabul düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Babaların tutumunun, kızların kabul düzeyini aynı şekilde etkilediği, fakat erkek çocuklarına karşı kontrollerinin arttığı ve erkeklerde kendini kabul düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir.

Korkmazlar (1980), yaptığı çalışmada “ 5-6 yaş okul öncesi çocukların bilişsel düşünme tarzları ile ailenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişki” yi incelemiştir. Araştırmanın sonucu, çocukların bilişsel düşünme tarzları ile ailenin çocuk yetiştirme tarzları arasındaki ilişkiyi kısmen desteklemiştir. Ayrıca değişik eğitim ve meslek düzeylerinden gelen ailelerin önemli rolü olduğu görülmüştür.

Torucu (1990), benlik saygısı ve benlik saygısını etkileyebileceği düşünülen sosyo-ekonomik özellikler, ana-baba tutumları ve ilgilerini araştırdığı çalışmasında şu sonuçları elde etmiştir: Ana-baba eğitimindeki yükselmenin benlik saygısını olumlu olarak etkilediği, sosyo-ekonomik düzeydeki düşmeye paralel olarak benlik saygısının düştüğü görülmektedir. Ana-baba tutumlarını demokratik olarak işaretleyen öğrencilerde benlik saygısının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Demokratik ve otoriter tutumların lise son sınıfta okuyan öğrencilerin benlik saygısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Sonuçta, ana-babanın demokratik ve otoriter tutumunun öğrencinin benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisi olmadığı belirlenmiştir (İkizoğlu, 1993).

Üniversite öğrencilerinin kendilerini kabullerini etkileyen bazı değişkenler üzerine araştırma yapılmıştır. Demokratik ailelerde yetişen gençlerin, kendilerini kabul

seviyeleri, otoriter ortamda yetişen gencin kendilerini kabul seviyelerinden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Kılıçcı, 1981).

Kızıltan (1984), üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarını çocukların uyum düzeylerine etkisi üzerine yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, demokratik ana-babaların çocukların uyum düzeylerinin; koruyucu, ilgisiz ve otoriter ana-babaların çocuklarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

9 ve 12 yaş çocuklarının benlik kavramı ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi konulu çalışmada şu sonuçları elde edilmiştir: Ana baba tutumları çocuğa demokratik bir ortam sağlayacak nitelikte olursa, çocukta benlik kavramının gelişimi daha sağlıklı olur (Demiriz, 1997).

Phillips (1984), kendini sözle ifade edebilmedeki artışın özgüvende ve öz saygıda, artışı ile ilgisini araştırmak için yaptığı çalışmada 10 ilkokuldan seçilen toplam 30 çocuk, deney grubu, kontrol grubu ve araştırma grubu olarak gruplara ayrılmıştır. Ödüllendirme ile davranışların olumlu yöne yönlendirilmesinin gelir düzeyi düşük ilkokul öğrencilerinin onur, özgüven ve öz saygısındaki artış üzerinde olumlu rol oynadığı tespit edilmiştir.

Gage (1984), üç farklı etnik gruptaki ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri arasında benlik kavramı ve başarı durumlarını incelediği çalışmasında, bu üç etnik grup arasında başarı farkı bulunmadığı ancak; okul uyumu, benlik kavramı ve anne-baba tutumları yönünden farklar bulunduğunu belirtmiştir.

Vaugh ve arkadaşları (1988), 3-7 yaş arasındaki çocukların kişilik gelişimleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla başlattığı çalışmayı, çocuklar ergenlik çağına geldiğinde devam ettirmiş, çocukların kişilik gelişmelerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Sonuçta erken çocukluk dönemlerinde ailedeki sosyalleşme deneyimlerinin çocukların psikolojik gelişimleri için önemli olduğunu belirlemişlerdir.

Smetana (1998), adölesanların ve anne-baba otoritesi konusundaki düşünceleri konulu çalışmasında 5. ve 12. sınıflardaki 102 çocuk ve ebeveynlerinden aldığı verilere göre yaş büyüdükçe hem ailelerin hem de çocukların anne- baba otoritesini daha az haklı bulduklarını saptamıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama aracı ile verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmiştir.

3.1. Evren, örneklem

Araştırmanın evrenini Aksaray ilinde bulunan okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu öğrencileri ve bu öğrencilerin velileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, Aksaray ilindeki ilköğretim okullarından Kılıçarslan İlköğretim Okulu ve Saadet Güney İlköğretim Okulundaki anasınıfları ve Nene Hatun anaokulundaki 40 kız ve 60 erkek öğrenci, 20'si 5 yaş ve 80'i 6 yaş grubu olmak üzere toplam 100 öğrenci ve bu öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Bu okullar tercih edilirken, sosyo-ekonomik düzey bakımından birbirinden farklılık göstermesine dikkat edilmiştir.

3.2. Veri toplama Aracı

Araştırma, betimsel araştırma yöntemlerinden anket survey modeli kullanılarak yapılmıştır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır. Bu araştırmalara betimsel araştırma; kullanılan yöntem de survey ya da betimleme yöntemi denir. Survey denilince akla ilk gelen şey genellikle anket ve mülakat teknikleridir. Betimleme tipi araştırmalarda anket ve mülakata ek olarak gözlem ve test tekniklerinden de geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Surveyler bazen bu tekniklere göre de isimlendirilmektedir: Anket survey, mülakat survey, gözlem survey gibi (Kaptan,1998).

Çocukların özgüven duygularının gelişiminde sahip oldukları ana baba tutumlarının etkisini ölçmek için; okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu öğrencilerin velilerine ana baba tutumları anketi uygulanmış (Ek 1.) ve velilerin çocuk yetiştirmede sahip oldukları ana baba tutumları belirlenmiştir.

Daha sonra bu öğrencilerin özgüven duygularının gelişim düzeyini tespit etmek amacıyla, okul öncesi öğretmenlerine yöneltilen gözlem listesinden faydalanılmıştır (Ek 2.). Gözlem listesinde çocukların özgüven duygularının gelişimini ifade eden davranışlara yer verilmiştir. Daha sonra elde edilen sonuçların kıyaslanması neticesinde bir değerlendirilmeye gidilmiştir.

3.3. Ölçme Araçları

3.3.1. Ana Baba Tutumları Belirleme Anketi

Anketin geliştirilme aşamasında öncelikle geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, ardından anne babalara ve bu alanda uzman olan rehberlik psikolojik danışma hizmetleri alanında görev yapan bireylere sorulan açık uçlu sorularla 75 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ankette dört ayrı ana baba tutumunu belirleyen soru gruplarına yer verilmiştir. Anketin alt başlıkları olarak belirlenen bu ana-baba tutumları şunlardır:

1. Baskıcı-Otoriter Ana-Baba Tutumu
2. Koruyucu Ana-Baba Tutumu
3. İlgisiz-Kayıtsız Ana-Baba Tutumu
4. Demokratik Ana-Baba Tutumu

Maddeler detaylı bir incelemeden sonra her tutuma eşit 15'er madde olacak şekilde belirlenmiş ve madde sayısı 60'a indirilmiştir. Hazırlanan anketin uygulaması için gerekli izinler alınarak Aksaray il merkezindeki belirlenen okullarda 5-6 yaş grubu sekiz sınıfta bulunan 160 öğrencinin velisine uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden 130 tanesi geriye dönmüş ve değerlendirmede sakınca yaratacak 30 anket değerlendirilmeye alınmamıştır. Anketin uygulama aşamasında maddelerin puanlanması Katılıyorum: 3, Kısmen Katılıyorum: 2, Katılmıyorum: 1 olacak şekilde, 1 ile 3 arası derecelendirilmiştir.

3.3.1.1. Ana Baba Tutumları Anketinin Geçerliliği

Geçerlilik bir maddenin ölçmek ya da tanımlamak istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğüyle ilgili bir kavramdır. Geçerlik teknikleri için değişik sınıflandırmalardan bahsedilebilir. Bu sınıflandırma içinde daha çok tercih edileni şudur: a) kapsam geçerliği b) ölçüt bağımlı geçerlik ve c) yapı geçerliği (Büyüköztürk, 2003). Bu çalışmada uzman görüşüne başvurularak hazırlanan ölçme aracının kapsam geçerliliğine sahip olmasına dikkat edilmiştir.

Kapsam geçerliğini test etmede kullanılan mantıksal yollardan biri, uzman görüşüne başvurmadır. Uzmanın beklenen, testin taslak formunda yer alan maddelerin kapsam geçerliği bakımından değerlendirmesidir. Uzman görüşleri açık ve/veya kapalı uçlu sorulardan oluşan bir uzman değerlendirme formundan yararlanılarak alınabilir. Uzmanların her bir sorunun geçerli olduğu noktasında uyuşma düzeylerinin % 90-100 olması beklenir. Uzmanların %70-80 oranında uyuşma gösterdikleri maddeler eleştirilerek göre düzeltmeler yapılarak ölçekte tutulabilir (Büyüköztürk, 2003).

Düzenlenen tutum cümleleri, dört ayrı ana-baba tutumu başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bu işlemler yapılırken her alt başlık için madde sayısının eşit tutulmasına ve her maddenin cevaplayıcı tarafından aynı şekilde anlaşılmasına uzman öğretim üyesi nezaretinde dikkat edilmiştir. Başlangıçta 75 maddeden oluşan Ana Baba Tutumları Anketi'ndeki madde sayısı, uzmanlardan alınan dönütler sonucunda 60'a indirilmiştir. Daha sonra hazırlanan 5 dereceli likert tipi 60 maddelik Ana Baba Tutumları Anketi, 18 kişilik Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Okul Öncesi Eğitim, Türk Dili ve Edebiyatı, Özel Eğitim alanlarında öğrenim görmüş bilim uzmanlarının görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan her bir madde değerlendirilirken (0-4) arası bir derecelendirmeye tabi tutulmuştur. Uzman görüşünde her maddenin almış olduğu puanlar SPSS 11 İstatistik Paket Programında değerlendirilmiştir. Elde edilen değerlerde bir maddenin alabileceği en yüksek puan 72, en düşük puan 0'dır. Uzman görüşünden elde edilen sonuca göre maddelerin aldığı puanlar 72 ile 63 arasında değişmektedir. Sonuç olarak, anketin uzman görüşüne dayalı olarak geçerliliğine ilişkin

kanıtlar elde edilmiştir. Böylece taslak ölçek, uygulanma aşamasına hazır hale getirilmiştir.

3.3.1.2. Ana Baba Tutumları Anketinin Güvenirliği

Ölçek geliştirmede temel amaç, güvenilir ve geçerli ölçme aracı oluşturmaktır (Tavşancıl, 2002). Güvenirlik, kısaca, bir ölçme aracının tutarlı bir şekilde her durumda benzer sonuçlar ortaya koyabilmesidir (Bell, 1993). Diğer bir ifadeyle güvenirlik, bir ölçme aracının ölçmek istediği özelliğe ilişkin elde ettiği ölçüm puanlarının ne derece tutarlı olduğuyla ilgilidir. Büyüköztürk'e göre "Bir ölçme aracının güvenirliliği için aranılan iki temel ölçüt, 'değişik zamanlarda elde edilen cevaplar (puanla) arasında tutarlık' ve 'aynı zamanda elde edilen cevaplar arasında tutarlık' olarak açıklanabilir". Testin anılan ölçütleri karşılama düzeyini incelemek amacıyla kullanılan güvenirlik türlerinden biri de Cronbach Alpha güvenirliliğidir. Pek çok kişilik testlerinde olduğu gibi seçeneklerin üç veya daha fazla olması durumunda Cronbach tarafından geliştirilmiş olan alfa katsayısı kullanılır (Büyüköztürk, 2004).

Likert tipi ölçeklerin de "temel varsayımı her bir maddenin tek bir tutumu ölçtüğü yönündedir" (Tavşancıl, 2002). Bu bağlamda, hazırlanan anketin iç tutarlılığını incelemek ve diğer bir güvenirlik kanıtı ortaya koyabilmek için, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Anketin madde sayısı 60'tır. Ölçek puan varyansı 148, madde toplam puan varyansı 38 olarak hesaplanmıştır. Anketin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.75 bulunmuştur. Bu katsayı literatürce iyi kabul edilen değerler içerisinde (Alpar, 1998).

Diğer bir güvenirlilik ölçme yöntemi olan test yarılama yöntemi sonucunda elde edilen güvenirlilik katsayısı 0,81'dir. Bu katsayılar literatürce iyi kabul edilen değerler içerisinde.

3.3.2. Özgüven Gözlem Listesi

Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu öğrencilerin özgüven duygularının gelişim düzeyini tespit etmek amacıyla, okul öncesi öğretmenlerine yöneltilen 52 soruluk özgüven gözlem listesi hazırlanmıştır. Gözlem listesinde çocukların özgüven duygularının gelişimini ifade eden davranışlara yer verilmiştir. Gözlem listesi okullardan gerekli izinler alındıktan sonra öğretmenlere sunulmuş, cevaplama “evet” ve “hayır” olmak üzere iki seçenek belirlenmiştir. Verilerin puanlanmasında özgüven duygusunun gelişimine yönelik olumlu ifadeler (2), olumsuz ifadeler ise (1) puan verilmiştir.

3. 3. 2. 1. Özgüven Gözlem Listesinin Güvenirliği

Hazırlanan Özgüven Gözlem Listesinin madde sayısı 52’dir. Ölçek puan varyansı 48,93 madde toplam puan varyansı 8,94 olarak hesaplanmıştır. Hazırlanan gözlem listesinin iç tutarlılığını incelemek ve diğer bir güvenilirlik kanıtını ortaya koyabilmek için, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve 0.82 olarak bulunmuştur. Bu değerler literatürce iyi kabul edilen değerler arasındadır.

3.3.3. Veri toplama işlemi

Veri toplamada kullanılan anketin uygulanmasında, araştırmanın içeriğini özetleyen bir rapor hazırlanarak Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden resmi izin yazısı alınmıştır. Alınan izin yazısı Aksaray Valiliği ve Aksaray İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne iletilmiştir. Aksaray İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan resmi izin belgeleri de, araştırma yapılacak olan Kılıçarslan İlköğretim Okulu, Nene Hatun Anaokulu ve Saadet Güney İlköğretim Okulu müdürlüklerine iletilmiştir.

Anne-baba tutumlarını belirleme testini uygulamak için okullardan gerekli izinler alındıktan sonra, belirlenen tarihlerde okullara gidilmiş ve bu okullarda kayıtlı 5-6 yaş grubu okul öncesi dönem öğrenci velileri tespit edilerek anket uygulanmıştır. Testin uygulanması için belirlenen okullarda veli toplantısı düzenlenerek anketlerin nasıl

doldurulacağı anlatılmıştır. Anket belirlenen okullarda 5-6 yaş grubu sekiz sınıfta bulunan 160 öğrencinin velisine uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden 130 tanesi geriye dönmüş ve değerlendirmede sakınca yaratacak 30 anket değerlendirmeye alınmamıştır. Belirlenen öğrencilerin öğretmenlerine de çocukların özgüven duygularının gelişim düzeyini tespit etmek için; özgüven gözlem listesi sunulmuştur. Okul öncesi öğretmenleri gözlemlerine dayanarak bu listeleri cevaplamışlar, böylece belirlenen öğrencilerin özgüven duygularının gelişim düzeyleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Anket ve gözlem listelerinin uygulanışı aşamasında hiçbir problemle karşılaşılmamıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Belirlenen okullardaki okul öncesi dönem öğrencilerinin özgüven duygularının gelişim düzeyi ve bu öğrencilerin velilerinin benimsedikleri ana baba tutumları hakkında elde edilen veriler betimsel tablolarda verilmiştir. Verilerin analizinde Varyans Analizi yapılmıştır. Tutumlar arasındaki ortalama farkları tespit edilmiştir. Ortalamalar arası farkın önem kontrolünde 0.05'lik önem düzeyi benimsenmiştir. Belirlenen gruplar arasında 0.05'lik anlamlılık düzeyine göre anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar arası farklılıkların olması anket sonuçlarının anlamlı ve ayırt edici olduğunu göstermektedir.

Ana baba tutumlarının çocukların özgüven duygularının gelişimine olan etkisini ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmış ve Pearson Korelasyon Katsayısı (r) hesaplanmıştır.

Korelasyon analizi iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Korelasyon analizinde amaç; bağımsız değişken (X) değiştiğinde, bağımlı değişkenin (Y) ne yönde değişeceğini görmektir (Kalaycı, 1998).

Pearson korelasyon katsayısı yöntemi iki sürekli değişkenin doğrusal ilişkisinin derecesinin ölçümünde kullanılır. İki değişken arasında anlamlı bir ilişki var mıdır

sorusunun cevabı alınır (Kalaycı, 1998). Yapılan analiz sonucunda her bir tutumun çocukların özgüven duygularının gelişimine ne yönde etkisi olduğu ve tutumların birbirlerine göre özgüven duygusunun gelişimine etkisi bakımından ne gibi farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, hipotezlerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Araştırma verilerinin elde edilmesinde SPSS 11 İstatistik Programında varyans analizi yapılarak tutumlar arası farklılıklar elde edilmiştir. Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanarak tutumların özgüvenle olan ilişkilerine bakılarak sonuca varılmıştır.

1. Okul öncesi eğitim çağındaki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu anne baba tutumları nelerdir?

Tablo 3. 0. Okul öncesi eğitim çağındaki çocukların anne baba tutumları frekans dağılım tablosu

	Frekans	Yüzde
Baskıcı	12	12,0
İlgisiz	1	1,0
Koruyucu	15	15,0
Demokratik	72	72,0
Toplam	100	100,0

Sonuç tablosunda uygulanmış olan anketin değişkenlere göre tercih edilme yüzdeleri verilmiştir. Buna göre Frekans sütunu altında her bir değerin seride kaç kez tekrar edildiğini, yüzdelik sütunu altında da bu değerlerin yüzdeleri verilmiştir. Yüzdeliklere baktığımızda elde edilen dağılımda % 72 ile demokratik tutum birinci sırada gelmektedir. Bunu, % 15 ile koruyucu tutum, %12 ile baskıcı tutum, %1 ile ilgisiz tutum izlemektedir. Bu sonuca göre ailelerin demokratik tutumu benimseme eğiliminin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 0. Ana-baba tutumları gruplar arası ve grup içi ortalama farkları tablosu

		Karelerin Toplamı	df	Ortalama farkı	F	Anlamlılık p
TUTUMLAR	Gruplararası	14224,890	3	4741,630	153,696	,000
	Gruplar İçi	2216,860	396	30,851		
	Toplam	26441,750	399			

Tablo 4, ana-baba tutumlarını ifade eden dört grup arasındaki farklılığı belirtmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu tabloda SPSS programı P (Sig.) değerini vermektedir. Eğer bu değer 0.05'ten küçük olursa ana-baba tutumlarını ifade eden gruplar arasında çocukların özgüven gelişimine yönelik olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir (Kalaycı,1998). Bu bağlamda elde edilen P (Sig.) değeri (0.000)'dır. $P < 0.05$ olduğu için gruplar arası anlamlı bir fark vardır. Hangi gruplar arasında ne kadar fark olduğu Tablo 5'teki verilerden görülmektedir.

Tablo 5. 0. Ana-baba tutumları arasındaki ortalama farklarını karşılaştırma tablosu

Tukey HSD

(I) Davranış	(J) Davranış	Ortalama Farkı (I - J)	Std. Hata	Anlam	%95 Güven aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Baskıcı	İlgisiz	6.8400*	,786	,000	4,8220	8,8580
	Koruyucu	-2,6900*	,786	,003	-4,7080	-,6720
	Demokratik	-9,8100*	,786	,000	-11,8280	-7,7920
İlgisiz	Baskıcı	-6.8400*	,786	,000	-8,8580	-4,8220
	Koruyucu	-9,5300*	,786	,000	-11,5480	-7,5120
	Demokratik	-16,6500*	,786	,000	-18,6680	-14,6320
Koruyucu	Baskıcı	2,6900*	,786	,003	,6720	4,7080
	İlgisiz	9,5300*	,786	,000	7,5120	11,5480
	Demokratik	-7,1200*	,786	,000	-9,1380	-5,1020
Demokratik	Baskıcı	9,8100*	,786	,000	7,7920	11,8280
	İlgisiz	16,6500*	,786	,000	14,6320	18,6680
	Koruyucu	7,1200*	,786	,000	5,1020	9,1380

* Ortalamala farkları 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Anlamlılık düzeyi 0,05'in altında olan gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir. Hangi grupların arasında anlamlı bir farkın olduğu Tablo 5'teki ortalama farkları kolonundaki asteriks (*) imgeleri sayesinde, ortalamaları arasında farklılık olan grupların hangileri olduğu anlaşılabilir. Yanlarında (*) imgesi olanların ortalamaları arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farkın olduğu sonucuna ulaşılır (Kalaycı,1998).

Bu sonuçlara göre;

*Uygulanmış olan ana baba tutumları anketinde ailelerin, baskıcı-otoriter tutumu benimseme düzeyleri ilgisiz tutumu benimseme düzeylerinden daha yüksektir. Aralarındaki ortalama farkı 6,84'tür ve $P < 0.05$ olduğu için anlamlıdır.

*Ailelerin baskıcı-otoriter tutumu benimseme düzeyleri demokratik tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 9,81'dir ve $P < 0.05$ olduğu için anlamlıdır.

*Ailelerin baskıcı-otoriter tutumu benimseme düzeyleri koruyucu tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 2,69'dur ve $P < 0.05$ olduğu için anlamlıdır.

*Ailelerin ilgisiz tutumu benimseme düzeyleri demokratik tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 16,65'tir ve $P < 0.05$ olduğu için anlamlıdır.

* Ailelerin ilgisiz tutumu benimseme düzeyleri koruyucu tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 9,53'tür ve $P < 0.05$ olduğu için anlamlıdır.

* Ailelerin demokratik tutumu benimseme düzeyleri koruyucu tutumu benimseme düzeylerinden daha yüksektir. Aralarındaki ortalama farkı 7,12'dir ve $P < 0.05$ olduğu için anlamlıdır. Bu sonuçlara göre ana-baba tutumları arasındaki farklılık 0,05 düzeyinde anlamlı ve ayırt edicidir.

2. Okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında farklılık var mıdır?

Tablo 6. 0. Okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven puanları frekans dağılım tablosu

Özgüven Puanı	Frekans	Yüzde(%)
98	1	1,0
96	3	3,0
94	6	6,0
92	3	3,0
90	1	1,0
88	4	4,0
86	6	6,0
84	9	9,0
82	6	6,0
80	11	11,0
78	7	7,0
76	3	3,0
74	4	4,0
72	7	7,0
70	1	1,0
68	2	2,0
66	1	1,0
64	1	1,0
62	3	3,0
60	3	3,0
58	4	4,0
56	7	7,0
54	7	7,0
	100	100.0

Okul öncesi eğitim öğretmenlerine 5-6 yaş grubu çocukların özgüven davranışlarını içeren 52 soruluk özgüven gözlem listesi sunulmuştur. Uygulamanın örneklemini 100 kişiden oluşmaktadır, değerlendirmede iki dereceli (1-2) bir puanlama yoluna gidilmiştir. Uygulanmış olan özgüven gözlem listesinde alınabilecek maksimum puan(104), Minimum puan(52)'dir. Uygulama sonucunda özgüven puanı aritmetik ortalaması(75,24) olarak hesaplanmıştır. Tablo 6'daki 52 puana yaklaşan değerler özgüvenin düşük olduğunu, 75,24 puanı aşan ve 104 puana yaklaşan değerler ise

özgüvenin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Buna göre yüksek özgüvene sahip olan çocuklar grup içerisinde % 60, düşük özgüvene sahip çocuklar ise % 40'lık bir dağılım göstermektedir. Bu sonuca göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüven puanlarının dağılımı birbirinden farklıdır.

3. Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi var mıdır?

Korelasyon analizi iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Korelasyon analizinde amaç; bağımsız değişken (X) değiştiğinde, bağımlı değişkenin (Y) ne yönde değişeceğini görmektir (Kalaycı,1998, s.115).

Anne-baba tutumları ile okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygusunun gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemede Pearson korelasyon katsayısı yöntemi kullanılmıştır.

Tablo7. 0. Anne-baba tutumları ile özgüven arasındaki ilişki tablosu

	BASKICI TUTUM	İLGİSİZ TUTUM	KORUYUCU TUTUM	DEMOKRATİK TUTUM
ÖZGÜVEN r	-,359**	-,305**	-,426**	,627**
P (Anlamlılık)	,000	,002	,000	,000

** Korelasyon katsayısı 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 7’de elde edilen verilere göre baskıcı-otoriter ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı $r = - 0,359$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre ailelerin baskıcı-otoriter ana-baba tutumunu benimseme düzeyi arttıkça, çocukların özgüvenlerinin azaldığı, yani baskıcı – otoriter ana-baba tutumunun okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüvenlerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir

İlgisiz-kayıtsız ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = - 0,305$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre ilgisiz-kayıtsız ana-baba tutumunu benimseme düzeyi arttıkça, çocukların özgüvenlerinin azaldığı, yani ilgisiz-kayıtsız ana-baba tutumunun okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüvenlerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir

Tablo 7’de, koruyucu ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = - 0,426$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre koruyucu ana-baba tutumunu benimseme düzeyi arttıkça, çocukların özgüvenlerinin azaldığı, yani koruyucu ana-baba tutumunun okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüvenlerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir

Demokratik ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = 0,627$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre ailelerin demokratik tutumu benimseme düzeyleri arttıkça, çocukların özgüvenlerinin artacağı, yani demokratik ana-baba tutumunun okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların özgüvenlerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde farklı ana baba tutumlarını ifade eden değişkenlerin okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygularının gelişimine ne denli etkili olduğu izah edilmiştir.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede sahip oldukları tutumların dağılımını tespit etmek için yapılan varyans analizine ilişkin bulgular;

Örnekleme içeren okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların velilerinin, çocuk yetiştirmede sahip oldukları tutumların grup içerisinde frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 1’de verilmektedir. Bu verilere göre ele alınan 100 kişilik örneklem grubu içerisinde demokratik tutum % 72’lik bir yüzdelik dilimle ana baba tutumları içerisinde ilk sırayı almaktadır. Koruyucu tutum %15, baskıcı Tutum % 12, ilgisiz tutum ise %1’lik bir yüzdeye sahiptir.

Yapılan anket uygulaması sonucunda değerlendirmeye alınan kişi sayısı 100’dür. Belirlenen dört ana baba tutumunun grup içerisinde ortalama farklarına bakıldığında her grubun ortalaması birbirinden farklı çıkmıştır. Tablo 2’den elde edilen veriler doğrultusunda P değeri (0,000) dır. ($P < 0.05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Ortalamalar arası farklılıkların olması anket sonuçlarının anlamlı ve ayırt edici olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede benimsedikleri tutumlar arasında ne kadar fark olduğu Tablo 3’te görülmektedir. Uygulanmış olan ana baba tutumları anketinde ailelerin baskıcı-otoriter tutumu benimseme düzeyleri ilgisiz tutumu benimseme düzeylerinden daha yüksektir. Aralarındaki ortalama farkı 6,84’tür ve ($P < 0.05$) olduğu için anlamlıdır. Ailelerin baskıcı-otoriter tutumu benimseme düzeyleri koruyucu tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 2,69’dur ve ($P < 0.05$) olduğu için anlamlıdır. Ailelerin ilgisiz tutumu benimseme düzeyleri

demokratik tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 16,65'tir ve ($P < 0.05$) olduğu için anlamlıdır.

Ailelerin baskıcı-otoriter tutumu benimseme düzeyleri demokratik tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 9,81'dir ve ($P < 0.05$) olduğu için anlamlıdır. Ailelerin ilgisiz tutumu benimseme düzeyleri koruyucu tutumu benimseme düzeylerinden daha düşüktür. Aralarındaki ortalama farkı 9,53'tür ve ($P < 0.05$) olduğu için anlamlıdır. Ailelerin demokratik tutumu benimseme düzeyleri koruyucu tutumu benimseme düzeylerinden daha yüksektir. Aralarındaki ortalama farkı 7,12'dir ve ($P < 0.05$) olduğu için anlamlıdır. Bu sonuçlardan hareket ederek ebeveynlerin çocuk yetiştirmede demokratik anne baba tutumunu daha çok benimsedikleri ve özellikle ilgisiz ana baba tutumunu benimseme düzeyinin oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisini incelemek amacıyla yapılan korelasyon analizine ilişkin bulgular;

Tablo 5'te elde edilen verilere göre baskıcı-otoriter ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve negatif yönde doğrusal bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = - 0,359$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre baskıcı-otoriter tutum arttıkça çocukların özgüven gelişimlerinin azalacağı söylenebilir. Başka bir deyişle bu tutumun ana babalar tarafından benimsenmesinin çocukların özgüven duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir.

Cansever (1968), araştırmasında; otoriter ve baskıcı ailesi olan çocukların daha fazla bağımlılık ve edilgenlik eğilimi olduğunu belirtmektedir. Otoriter tutum etkisinin, çocukta olumsuz davranışlara neden olduğunu saptanmıştır (Baumrind, 1966). Yeşilyaprak'ın (1989) anne-baba tutumunun bireyin kişilik gelişimi üzerindeki etkileri konulu araştırma sonuçlarından biri, koruyuculuğun, fiziksel ve duygusal ceza yöntemleri uygulamanın, kişiliği olumsuz yönde etkilediğidir.

Tablo 5'te elde edilen verilere göre ilgisiz-kayıtsız ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve negatif yönde doğrusal bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = - 0,305$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre ilgisiz-kayıtsız tutum arttıkça çocukların özgüven duygularının gelişiminin azalacağı söylenebilir. Başka bir deyişle bu tutumun ana babalar tarafından benimsenmesinin çocukların özgüven duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir. Konuyla ilgili yapılan bir araştırmada Geçtan, ebeveynlerin aşırı koruyuculuğunun bireyin benlik imajını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Geçtan, 1969).

Tablo 5'te elde edilen verilere göre koruyucu ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve negatif yönde doğrusal bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = - 0,426$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre koruyucu tutum arttıkça çocukların özgüven duygularının gelişiminin azalacağı söylenebilir. Yani buradan da aileler tarafından koruyucu tutumun benimsenmesinin özgüvenin gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir.

Tablo 5'te elde edilen verilere göre demokratik ana-baba tutumuyla çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında anlamlı ve pozitif yönde doğrusal bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon katsayısı ($r = 0,627$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre demokratik tutum arttıkça, çocukların özgüven duygularının gelişiminin artacağı söylenebilir. Demokratik tutumla özgüven arasında olumlu ve yüksek bir korelasyon vardır. Bu sonuçtan hareket ederek çocuk yetiştirmede demokratik ana-baba tutumunun benimsenmesinin çocukların özgüven duygusunun gelişimini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Kuzgun (1972), sevgi yokluğu ve sıkı disiplin ile nitelenen otoriter tutumun, kendini gerçekleştirme için en olumsuz ortam olduğunu, sevgi-anlayış ve serbest seçme ile karakterize edilen demokratik ortamın ise, kendini gerçekleştirme en olumlu ortam olduğunu vurgulamaktadır.

Onur (1985), ana-baba tutumlarının boyutunun demokratik ucunda yer alan çocuklardaki özgüveninin, ana-baba tutumları boyutunun baskıcı ucunda yer alanlarından daha yüksek olduğunu, benimseyici tutumla özgüven arasında olumlu

ve yüksek bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Güven verici, destekleyici ve demokratik bir ana-baba tutumu çocukların benlik saygısı, kendini gerçekleştirme, kişilik ve özgüven duygularını gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, farklı anne-baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi konusunda sorular belirtilmiş ve konuyla ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırmada okul öncesi eğitim çağındaki çocukların sahip olabileceği dört farklı ana-baba tutumu değişken olarak ele alınmıştır. Ele alınan bu değişkenlerin çocukların özgüven duygularının gelişimine olan etkisi incelenmiştir. Belirlenen bu dört ana-baba tutumu içerisinde demokratik tutum ile çocukların özgüven duygularının gelişimi arasında pozitif ve yüksek bir korelasyon bulunmuştur. Yani demokratik ana-baba tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarının özgüven duygularının gelişimi olumlu yönde olmaktadır. Buna karşın baskıcı tutum, ilgisiz tutum ve koruyucu tutum ile özgüven duygusunun gelişimi arasında negatif bir korelasyon bulunmuştur. Yani bu tutumlar çocukta özgüven duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkilemekte bir başka deyişle azaltmaktadır.

Araştırmada bu sonuçlara dayalı olarak, okul öncesi eğitim çağındaki çocukların daha yüksek düzeyde özgüvene sahip olması için şu öneriler yapılabilir:

1. Uygulanan özgüven gözlem listesi sonucunda okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygusunun gelişimi yönünden bireysel farklılıklar gösterdikleri tespit edilmiştir. Okul öncesi öğretmenleri bu farklılıklara uygun beklentiler oluşturmalıdır.

2. Öğrencilerin özgüven duygularının gelişimini desteklemek amacıyla, ailelere demokratik ana baba tutumunu benimsemeleri önerilir.

3. Baskıcı, koruyucu ve ilgisiz ana-baba tutumlarının çocukların özgüven duygularını gelişimini olumsuz yönde etkilediği düşünülerek, ebeveynlere bu tutumlarının sergilenmemesi önerilir.

4. Öğretmenler düşük özgüven duygusuna sahip olan çocuklara sınıf içinde yeteneklerini sergileme ve kendilerini ifade etme fırsatı vererek bu konudaki gelişimlerini desteklemelidirler.

5. Araştırma sonucunda baskıcı, koruyucu, ilgisiz ana-baba tutumunu sergileyen velilerle, öğretmenler tarafından görüşmeler yapılarak veliler bilgilendirilebilir ve sergiledikleri yanlış tutumların engellenmesi sağlanarak, uygulandığında çok fayda sağlanabilir.

6. Çocuğun ilk sosyal çevresi olan ailenin çocuğa karşı vermiş olduğu tepkilerin ne denli önemli ve etkili olduğu düşünülerek ailelerin bu doğrultuda davranışlarını şekillendirmeleri önerilir.

KAYNAKÇA

- Alpar, R. (1998). İstatistik ve Spor Bilimleri. Bağırhan Yayınevi, Ankara.
- Aral, N., A. Kandır ve M. Can Yaşar (2003). Okul Öncesi Eğitim(İkinci Baskı). Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Aydın, A. (2000). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (İkinci baskı), Alfa yayınları, İstanbul.
- Bakırcıoğlu, R. (2002). Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları. Anı Yayıncılık, Ankara.
- “Diana Baumrind, Effect of Authoritative Parental Control on Child Behavior (Child Development, 1966), s. 37” (Demiriz, 1997, s. 151’deki alıntı).
- Başaran, İ. E. (1966). Eğitim Psikolojisi. Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri (Beşinci Baskı), Gül Yayıncılık, Ankara.
- Baykoç Dönmez, N., Ü. A. Abidoğlu, Ç.Dinçer, N. Erdemir ve Ş.Gümüştü (1997). “Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Bell, J. (1993). Doing Your Research Project. Open University Press. Buckingham.
- Bilgin, M. (2002). “Bedensel ve Devinsel Gelişim”. Editör: Yeşilyaprak, B.Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Pegem A yayıncılık, Ankara.
- Bilir Ş. ve D. Dabanlı (1981). “Ergenlik Çağındakinin Sosyal Gelişimi. Aile Tutumları Etkisinin Araştırılması” . Aile Yazıları III. Birey, Kişilik ve Toplum. Ankara, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 5/3.
- Binbaşoğlu, C. (1995). Eğitim Psikolojisi (Dokuzuncu Baskı), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Yargıcı Matbaası, Ankara.
- _____. (2000). Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Büyükoztürk, Ş. (2003). Veri Analizi El Kitabı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- “Gökçe Cansever, The Achievement Motive in Turkish Adolescents (The Journal of Social Psychology, 1968), s. 76” (Demiriz, 1997, s.151’deki alıntı).
- Cebircioğlu, R. (1987). “Çocuk-Ana-Baba İlişkisi”, Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri, Antalya.

Cole, L. Ve J. B. Morgan (2001). Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi, Çeviren: Belkıs Halim Vassaf, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Cüceloğlu, D. (2002). İçimizdeki Çocuk, (Otuzuncu basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Demiriz, S. (1997). “9 ve 12 Yaş Çocuklarının Benlik Kavramları İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ekşi , A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Gage, J. R. Don. (1984). “Patterns of Achievement and Self-Concept Among Students in a Three-Ethnic Community” . Educational Research Association, October.

Gander, J. M. Ve H. W. Gardiner (2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi (Beşinci baskı). Çeviren: Bekir Onur, İmge Yayınevi, Ankara.

Geçtan, E. (1969). “M.S.M. 1966-1967 Yılı Psikolojik Danışma Bölümü Çalışması ile İlgili Rapor” . 1968 Yılı Öğrenci Hareketleri, Ankara.

Grizzle, Anne F. (2000). Çok Seven Anneler. Çeviren: Burcu Çırpanlı, Kitap Matbaacılık, İstanbul.

Güneysu, S. (1986). “Üniversite Gençlerinin Kendini Kabul Düzeyine Ana-Baba Tutumlarının Etkisi (Yayımlanmamış doktora Tezi)” . Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Güngör, A. (2002). Gelişim ve Öğrenme. Toplumsal ve Duygusal Gelişim. Anı Yayıncılık, Ankara.

_____. (1993). “Çocukta Benliğin Gelişimi”. 9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara.

Güngörmüş, O. (1989). “Okul Öncesi Dönemde Baba Çocuk İlişkinin Çocuğun Gelişimine Etkisi”. Ya-Pa 6.Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul.

Humphreys, T. (2002). Çocuk Eğitiminin Anahtarı: Özgüven. Çeviri: Anapa, T. Epsilon Yayınevi, İstanbul.

İkizoğlu, M. (1993). “Demokratik ve Otoriter Ana-Baba Tutumlarının Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)”. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Kalaycı, Ş. (1998). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Doktora Tezi.

Kaptan,S. (1998). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Tekışık Web Ofset Tesisleri, Ankara.

- Karasar, N. (2001). Araştırmalarda Rapor Hazırlama, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kasatura, İ. (1998). Kişilik ve Özgüven. Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kılıçcı, Y. (1981). “Ergenlikte Kişiliğin Gelişimi ve Uyum”. H. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara, 3.
- Kırkıncıoğlu, M. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Kızıltan, G. (1984). “Üniversite Öğrencilerinin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerini Etkileyen Etmenler (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Korkmazlar, Ü. (1980). “Relationship between Parental Child-Rearing Attitudes and Cognitive Styles Of 5 To 6 Year old Turkish Preschoolers”, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Kuzgun, Y. (1972). “Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”. Ankara H.Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi.
- _____. “Ben Kavramı ve Meslek Seçimi”. Psikoloji Dergisi, Sayı: 4.
- Küçükkaragöz, H. (2000). “Bilişsel gelişim ve Dil Gelişimi”. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Editör: Yeşilyaprak, B. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Mckay M. Ve Fanning P. (1998). Özgüven Yaratılması ve Korunması. Çeviren: Anita Tatlier, Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Montessori, M. (1995). Çocuk Eğitimi. Çeviren: Yücel, G. Özgür Yayınları, İstanbul.
- Navaro, L. (1987). “Çağdaş Anne/Baba Eğitimi Neleri Kapsayabilir?”, Ya-Pa 5. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Antalya.
- _____. (1999). Gerçekten Beni Duyuyor musun? Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Öğretir, A. D. (1999). “Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Ekonomisi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Oktay, A. (2002). Yaşamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem (Dördüncü Baskı), Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Onur, E. P. (1981). “Self-Esteem In Children and It’s Antecedents”. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi.

_____. (1985). “Çocuklarda Özgüven ve Ön Koşulları”. III. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Psikoloji Derneği Yayınları, Ankara.

Özbey, Ç. (2004). Çocuk Sorunlarına Yapıcı Çözümler, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Özcan, H. (1966). “İlköğretim Okul Yöneticilerinin Özgüven Düzeyleri İle Liderlik Düzeyleri Arasındaki İlişki”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özgüven, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Pdrem yayınları, Ankara.

_____. (1998). Psikoojik Testler, Pdrem yayınları, Ankara.

“H. Robert Phillips Increasing Positive Self-Referent Statement to Improve Self-Esteem in Low-Income Elementary School Children (Journal, of School Psychology, 22, 1984), s.155-163” (Demiriz, 1997, s. 17’deki alıntı).

Razon, N. (1981). “Tembel Çocuk”. Eğitim ve Bilim (Temmuz), Cilt: 6, Sayı: 32, Ankara.

Rogers, F. (2001). “Çocuğunuz Özeldir. Çeviren: Ayşegül Yurdaçalış, Beyaz Yayınları, İstanbul.

“G. Judith Smetana, Adolescents’ and Parents’ Conceptions of Parental Authority Child Development, 1988), s.59” (Demiriz, 1997, s.19’deki alıntı).

Soner, O. (1995). “Aile Uyumu, Öğrenci Özgüveni ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler”. Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Tavcancıl, E. (2002). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Nobel Yayınları, Ankara.

Torucu, B. K. (1990). “13-14 Yaşındaki Gençlerin Soyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)”. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Tos, F. (2001). Çocuğun Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim. Kariyer Yayıncılık, İstanbul.

Tuzgöl, M. (1998). “Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Üre, Ö., R. Arı ve Z. Ş. Seçen (2001). Çocukta Duygusal Gelişim. S.Ü.Mesleki Eğitim Fakültesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı. Konya.

“Vaughn, B. E., J. H. Block and J. Block, Parental agreement on Child Rearing During Early Childhood and the Psychological Characteristics of Adolescents (Child Development, 1988), s.59” (Demiriz, 1997, s.18’deki alıntı).

Yavuzer, H. (1995a). “ Yaygın Anne-baba Tutumları”. Ana-Baba Okulu (Beşinci basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.

_____. (1995b). Ana-Baba ve Çocuk (Sekizinci baskı) . Remzi Kitabevi, İstanbul,

_____. (1996). Çocuk ve Suç (Sekizinci baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.

_____. (1999). Çocuk Psikolojisi (On sekizinci basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.

_____. (2003). Çocuğu Tanımak ve Anlamak, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yeşilyaprak, B. (1989). “Anne-Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerine Etkisine İlişkin Bir Araştırma”. Ya-Pa 6. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul.

_____. (2000). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Yılmaz, H. (2002). Sevgili Anne ve Babacığım Lütfen Bu Kitabı Okur Musunuz? Çizgi Kitabevi, Konya.

Yörükoğlu, A. (1977). “Okul Öncesi Eğitim ve Ruh Sağlığı”. Okul Öncesi Eğitimi. Unesco Milli Komisyonu, Ankara.

_____. (1978). Çocuk Ruh Sağlığı. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

EKLER

Ek 1. Ana Baba Tutumları Belirleme Anketi

Ek 2. Özgüven Gözlem Listesi

Ek 3. İzin Yazıları

EK 1

ANA BABA TUTUMLARI BELİRLEME ANKETİ

Okulu:	Sınıf ve Şube:	Yaş grubu:	Öğrenci No:	Tarih:
--------	----------------	------------	-------------	--------

Sayın veli;

Aşağıda toplumumuzda yaygın olarak rastladığımız anne-baba tutumları bulunmaktadır. Sizden istenen çocuğunuzun eğitiminde yaygın olarak kullanmış olduğunuz tutumları işaretlemenizdir. Vereceğiniz bilgiler gizlilik ilkesine uygun olarak saklanacaktır.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum
1	Çocuğumun yeteneklerini sergilemesinden gurur duyarım.	()	()	()
2	Çocuğum hata yaptığıında,çok tedirgin olur.	()	()	()
3	Çocuğum söylemese de,ihtiyaçlarını anlar ve gideririm.	()	()	()
4	Bazen anne babalar da çocuklarına karşı hata yapabilirler.	()	()	()
5	Çocuğumu,akranlarıyla kıyaslar,en iyisi olmasını beklerim.	()	()	()
6	Çocuğumun her işinde bana ihtiyaç duyacağını düşünüyorum.	()	()	()
7	Ben anneyim-babayım benim istediğim olur.	()	()	()
8	Çocuğuma kendisini ifade etme fırsatı tanırım.	()	()	()
9	Eğer çocuğum,bir şeyi benim istediğim gibi yapmazsa,çok sinirlenirim.	()	()	()
10	Çocuğum,ev içinde ve dışında benim koyduğum kurallara uymak zorundadır.	()	()	()
11	Çocuğumun sık sık ağlamasını umursamam.	()	()	()
12	Çocuğum hata yapabilir,yaptığı hataları umursamam.	()	()	()
13	Çocuğuma kızdığımda,rahatlıkla öfkemi yansıtırım.	()	()	()
14	Çocuğumun isteklerine "Hayır" diyemiyorum.	()	()	()
15	Çocuğuma,yaşamda karşılaşılabileceği zorluklarla mücadele etme fırsatı tanırım.	()	()	()
16	Çocuğumun,okuldaki durumuyla ilgili bilgileri her gün öğretmeninden öğrenirim.	()	()	()
17	Çocuğumun hangi alanda yetenekli olduğunu bilmiyorum.	()	()	()
18	Çocuğum her istediğini yapabilir.	()	()	()
19	Eğer,çocuk hata yaparsa,mutlaka cezalandırılmalıdır.	()	()	()
20	Çocuğumun amacına ulaşmak için farklı yollar denemesi,çok hoşuma gider.	()	()	()
21	Çocuğumun olumlu davranışlarını ve başarılarını kesinlikle ödüllendiririm.	()	()	()
22	Hata yaptığıında,çocuğumla konuşmayı tercih ederim.	()	()	()
23	Çocuğumun benden korkmasını isterim.	()	()	()
24	Çocuğumun,ne tür televizyon yayınlarını izlediğini bilmiyorum	()	()	()
25	Çocuğumun,sürekli gözümün önünde olmasını isterim.	()	()	()
26	Çocuk yetiştirmede,sevgi ve denetim bir arada olmalıdır.	()	()	()
27	Çocuğuma,istediğim her davranışı kazandırabilirim.	()	()	()
28	Çocuğumu kontrol edemiyorum.	()	()	()
29	Çocuğuma zaman ayıramıyorum.	()	()	()
30	Çocuğumun sınırlarını tanımasına yardımcı olurum.	()	()	()
31	Çocuğumun karşılaşıacağı sorunları,ben çözmek isterim.	()	()	()
32	Yeteneklerini sergilemesi için çocuğuma fırsat veririm.	()	()	()
33	Çocuk eğitimiyle ilgili yayınları takip etmem.	()	()	()
34	Çocuğum hata yaptığıında,genelleme yapmam,hatalı davranışa odaklanırım.	()	()	()
35	Çocuğum,yapacağı her işte benden onay almalıdır.	()	()	()

		Katlıyorum	Kısmen Katlıyorum	Katımlı- yorum
36	Çocuğum üzüldüğünde veya hastalandığında kendimi suçlarım.	()	()	()
37	Çocuğumun giyeceğine ve yiyeceğine karar vermesi önemlidir.	()	()	()
38	Çocuğumun yaşamış olduğu problemlerin kendiliğinden çözülmesini beklerim.	()	()	()
39	Kendisiyle ilgili konuları,çocuğuma danışırım.	()	()	()
40	Çocuğuma kızdığım zaman,çok çabuk pişman olurum.	()	()	()
41	Kendi yapabileceği işlerde,çocuğuma asla müdahale etmem.	()	()	()
42	Çocuğumdan,yaşının üzerinde bir yetişkin gibi davranmasını beklerim	()	()	()
43	Akranlarının,çocuğumu üzmesine izin vermem.	()	()	()
44	Çocuğumu,basit rahatsızlıklarında bile doktora götürürüm.	()	()	()
45	Çocuğum için isteklerimden vazgeçemem.	()	()	()
46	Çocuğumu olduğu gibi kabul ederim.	()	()	()
47	Çocuğun ilgiye ihtiyacı yoktur.	()	()	()
48	Çocuğumun arkadaşlarını,ben seçerim.	()	()	()
49	Anne-baba,her şeyin en iyisini,en doğrusunu bilir.	()	()	()
50	Çocuğumun karşılaşılabileceği tehlikeleri,sürekli olarak ona hatırlatırım.	()	()	()
	Çocuğum,sokağa çıktığında,çok endişelenirim.	()	()	()
	Çocuğum,benim istediğim gibi olmalıdır.	()	()	()
	Çocuğumun nelerden hoşlandığını bilmiyorum.	()	()	()
	Çocuğumun,herhangi bir konuda,bana itiraz etmesine izin vermem	()	()	()
	Farklı bir yere gittiğimizde,çocuğumun ortamı dağıtmasını umursamam.	()	()	()
	Çocuğumun arkadaşlarını tanımıyorum.	()	()	()
	Çocuğuma,düşündüklerini ifade etme fırsatı vermem.	()	()	()
	Çocuğuma,yemeğini genellikle ben yediririm.	()	()	()
	Çocuğumun okulda yaptığı çalışmaları takip etmiyorum.	()	()	()
	Çocuğumun çoğu zaman yanımda uyumasına,müsaade ediyorum.	()	()	()

EK 2

Değerli meslektaşım; aşağıda hazırlanmış olan gözlem listesinde, okul öncesi eğitim çağındaki çocuğun özgüven duygusunu belirlemeye yönelik davranış listesi bulunmaktadır. Siz de, öğrencinizin özgüven duygusu hakkında daha önce yapmış olduğunuz gözlemlerinize dayanarak, aşağıdaki davranış seçeneklerinden uygun olanlarını işaretleyiniz.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Okulu:	Sınıf ve Şube:	Yaş grubu:	Öğrenci No:	Tarih:
--------	----------------	------------	-------------	--------

GÖZLEM LİSTESİ

	Evet	Hayır
1. Kendisi başarabileceği halde, başkalarının yardımına ihtiyaç duyar mı?	()	()
2. Sürekli dikkat çekmeye çalışır mı?	()	()
3. Öfke ve kızgınlığını, başkalarını suçlayarak mı ifade ediyor?	()	()
4. Kendi hatalarını, arkadaşlarının üzerine atar mı?	()	()
5. Hata yaptığında, telafi etmek için mücadele ediyor mu?	()	()
6. Eleştirilmekten korkar mı?	()	()
7. Engellenme karşısında, ağlama davranışı gösterir mi?	()	()
8. Hata yaptığı zaman, aşırı derecede keyfi kaçır mı?	()	()
9. Hata yaptığında, hatasını üstlenir mi?	()	()
10. Yapmış olduğu bir çalışmayı gizler mi?	()	()
11. Yeni bir işe kalkışırken tedirgin olur mu?	()	()
12. Sevgi ve ilgi yoksunluğundan rahatsız oluyor mu?	()	()
13. Verilen bir sorumluluk karşısında, umursamaz davranıyor mu?	()	()
14. Kendini, arkadaşlarından aşağı görüyor mu?	()	()
15. Yeni arkadaşlarla kaynaşmakta sıkıntı çekiyor mu?	()	()
16. Yeni aktivitelere, mücadelelere girmekte isteksiz mi?	()	()
17. Sık sık güven tazelemek ve yardım almak ister mi?	()	()

18. Okuldaki sorumluluklarında, dikkatsiz ve özensiz davranıyor mu?	()	()
19. Daima, insanları memnun etme çabası içinde midir?	()	()
20. Verilen sorumluluktan sıyrılmaya (kaçmaya) çalışıyor mu?	()	()
21. Almaktan çok, vermekten mi hoşlanıyor?	()	()
22. Sinirlendiğinde, kendisine zarar veriyor mu?	()	()
23. Sık sık küsme davranışı gösterir mi?	()	()
24. Memnuniyetsizliğini, sessiz kalarak mı belli eder?	()	()
25. Sınıfta, çekingen ve pasif kalıyor mu?	()	()
26. Bir iş yaparken, izlenmekten rahatsız oluyor mu?	()	()
27. Sorumluluk verildiğinde, yapmamak için bahane arıyor mu?	()	()
28. Sınıf içinde, bağımsız olarak yapabileceği basit davranışlarda bile izin alıyor mu?	()	()
29. Karar vermekte güçlük çekiyor mu?	()	()
30. Verilen bir etkinliğin her aşamasında,öğretmenin onayını bekliyor mu?	()	()
31. Yeniliklere ve değişime açık mı?	()	()
32. Yapmış olduğu bir işi beğenir mi?	()	()
33. Verilen bir etkinliği, sonuna kadar devam ettirebiliyor mu?	()	()
34. Rahatsızlığını dile getirebiliyor mu?	()	()
35. Öğrenmeye karşı meraklı mıdır?	()	()
36. Başarısızlık ve yanlış yapma riskini göze alıyor mu?	()	()
37. Kendisine yeni bir mücadele alanı sunulduğunda,ilgi gösteriyor mu?	()	()
Haksızlığa uğradığında, hakkını arar mı?	()	()
38. İsteklerini ve ihtiyaçlarını dile getirebiliyor mu?	()	()
39. Verilen bir etkinliği, bir grubun karşısında, bireysel olarak yerine getirebiliyor mu ?	()	()
40. Tek başına sorumluluk almakta istekli mi?	()	()
41. Herhangi bir işte, kendi kendini güdüleyebiliyor mu?	()	()
42. Grup faaliyetlerinde, liderlik rolünü üstlenebiliyor mu?	()	()
43. Arkadaşlarıyla işbirliği kurabiliyor mu?	()	()

44. Verilen bir sorumluluğu,sonuna kadar sürdürebiliyor mu? () ()
45. Eşyalarını, arkadaşlarıyla paylaşabiliyor mu? () ()
46. Olumsuz duygu ve düşüncelerini,uygun bir şekilde ifade edebiliyor mu? () ()
47. Arkadaşları tarafından rahatsız edildiğinde, öğretmenine söyler mi? () ()
48. Konuşurken, göz iletişimi kurabiliyor mu? () ()
49. Grup oyunlarında haksızlığa uğradığında, hakkını arar mı? () ()
50. Kendisine söz verildiğinde, yerine getirilmesi için takip eder mi? () ()
51. Beğenmediği bir şeyi, çekinmeden söyler mi? () ()

VALİLİK MAKAMINA
AKSARAY

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümünde yüksek lisans öğrencisiyim."Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocuklarda Özgüven Duygusunun Gelişimine Anne-Baba Tutumlarının Etkisi (Aksaray İli Örneği)" konulu tez araştırmasında hazırlamış olduğum Özgüven Gözlem Listesini ve Anne-Baba Tutumları Anketini aşağıda belirtmiş olduğum okullarda uygulamak istiyorum.
Gereğini bilgilerinize arz ederim.

- 1-NENE HATUN ANAOKULU
- 2-KAMBER GÜLİZAR DEMİR İLKÖĞRETİM OKULU
- 3-GAZİ İLKÖĞRETİM OKULU
- 4-CUMHURİYET İLKÖĞRETİM OKULU
- 5-SAADET GÜNEY İLKÖĞRETİM OKULU

14.03.2006

Ayşe KARAKAYA

16 MART 2006

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

11.1 MAYIS 2006

Sayı : B.08.4.M.E.M.4.68.00.03.010/1542 10188
Konu : Anket Uygulaması

Ayşe KARAKAYA
Aksaray İlköğretim Okulu ve İş Eğitim Merkezi Müdürlüğü
AKSARAY

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının Araştırma İzni ile ilgili 09.05.2006 tarihli e- mail ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve araştırmanın bitiminde sonuç raporunun iki örneğinin, Müdürlüğümüze gönderilmesini rica ederim.

Hayrullah ALABOYUN
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER :
Ek -1:Yazı (1 Adet)

İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Sofular Mahallesi Hasas Caddesi No:1 68100 AKSARAY
Tel : 0 382 213 68 40, 212 00 12, 212 64 94
Fax : 0 382 213 68 14

Aksaray Evrak Bürosu

Kimden: Aksaray Milli Eğitim Müdürlüğü [aksaraymem@meb.gov.tr]
Gönderme Tarihi: Salı 09 Mayıs 2006 11:07
Kime: Aksaray Evrak Kayıt Bürosu
Konu: FW: Ayşe KARAKAYA

From: rseyfe@meb.gov.tr [mailto:rseyfe@meb.gov.tr]
Sent: Tuesday, May 09, 2006 10:56 AM
To: aksaraymem@meb.gov.tr
Subject: Ayşe KARAKAYA

İlgi: 11.04.2006 tarih ve 1466 sayılı yazımız.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Ayşe KARAKAYA'nın "Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocuklarda Özgüven Duygusunun Gelişimine Anne-Baba Tutumlarının Etkisi (Aksaray İli Örneği)" konulu araştırmasında veri toplama aracı olarak kullanılacak anketlerin iliniz merkez okul öncesi eğitim kurumlarında 5-6 yaş grubu öğrencilere ve velilerine uygulama izini ilgi yazımız ile verilmiştir.

Ancak, yazının ikinci paragrafında anketin 5-6 yaş gurubu öğrencilere ve velilerine uygulanacağı belirtilmesi gerekirken sehven ülke genelindeki ilköğretim müfettişlerine uygulanmasında sakınca görülmediği belirtilmiştir.

Söz konusu paragrafın "anketin 5-6 yaş gurubu öğrencilere ve velilerine uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir." şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmacıya bu konuda gerekli kolaylığın gösterilmesi...

Milli Eğitim Bakanlığı
EARGED Araştırma Şubesi
=